

De officio pii ac publicae tranquillitatis vere amantis uiri, in hoc religionis dissidio. : Reperies in hoc scripto, Lector, non solùm expeditissimam controuersiarum, quibus miserè adeò laborat hodie Ecclesia, componendarum rationem: sed etiam, quo pacto verae pietatis atq[ue] concordiae Christianae ex animo studiosus, durante isto dissidio, optimè se gerere in quauis Republica possit ac debeat. Adiecta est. Defensio eiusdem libelli, aduersus iniquum & importunum castigatorem

<https://hdl.handle.net/1874/427942>

De

DE OFFICIO

PII AC PVBLICAE TRAN-

QVILLITATIS VERE AMAN-

tis uiri, in hoc Religionis
dissidio.

Reperies in hoc scripto, Lector, non solùm expeditissimam
controuerfiarum, quibus miserè adeò laborat hodie Ecclesia,
componendarum rationem: sed etiam, quo pacto veræ pie-
tatis atq; concordix Christianæ ex animo studiosus,
durante isto dissidio, optimè se gerere in
quavis Republica possit
ac debeat.

ADIECTA EST.

Defensio eiusdem libelli, aduersus iniquum &
importunum castigatorem.

AVCTORE Veranio Modesto Pacimontano.

(Geo Cassandae)
Additur pars illa ex scriptis aduersarijs, cui in hac
defensione respondetur.

Anno M. D. LXII.

OF OFFICIALS

AND THEIR FUNCTIONS

IN THE

REPUBLIC OF THE UNITED STATES

OF AMERICA

BY

JOHN W. ...

...

...

...

...

...

...

DE OFFICIO PII VIRI IN
HOC ECCLESIAE DISSIDIO.

NON ignoro permultos esse, qui in hoc miserabili Ecclesiae dissidio, quo ferè hodie Christianus orbis colliditur, uehementer angantur animi, & tanquam inter duos scopulos nutent & remigēt: qui cum saluti suæ consultum uelint, quid fugiant uident, quò autem fugiant uidere nondum potuerunt. Quæ cogitatio ipsa me quoq; iam olim exercuit, & tãquam procella huc illuc impulit: donec tãdem portum aliquem, in quo acquiescã, reperisse mihi uideor. Itaq; quæ mea in hoc perplexissimo negotio sententia sit, non grauabor breuiter & dilucidè explicare: tum ut huius instituti & propositi mei rationem, pietatis & æquitatis studiosis hominibus reddam: tum etiam, ut iis qui eadem cogitatione iactantur, exemplum quod (si placet) sequi possunt, proponã. In primis hoc testatum uolo, me hanc uiam, quã in quaestionibus & controuersis Religionis sequor, non alia de causa suscepisse, quàm quòd eam post longam & diligenter inquisitionem, rectissimam & tutissimam esse iudicem: eamq; ad pacificationem & concordiam constituendam, quàm accommodatissimam esse putem. Rogatos autem uolo eos qui in hoc scriptum incident, ut quo animo eos fero qui à me in nonnullis rebus dissident, modò in fundamentis Religionis nostræ consensio sit, eodem animo me quoq; ferant, alicubi fortè ab iis dissentient.

tem: quod me à piis & equis uiris impetraturum confido.

Equidem iam inde ab adolescentia constitutionum & Cæremoniarū Ecclesiasticarū obseruantissimus fuit sic tamen, ut natura, uel diuino potius impulsu, omnem superstitionem, quam tum utcunq; deprehendere uidebar, uehemēter detestatus sim. Mox itaq; cum in lectionem scriptorum huius ætatis, qui reformationem quandam & repurgationem supersticiosorum cultuum & absurdarum opinionum promittebant, inciderem, mirè illorum institutum placuit; qui tamen ita superstitiones & abusiones quæ nōnullis Cæremoniis Ecclesiasticis admixtæ erat, exosas haberem, ut ipsam Ecclesiasticam potestatem quæ his Cæremoniis ferè constat, non sublatam & euersam, sed repurgatam & emendatam esse uellem.

Postea ætate & iudicio accrescente, uisi sunt mihi in his abusibus & corruptelis notandis & insectandis nonnulli *ὄπις τὰ ἔσκαμμένα* proflire: idēq; illis accidere, quòd iis qui cum putres & corruptas corporis partes præcidere uolūt, etiam sanam partem, & quæ sine corporis graui offense & læsione tolli non potuit, inuadunt: nō paucos etiam scabie, ulceribus & uitiiis corporis offensos, ipsius corporis odium concepisse, & procuratoribus, hostis & insectatoris personam induisse,

Itaq; putauī, mihi & eorum scripta, quos illi ut aduersarios inuadebant, eadem diligentia perlegenda, & pari attentione & iudicii æquitate inter se conferenda: in quibus aduersariis, ut in æstu contentionum accidit, nonnulli

nulla quoq; offendebant. Nam mihi quidem ita uidebatur, ut illos odio uitiorum, etiam quæ sana, aut certè medicabilia erant, præcidenda & remouenda contendisset: ita hos contrà, cæco quodam amore coporis etiam uitiata & morbida, tanquam sana & benè habentia, tuenda suscepisse.

Cum igitur utriq; à regia uia, hi quidem in dextram, illi uerò in sinistram nonnihil deflexisse uiderentur, ad ipsam directam regiamq; uiam inquirendam mandato diuino me cogi & impelli putabam. Quare ut certius aliquid de hac re cognoscerè, & certum aliquod firmumq; iudicium de his controuersis compararem, statui mihi ab omni partium studio abstinendum, & personarum præiudicium seponendum, libertatemq; iudicandi (quæ nisi exuta partium & personarum affectione constare non potest) retinendam.

Itaq; mihi iudices & arbitros in hoc difficillimo & arduo negotio adeundos, & consulendos esse putavi: nullumq; firmiter & certius iudicium inueniri, quàm si ipsa Scriptura sacra, eiusq; uera & sana intelligentia proponatur. Satis enim deprehendebam, non nudum ipsum Scripturarum contextum, sed ipsarum Scripturarum intelligentiam, in quæstionibus Religionis diiudicandis adhibendam & cõsulendam. Primò, quia Apostoli doctrinam Christi, quæ compendio his scriptis continetur, multo pluribus uerbis, populis ad quos destinati erant, exposuerunt & explicarunt: tum etiam quòd hæreses,

quæ mox ab Apostolorum è uita excessu extiterūt, cum pleræq; Scripturam ipsam iam ab omnibus receptam, negare non possent, de intelligentia tantum Scripturæ quæstionem mouebant. Quare non uerbis, quæ illis cum orthodoxis cōmunia erant, sed uera intelligentia & scientia diuinarum literarum confutandi erant; quæ intelligentia petenda erat à cōmuni consensu & publico testimonio omnium Ecclesiarū, quibus doctrinā à Christo acceptam tanquā depositum quoddam Apostoli commendarūt. Nam qui nobis initiō ueram hanc & germanam esse Christi & Apostolorum doctrinā, quæ iis scriptis continetur, suo testimonio approbarunt; iidem sanè & mentem ipsam & intelligentiam eorundem scriptorū, quam ex uiua ipsa & amplissima Apostolorum doctrina acceperant, posteris tradiderunt.

*irena. lib. 3.
cap. 2. & 4.
Tertull. de
Præscrip.
hæret.*

Atq; hæc est, quæ Catholica traditio et ueritas non scripta à nonnullis appellatur. Quanquam in iis quæ fidei quæstiones attingunt, nihil est quod Scripturis sacris non aliquo modo contineatur; cum hæc traditio nihil aliud sit, quàm Scripturæ ipsius explicatio et interpretatio; ita ut non ineptè dici posset, Scripturam esse implicatam quandam et obfignatam traditionē, traditionem uerò esse Scripturam explicatam et resignatam.

Nō ineptè igitur Vincentius Lyrinensis, qui sub ætatem Augustini uixit, cū iam multæ et uariæ hæreses Ecclesiam uexarant, et exercuerant, cum qui se aduersus hæreses omnes munitum et tutum esse uelit, hæc duo sibi pro

proponere debere cōfirmat; Canonicam auctoritatem, et Catholicam traditionem. Non, quin Canonica auctoritas sufficiat; sed quòd Scripturæ uerba in uarias sententias ab impiis et imperitis hominibus distrahantur. Quare certam aliquam sententiam constituendam, quæ à Catholica traditione petatur. Quæ quidem Catholica traditio tribus notis deprehendatur; antiquitate, uniuersitate, et consensione.

Huius intelligentiæ ex Catholica traditione, id est antiqua, perpetua et uniuersali consensione necessitatem, hodie quoq; deprehendimus. Nam, exempli causa, hæc uerba In principio erat uerbum, quin ab Apostolis scripta sint, nemo inficiatur. De intellectu autem huius uocis **V E R B U M**, ingens certamen est: et qui diuersam ab Ecclesia sententiam sequuntur, non minus probabilibus rationibus nituntur. Nos autē ex perpetua hac traditione, et antiquissimorum patrum concordissimis scriptis, et ueterum Cōciliorum grauissimis decretis ad nos usq; propagata, per λόγος non propositum aut διαθεσις, non ideam quandam et formam in mente diuina, sed personam et ὑπόστασις significari credimus. Idem accidit in his uerbis, Verbum caro factum est; Ego et pater unum sumus; et multis similibus, quæ explicare longum esset.

Cum autem quæstionum religionis duo sint genera, quarum aliæ doctrinam, aliæ disciplinam et Cæremonias spectant; quod ad prius genus attinet, Primum eam doctrinā ut ueram et Catholicam habendā esse iudico, quæ

quæ sacris literis est expressa: Deindè, quæ ex mente &
 intelligentia earûdem literarum ab ipsis usq; Apostolo-
 rum temporibus est tradita, & per successionem ad nos
 usq; deriuata, quarum utramq; pari fidei integritate am-
 plectendam duco. Tertiò loco est, quæ ab omnibus Ec-
 clesiis, uel maiore certè parte est recepta, & probabilibus
 rationibus è sacris literis confirmata, hæc quoq; pio cuiq;
 suscipiendam existimo; quamuis ingeniosis hominibus
 rationes occurrere possint, quibus probabiliter refute-
 tur. Quartò loco quæstionum quoddam genus est, quæ
 neq; tam claris Scripturæ testimoniis, neq; tam antiquo
 & magno consensu Ecclesiæ nituntur: tamen posterioris
 bus temporibus, in hac præcipua Occidentali Ecclesiæ
 parte constitutæ & receptæ sunt: quæ cum diuinis literis
 manifestè non repugnent, in earum confutatione neq;
 pugnaciter agendum, neq; ea de causa Ecclesiarum pa-
 cem perturbendam puto. Quòd si sententia aliqua iam
 omnino recepta & firmata, minus probabilis uideatur,
 de ea tamen non passim & odiosè contendendum, sed
 cum eruditis & moderatis uiris placidè inquirendum &
 disceptandum existimo. Quæ autem certorum homi-
 num quamuis doctorum, probabilibus disputationibus
 asseruntur, ita ut alii aliter de iis sentiant, liberam cuiq;
 quid uelit sequendi potestatem esse constat. Si quæ uerò
 sententiæ & diuinis literis, & ueteris Ecclesiæ traditioni
 aduersæ: & per errorem uel imperitiam, uel etiam ambig-
 tionem postremis his & corruptissimis temporibus in-
 uectæ

uectæ uidentur, eas ut fermentum uitandas et cauendas non nego; sic tamen, ut priuato homini temerè apud quosuis de iis contendendum nõ putem, ubi certa offensio, profectus & utilitatis nulla spes. Itaq; prudentiã eam Christianam hic adhibendam, ut non temerè & passim ubiq; dicas quicquid sentias, neq; tamen unquam dicas cõtrã quã sentias: ubi uerò gloria Dei uel proximi utilitas postulat, liberè & constanter dicas quòd sentias.

De Cæremoniis uerò quæ ordinis in Ecclesia conseruandi, uel disciplinæ in populo constituendæ causa institutæ uel usu receptæ sunt, ita statuo: Cæremonias quæ à Christo ad colligendam noui populi societam institutæ sunt, quæ Sacramenta uocantur, castè & integrè obseruandas, nihil eorũ institutioni tanquam mutilatis & imperfectis addendum, neq; ut superfluis detrahendũ. Interim Apostolis eorũq; successoribus ius potestatemq; concessam credo, ut pro tempore & utilitate Ecclesiæ ritus quosdam & Cæremonias instituerent, quibus in publicis Ecclesiæ cõuentibus sacramenta illa diuinitus instituta administrarentur: tum etiam, quibus disciplina populi tanquam politicis quibusdam legibus, sine quibus societas nulla cõsistere potest, regeretur & contineretur. Ex iis autem ritibus et Cæremoniis quædam per uniuersum orbem summa consensione iam inde ab ipsis Ecclesiæ initiis obseruatæ, et ad nos usq; sunt propagatæ: quarum cum rationes perpetuæ sint, perpetuam quoq; obseruantiam esse conuenit. Quare traditionum Apo-

stolicarum & consuetudinum uniuersalium appellatione commendantur. De iis assentior B. Augustino, scribenti ad Ianuarium: In obseruatione Ecclesiasticarum consuetudinum, hanc rationem tenendam, si quid Scripturæ diuinæ præscribit auctoritas, non dubitandum esse, quin ita facere debeamus, ut legimus. Similiter si quid horum tota per orbem frequentat Ecclesia, hoc quin ita faciendum omnibus sit disputare, insolentissimæ esse insaniæ. Huiusmodi maiorū constitutiones obseruandas esse, ex Apostolicis actis discimus: ubi legimus, Paulum, & ei adiunctos, nō tantum expressa Dei mandata oppidatim docuisse, uerū etiam obseruari tradidisse decreta quæ ab Apostolis & senioribus erant ordinata.

Illud tamen uerum est, ex iis qui olim per uniuersum ferè orbem obseruabantur, ritibus, quosdam aut quia nō tantum momenti habere putabantur, aut temporum cōmutatione utiles esse desierant, aut intemperantia populi in abusionem uenerant, paulatim desuetudine esse abrogatos. Nec inficior, alios quoq; eiusdem generis etiam hodie publica auctoritate, modò id quàm minimo scandalo fiat, abrogari posse. Nonnulli quoq; adhuc antiquissimi ritus in Ecclesia reliqui sunt, quorum hucusq; uestigia, & tanquam lineamenta seruantur, quamuis ab ipso fine & usu ad quem initiò instituti sunt, nō nihil deflexerint: quos tamen, donec legitima auctoritate aut prisco suo fini restituantur, aut etiam ex usu remoueantur, pacis & unitatis studio obseruandos existimo. *Contri,*

trâ, nonnulli ritus olim uniuersales, & summa religione ut Apostolicæ traditionis obseruati, tandem paulatim obsoleuerunt; quos, ut ego quidem existimo, in usum rursum reuocari per legitimam auctoritatem, quàm minima fieri possit perturbatione, conueniat.

Sunt & alii quidam ritus certarum Ecclesiarum proprii, sed longa consuetudine confirmati, qui per loca terrarum regionesq; uariantur. De iis regulam à B. Augustino præscriptam tenendam sentio: Quod neq; contra fidem, neq; contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos uiuitur societate seruandum. Item ad Casulanum: In iis rebus de quibus nihil statuit Scriptura diuina, mos populi Dei uel instituta maiorum pro lege tenenda sunt. De quibus si disputare uoluerimus, & ex aliorum consuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio. Et postea: Sit ergo, inquit, una fides uniuersæ quæ per orbem delatatur Ecclesiæ, tanquam intus in membris, etiam si ipsa fidei unitas quibusdam diuersis obseruationibus celebretur, quibus nullo modo quod in fide uerum est impeditur. In eandem sententiam B. Hieronymus scripsit Lucinio: Traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiant, ita obseruandas, ut à maioribus traditæ sunt, nec aliorum consuetudinem aliorum contrario more subuertant.

Non tamen prætereundum hoc loco est, quod eidem Ianuario scripsit Augustinus: Quæ scripturis non continentur, nec in cõcilijis statuta nec uniuersali cõsuetudine

Epist. 119.

confirmata, sed pro regionum et hominum moribus uariantur, oblata facultate refecanda sunt, etiam si fidei non uideantur aduersari; quia religionem quam Christus liberam esse uoluit, seruilibus oneribus premunt.

Illud autem in primis obseruandum est, in his ritibus & obseruationibus multis modis uitium accidere potest. Vno modo, cum iis ritibus quorum bonus usus esse potest, falsa opinio & alienus finis adfingitur: quæ opinio cum in animis hominum & non rebus ipsis insita sit, rectè sentienti legitimeq; utenti præiudicare non potest. Aliquando ritus ad pium usum instituti, superstitione populi in abusum uertuntur; qui abusus publica auctoritate tollendi, priuata autem cautione uitandi sunt; bonus autem usus, si quis est, retinendus.

Scitè dictum est à quodam scriptore Italico nostra ætate; Tanti nõ debet esse ullus abusus, ut propter ipsum tollatur bonus usus. At magis pro cõseruando bono usu, corrigendi sunt abusus, si qui sint in Ecclesia. Quanquã hæc superstitio usq; eò inualescere potest, ut publica auctoritate rem quoq; ipsam, cui superstitio adiuncta est, è medio tolli conueniat: ut de æneo serpente ab Ezechia rege factum legimus.

Nonnullæ quoq; huius generis constitutiones sunt, quæ quamuis exiguum usum habere uideantur, tamen unitatis retinendæ et scandali uitãdi causa seruandæ sint. Aliæ eius generis sunt, ut cum plerũq; utiles esse possint, tamen non rarò tempus incidit, ut priuatim eorum obseruatio

seruatio uel impossibilis uel noxia sit: ut in ieiuniis et delectu ciborū haud rarò ægrotis et debilibus accidit. Hic à uerbis statuti ad mentem institutoris et Ecclesiæ confugiendum esse non dubito. Non diffiteor tamē, postremis hisce temporibus, unà cum ignorantia, auaricia et ambitione, supersticiosos quoq; nonnullos cultus et ritus in Ecclesiam irrepsisse, ita ut uitium ipsis rebus inhæreat, ipsorumq; obseruatio fidei integritati officiat. Hos ut publicè per eos quorum in Ecclesia summa potestas est, tollendos: ita priuatim cuiq; uitium agnoscenti cauendos, neminem inficiaturum puto.

In horum autem rituum diiudicatione dupliciter error accidere potest. Primum, si nimio odio superstitionis, iiritus qui tolerari, citraq; impietatē seruari possint, pro noxiis et impiis temerè damnentur et abiiciantur. Rursum, si cæco cæremoniarum amore, et inconsiderato Ecclesiasticæ potestatis zelo supersticiosi et impuri ritus pro religiosis et sanctis defendantur & exigantur. Quæ tamen diiudicatio homini in rebus Ecclesiasticis utcunq; uersato, nulloq; partium aut personarum studio præpedito, haud ita difficilis erit.

Hæc de doctrina & Cæremoniis sententia mihi post diuini spiritus implorationem, harumq; controuersiarū sepositis partium studiis ad arbitrium diuinarum literarum & antiquæ perpetuæq; traditionis quæ in uetustis patrum scriptis & conciliorum antiquorum decretis extat, explorationem, uera, Christiana, Catholicoq; homi-

ni pacisq; & Ecclesiasticæ unitatis studioso digna & conueniens uisa est.

Cum igitur in hac Ecclesia Occidentali siue Romana, in qua nati, & in Christo regenerati, cuiusq; per baptismum (quantum ad externam conuersionem) ciues et membrum effecti sumus, professio Christiani nominis, Scripturarum auctoritas, & doctrina illa Apostolica, quod ad capitales Religionis articulos attinet, retineat, sacramentaq; ut sunt à Christo instituta seruentur, (quamuis in Eucharistiæ celebratione & dispensatione non nihil uitii uideri possit) & in multarum Cæremoniarum & rituum obseruatione prisca adhuc Ecclesiæ imago in ea cõspiciatur: adhuc perpetua presbyterorũ seu Episcoporũ quãuis multum à prisca integritate degenerantium, iam inde ab Apostolis successione gubernetur; hanc inquam Ecclesiam ut ueram Ecclesiam & domum templumq; Dei, magnæq; illius & Catholicæ Ecclesiæ non contemnendum membrum, non possum non amplecti & uenerari. Quãuis non inficio, eandem illam Ecclesiam à prisco suo illo decore & splendore non parum diuersam, multisq; motibus & uitiiis deformatam, nõnunquam & gubernatorum tyrannide miserabiliter pressam.

Porro hæc ideo huic externæ societati, quam Romanam uel Occidentalem Ecclesiam uocamus, attribuo, quòd in ea Dei uerbum eiusq; sacramenta seruentur, & ingens (uti spero) electorũ multitudo, qui reuera Christi Ecclesiam & sponsam constituunt, intra eam continetur.

neatur; quamuis permulti, iiq; illustres in ea societate sint, inò regnum & gubernationem obtineant, qui ad Christi Ecclesiam minimè pertinent, atq; adeò Christi eiusq; doctrinæ hostes sunt, ac tanquam alieni in ea tyrannidem exercent.

Pulchrè Augustinus, alios ita esse in domo Dei ut ipsi etiam sint eadem domus Dei, quæ dicitur ædificari supra petram: alios uerò ita dici esse in domo ut non pertineat ad compagem domus, nec ad societatem pacificæ fructiferaq; iusticiæ, sed sicut esse dicitur palea in frumētis, &c. Et alibi: Sunt, inquit, et intus hostes Dei, quorū pectora obsedit spiritus Antichristi; et tamen gerunt spiritualia et diuina, &c. Quare quæ in hac Ecclesia, sana et uerè Ecclesiæ Christi consentanea sunt, religiosè amplector: quæ nonnihil uitiosa, modò non impia, cum tollere nō possum, pacis causa tolero. Si qui autem grauiores morbi sunt, qui omnino medicationis indigeant, contagionem ita uitio, ut tamen corpus ipsum non cum acerbitate insectandum, sed summo cum animi dolore commiserandum, & si qua fieri potest opitulandum esse putem.

Interim tamen eos damnare non possum, qui in fundamentis Apostolicæ doctrinæ persistentes, studio sinceræ Religionis, cū aliqua correctionis indigere, ab eruditis & piis uiris admoniti intelligant, in aliqua Ecclesiæ parte, præeunte summa auctoritate, accedente cōmuni illius Ecclesiæ consensu, in doctrinæ genere aliqua repurgarunt: & Cæremonias aliquot etiā uetustiores, cū id populi magna

De univ. baptis. lib. 7. cap. 1.

Ibidem li. 4. cap. 13.

magna utilitas & propè necessitas exigat, auferendas, aliasq; pietati & disciplinæ conuenientiores sufficiensdas esse putant; modò id quàm minimo scandalo & perturbatione fiat, & communio spiritus & uinculum pacis cum reliquo Ecclesiæ corpore cõseruetur. Quis enim membro uitio uertat, si reliquo corpore laborãte, & sui curam negligente, ipsum sui curã suscipiat? non ut reliquo corpori insultet, sed curandi exemplum præbeat, & ad imitationem inuitet?

Eos igitur qui in his cõtibus ita uersantur, ut nihil aliud quàm Christi gloriam & Ecclesiæ eius instaurationem quærant, totoq; animo ad ecclesiæ pacem et unitatem incumbant, et cum reliquo Ecclesiæ corpore, etiamsi quædam rituum et opinionum diuersitate discrepent, charitatis tamen uinculo colligentur, à Christo capite & corpore eius, quod est Ecclesia, separare & remouere nõ possumus: quamuis à nõnullis, omnem Ecclesiæ instaurationem & reformationem uel inconsiderato zelo, uel priuato animi morbo aspernantibus, ut hæretici, schismatici, & Ecclesiæ hostes traducantur & condemnentur.

Illos uerò probare minimè possum, qui ita à Romanæ Ecclesiæ abusibus & corruptelis recedere uoluerunt, ut ab ipsa Ecclesia defecisse, seq; ab omni eius consortio & communione separasse uideantur. Quare non ad eã mendicandam & instaurationem, sed perdendam potius et euertendam, omnia sua studia conferre uidentur. Quemadmodum rursus in iis qui Romanæ Ecclesiæ gubernatores

tores & propugnatores haberi uolunt, illud improbandum existimo, quòd morbū nullum agnoscunt: & quod huic rei consequens est, remedia non admittunt; immò de correctione admonentes, & ad curationem exhortantes, operamq; suam ad id efficiendum offerentes, nō modò reiiciunt, & ab Ecclesiæ societate depellunt, uerùm etiam multis in locis crudeliter interficiendos censuerunt: quæ res huic miserabili schismati occasionem dedisse uidetur.

Neq; tamē satis causæ est, cur huic cœtui Ecclesiæ Catholicæ nomen detrahatur, quòd multi qui eam gubernant, rectè monentes persequantur. neq; enim id Ecclesiæ tribuendum est, quod falsorum & infidelium gubernatorum uitio committitur. Nam & in Euangelio Luce 12. seruus infidelis super familiam Dei constitutus legitur, & Christus de Hierosolymitanis queritur, quòd occiderint prophetas, & lapidauerint eos qui ad se missi fuerant: cuius tamen Ecclesiæ communionem & antè Prophetæ, & Christus ipse, piiq; ætate Christi homines (ut Zacharias, Simeon, Anna, Maria, Iosephus) non defugerunt.

Neq; errores tum doctrinæ, tum humanarum traditionum, qui in ea obtinuerunt, ad auferendum Ecclesiæ titulum sufficiunt: cùm in Ecclesia Hierosolymitana, in Pontificibus & Phariseis, qui eius gubernationem tenebant, huiusmodi errores Christus ipse notarit & reprehenderit, cum à fermento Scribarum & Phariseorum cauendum monet, & eosdem seuerè increpat quòd irritum

faciāt mandata Dei propter suas traditiones; nec obscure eos insinuat, quòd frustra ab ipsis colatur, doctrinam & mandata hominum docētibus. Idem tamen Christus admonet suos, ut in cathedra Moisi sedentes, id est summa auctoritate & potestate in Ecclesia Dei ex instituto Moisi fungentes, audiant, rectè ex præscripto diuinæ legis monentibus pareant: quamuis opera illorum, doctrinæ quam profitentur, minimè consentiant.

At dicunt nonnulli. è uera quidem Ecclesia prodiisse Papistas, quos uocant, sed per falsas & nouas opiniones & impios cultus ab ea defecisse: quare ab iis tanquam ab Antichristi Ecclesia & diaboli Synagoga, quàm longissimè secedendum, nullamq; cum ea communionem habendam.

Verùm illud mihi uide an non longè aliud sit, à puritate et sinceritate tum doctrinæ tum morum, qua uetus & primitiua Ecclesia floruit, degenerasse; aliud ab ipsa ueteri Ecclesia prorsus defecisse; Ecclesia enim ab ipso fundamento quod est Christus pro nobis mortuus et resuscitatus, æstimanda est: cui fundamento si posteri pro auro & argento et lapidibus preciosis, lignum, fœnum & stipulam superstruxerint, non tamen continuo à fundamento recesserunt. Et riuulus, tametsi longo cursu, contracto limo & sordibus, nitorem illum & puritatē quæ in ipso fonte, aqua q; fonti proxima spectatur, coinquinauerit & conspurcarit: nō tamen à fonte alienus & seiunctus habetur; sed ibi curandum, ut pro ligno, fœno & stipula, aurum,

aurum, lapides & gemmæ in eodem ædificio, superq; eodem fundamento reponantur: & hic, ut aqua riui quæ potissimum è fonte profluxit, seruata eadē scaturigine quoad fieri potest, à limo & sordibus repurgetur.

Contrà autem, quòd omnes ii qui ob reprehensionem nonnullorum abusuum initio reiecti, conscientia impulsu in ratione docendi & forma ministerii aliquid immutarunt, ab Ecclesia defecisse dicuntur, & inter hæreticos & schismaticos numerantur: uidendum est, quàm id rectè et iustè fiat. Totus enim Christus caput est, et corpus. A capite non receditur, nisi per falsam & Scripturis sacris dissentaneam de capite Christo doctrinam: à corpore uerò quod est Ecclesia, non per quamuis rituum & opinionum diuersitatem, sed per solam charitatis defectionem.

Quare, ut antè quoq; dixi, qui recta sententia de Christo, capiti iunguntur: & charitatis et pacis uinculo, etiamsi opinionibus quibusdam & ritibus discrepent, reliquo Ecclesiæ corpori cōnectuntur: nullo modo ut schismatici & ab Ecclesia alieni habēdi sunt, etiamsi ab alia Ecclesiæ parte potentiore, & gubernationem obtinente reiecti, et ab eorum societate & communionem separati uideantur. Neq; enim quæuis reiectio & separatio schismaticos facit, sed initia separationis & causæ spectandæ sunt: non enim separatio facit schisma, sed causa.

Hæc de instanti loquor, qui hanc separationem iniquè ferunt, & omnibus uotis pacem et conciliationem des

siderant, & à quibus quadam ex parte externa communione separantur; fidei tamen & charitatis uinculo coniunguntur, & ad omnem consensionem & communionem parati sunt, quam diuinis institutis & mandatis non aduersari arbitrantur.

At dicas, perpaucos esse hoc animo præditos. Plerique enim ex iis qui sibi ab Euangelio nomen sumpserunt, eam partem quæ uetus Catholicorum & Romanæ Ecclesiæ nomē retinet, prorsus aspernantur, omnemq; eius communionem defugiunt, nec ut membrum eiusdem corporis amore & misericordia prosequuntur, sed ut Satanæ & Antichristi corpus abominantur. Scio id equidem, & doleo; & qui eiusmodi sunt, quomodo à schismatis nota eximi possint, non uideo. Id certè scio, principes aliquos illius partis, atq; adeò ipsum ducē, qui primus ad repurgandas sordes Ecclesiæ facem prætulisse uidetur, longè aliud non uno in loco scripsisse, ex quibus locis, quæ uis id sit præter breuitatis institutum, unum & alterum subiiciam.

*In excusatio
ne quorundā
articulorum.*

Quāuis, inquit, heu dolor, Romæ peius agatur quàm conueniret, tamen nulla causa tam grauis est, aut erit unquam, qua meritò se quis ab illa separare debeat: imò quanto peius Romana Ecclesia habet, tanto magis illi & accurrendum & succurrendum fuerit, eiq; magis in hæc rēdum: nam discessionibus nihil proficies. Adde, quòd Christus propter diabolū deserui non debeat. Et in disputatione Lypsienfi: Nunquam, inquit, mihi placuit, nec in
zter

aeternum placebit quodcunq; schisma. Iniquè faciūt Bo-
 hemi, quòd se auctoritate propria separant à nostra uni-
 tate, etiãsi ius diuinum pro eis staret: cum supremum
 ius diuinum sit charitas, & unitas spiritus. Et alibi; Bohe-
 morum dissidium ab Ecclesia Romana nulla potest ex-
 cusatione defendi quin sit impium, & contra charitatem.
 Nam hoc quòd unicè allegant, sese timore Dei & consci-
 entia defecisse, ne inter malos sacerdotes & Põtifices ui-
 uerent: hoc eos maximè omniũ accusat. Si enim illi ma-
 li sunt, & tu uera charitate ferueres, nõ defugeres; sed eti-
 amsi in extremis maris essent, accurreres, fleres, mone-
 res, argueres: nunquid & nos qui ferimus onera, & ferè
 importabilia monstra Romanæ curiæ, ideò fugimus &
 discedimus? Absit, absit. Reprehendimus quidem et de-
 testamur, oramus, monemus; sed non scindimus ob hoc
 unitatem spiritus, non inflamur aduersus eam, scientes
 quòd charitas super omnia eminent. Idem in resolutioni-
 bus; Pighardi, inquit, nostri uicini, hæretici, infœlix po-
 pulus, qui fœtore Romano gaudet, sicut Phariseus super
 publicanum, non autem compatitur. Scimus heu nostrũ
 casum, et dolemus; non autem sicut hæretici fugimus, et
 semiuiuum transimus, tanquam alienis peccatis pollui
 timeremus: nos uerò, quo miserius laborat Ecclesia, eò
 fidelius assistimus, et accurrimus flendo, orando, mo-
 nendo, obsecrando: sic enim charitas iubet, alterum al-
 terius onera portare.

Neq; uerò nescio, eum postea hanc cantionem lon-

gè contrario & acerbiore carmine commutasse, sed importunis & absurdis quorundam hominum aduersum se scriptis incitatum atq; commotū, quos diffiteri non possumus, huic miserabili distractiōi Ecclesię magna ex parte occasionem dedisse. Quanquam ne posterioribus quidem scriptis, cum à Pontificia bulla ferocior factus est, Romanam Ecclesiam, in qua Rom. pontifex imperium tenet, ueram esse Christi Ecclesiam negauit; quamuis eius gubernatores, ut Papam, Cardinales, Episcopos, Doctores, non esse Ecclesię membra, sed tyrānos & hostes proclamet. Ita enim scripsit ad lectore de gestis Augusti: Quare ego coram te lector protestor, me colere & sequi Rom. Ecclesiam, in omnibus solūm illis resisto, qui nomine Ecclesię Romanę Babyloniam nobis statuere moliantur. Item aduersus Bullam Romanę Ecclesię abundē satis est glorię, partem esse paruam uniuersalis Ecclesię: curię potius Romanę ista bulla est, &c. Et post comitia Augustana: Illa, inquit, uera Ecclesia Christi fundamentum et columna ueritatis est, locus sacrosanctus, in quo stat abominatio; et in hac Ecclesia Deus miraculosē et potenter seruauit baptismū, textum Euangelii, remissionem peccatorum, sacramentum altaris, ordinationem, clauis, &c. Et in Germanico quorundam libello, quem de fidei suę confessione senex edidit, in quo Romanam Ecclesiam seu Papisticam, ut uocant, horrendis uerborum tonitruis percellit, hæc tamen intra cætera loquitur: Non solūm agnoscimus uos unā
noa

nobiscum ex uera Ecclesia prodiisse, uerumetiam dicimus uos in Ecclesia esse et manere; imò uerò in ea sedere et regnare, quomodo Paulus dixit Antichristum in templo Dei (non in stabulo uaccarum) sessurum esse; uerum de Ecclesia, uel membra Ecclesiæ nō estis amplius, &c. Quæ non prorsus dissentanea sunt illis quæ supra ex Augustino adduximus. Quomodo uerò atrocissimis dictis consentiant, in quibus non ueram, sed Papisticam, non Apostolicam, sed apostaticam Ecclesiam, imò non Ecclesiam, sed Synagogam satanæ, prostibulum diaboli, archimeretricem, scolam inferni (et quis omnia illa præclara elogia enumerare possit?) appellat, non uideo; nec multum curandum, neq; mirandum puto, si homo humana passus sit.

Hanc quoq; Ioannis Caluini, qui modò auctoritate apud suos Luthero non cedit, de Romana Ecclesia sententiam fuisse, uel ex Epistola ad Iacobum Sadoletum constat. ita enim ibi scripsit; At cuius arrogantiæ est, inquit, iactare penes uos solos esse Ecclesiam, et eam adimere orbi uniuerso? Nos uerò, Sadolete, Ecclesias Christi eas quibus præsidetis esse nō negamus; sed Pontificem Romanum cum toto pseudoepiscoporum grege immanes esse lupos dicimus, &c.

Hæc illi. Sed plures horum discipuli & sectatores, ne id quidem admissuri uidentur. Nam superioribus diebus insignis quidam & ueteranus inter eos, ita disertè scriptum reliquit; Nos nomen Catholicæ Ecclesiæ opti
mo

mo iure illis adimimus, nobis autem rectè uendicamus. Verùm ego credo, permultos in eo cœtu esse, quibus hæc posterior acerbitas tum Lutheri, tum sectatorum eius, minimè placeat: quiq; etiam, cùm à reliqui corporis societate reiecti ac pulsi uideantur, societatem tamen et cõmunione omnem Christianam cū toto corpore, quàm latè pater, animo ac uoluntate colant. De quibus nobis nunc sermo est.

Eos uerò qui per impiam de Christo Ecclesiæ capite et fundamento sententiam, à Christo capite separantur, et falsa persuasionem ab omni societate et cõmunionem aliarum Ecclesiarum abstinētes, à Christi corpore se diuellunt, uerè hæreticos & schismaticos dicendos et habendos existimo, neq; ad ullam uel externam uel internam Ecclesiæ societatem pertinere puto: ut sunt uaria et multiplicia Anabaptistarum genera. Simples tamen inter hos et specie pietatis in errorem inductos, ut neq; in Ecclesiæ societatem admittere, ita nec damnare prorsus auisim, sed Deo incorrupto iudici et mitissimo parenti iudicandos relinquo.

In quibus quicquid est uitii, cum id omne in errore animi et infirmitate iudicii positum sit, et cum nullo flagitio et scelere, sed potius cum exuperante quodam licet imperito pietatis zelo coniunctum, certè qui eiusmodi sunt, commiseratione potius et ope prosequendi, quàm acerbis suppliciis persequendi uidentur. Illud modo curandum quod in longis et contagiosis morbis fieri conuenit,

uenit, ut & salutis eorum ratio habeatur, & ab aliis contagio prohibeatur, quod haud ita difficile esset si sanioribus consiliis locus sit, sed hæc alterius loci sunt, ad institutum reuertamur.

Quicquid igitur in utraq; hac Ecclesiæ parte, siue ea antiquo nomine Catholica, siue nuper nato Euangelica nuncupetur, integrum, sanum, doctrinæ Euangelicæ & Apostolicæ traditioni cõsentaneum inuenio, id ut Christi Ecclesiæ proprium ueneror & amplector; eamq; Ecclesiam, quod in fundamento ueræ & Apostolicæ doctrinæ, quæ breuissimo illo fidei Symbolo continetur, consistat, nec impio schismate à reliquarum Ecclesiarum communione se separet, ueram Ecclesiam, ueræq; Ecclesiæ & Catholicæ Ecclesiæ Christi membrum esse iudico. neq; id tantum de Occiduis, sed etiam Orientalibus Ecclesiis, ut Græcorum, eorumq; qui ipsorum instituta ferè sequuntur, ut Ruthenorum, Syrorum, Aethiopum & Armeniorum sentio; nisi me ab hac sententia grauior auctoritas, rationesq; ualidiores dimoueat. Neq; ad hanc unitatem Catholicæ Christi Ecclesiæ diuellendam & distrahendam, Cæremoniarum aliquot & quæstionum diuersitatem ualere puto, modò in fundamento fidei cum capite Christo, & in sincera charitate cum corpore eius quod est Ecclesia, communio & societas retineatur.

In primis autem odi factionum illa odiosa & è Tartaro usq; emissa nomina, cum hi alios Papistas, Antichristianos, Satanæ ministros, hostes doctrinæ Christi: illi

uerò contrà, hos Hæreticos, Schismaticos, Apostatas, Ecclesiæ Christi hostes appellant; ut quæ nihil aliud quàm exitiali schismati & miserabili dilacerationi Ecclesiæ, pabulum & nutrimentum suppeditant.

Nec; uerò ita partium studium uitandum puto, ut utraq; parte improbata, nouam quandam & neutralem (quam uocant) sectam introducere uidearis; sed eã tantum partium addictionem improbandam duco, quæ libertatem & æquitatē iudicandi præpediat, qua uidelicet à uitiis & erroribus, quibus neutra pars omnino immunis est, considerandis & reprehendendis auoceris; & ad eam quoq; quæ in altera parte recta & sana sunt aspernanda, eamq; hostili animo persequendam compellaris.

Quin potius hæresibus, quæ per impia de Christo dogmata à capite Christo, & nefario schismate ab eius corpore recesserunt, damnatis, in utraq; hac parte quæ fundamentum religionis retinet ita uersandum existimo, ut si non per omnia in ritibus & sententiis cõueniatur, charitatis tamen communio firmiter retineatur, & ad plenã quoq; solidamq; concordiam constituendam omni studio contendatur. Hoc ego officium pii uiri, suæq; salutis consultum uolentis, his perturbatissimis periculorumq; plenissimis temporibus, esse iudico. Quòd qui præstent, eos uerè pureq; Catholicos esse & dici posse arbitror. Namq; religio uera sinceraq; inter duo mala mihi posita & constituta uidetur.

Extant enim hodie potissimùm duo hominũ genera:
quo

quorum alteri, quòd Ecclesiam non paucis maculis res-
 persam, & paulatim contractis uitiis deformatam uidēt,
 omnem eius statum labefactatum & conuulsum cupiūt:
 & dogmata Lutheri, non quæ sanior adhuc & tranquillior,
 sed postea Bullæ impetu percussus, irritator & com-
 motior, asseruit, quouis modo confirmanda & defendē-
 da ducunt; id quod à suis sectatoribus (quos habet nec
 pauciores, nec obscuriores) Caluino quoq; accidit, quos
 fortassis rectè Anticatholicos & Lutheranos seu Calui-
 nianos appelles.

Sunt alii ex aduersò, qui quòd non pauca ex ipsa anti-
 quitate adhuc apud se reliqua uidēt, præsentem Ecclesiæ
 statum, quamuis corruptum, & paulatim subortis abu-
 sionibus cõtaminatum, omnino tamen suo loco mane-
 re uolunt, neq; quicquam, quamuis id ueterum decretis
 cõsentaneè fieri possit, immutari patiuntur: pontificem
 uerò Romanū, quem Papam dicimus tantūm nō Deum
 faciunt; eiusq; autoritatem non modò supra totam Ec-
 clesiam, sed supra ipsam Scripturam diuinam efferunt; &
 sententiam eius diuinis oraculis parem, imò infallibilem
 fidei regulā constituunt; hos non uideo cur minus Pseu-
 docatholicos & Papiſtas appellare possis.

Inter hos qui maximè hodie in Ecclesia eminent, ter-
 tium quoddam genus hominum, quamuis ferè occultū
 & obscurum, reperitur; qui cum in alterutra parte uer-
 sari cogantur, tamen nulli parti ex animo addicti, quic-
 quid utrobique rectum & Catholicæ fidei & obseruationi

consentaneum est amplectentes; quæ uerò his contraria, & modum mediumq; (ut in contentionibus fit) excedentia deprehenduntur declinantes, ueram, sinceram & diuini literis Catholicæq; Ecclesiæ traditioni congruentem pacem & concordiam omnibus uotis exoptant, et ad eam conciliandam omnem suam operam & studiū conferre parati sunt. Atq; hoc animo si plures in utraq; parte præditi sint, facilius & citius pax futura, et concordia conitura sit. Nam nisi talium hominum consilium ualeat, nulla conciliationis spes est: & tales si audiantur, de pacificatione desperandum non erit.

Sed proh dolor, in utraq; parte plures, iiq; potentiores, ita animo comparati uidentur, ut hostilem animum in se mutuo induerint: et cum pacem utrinq; optare uideantur, eam pacem uolunt, non quæ utraq; parte salua, mutua conciliatione & confœderatione constet, sed quæ cum alterius & aduersæ partis oppressione et delerione coniuncta sit. Videtur enim mihi hæc Ecclesiarum diuisio persimilis esse dissensionibus ciuilibus, in qua pars altera ab iis qui Rempublicam tenent, corruptas leges, et iniquis se constitutionibus pressam quæstam, dum conditiones proponeret, repulsa & damnata, et quasi secessionem facere coacta est. Hinc Ecclesiæ, Republica in duas partes diuisa, crescente indies dissensione, res in atrocissimum odium et quasi ciuile bellum erupit, ita ut ex his pleriq; iniqua iam petere, illi ne æqua quidē concessuri uideantur.

Habet autē utraq; pars suos propugnatores, qui par-

ris suæ studio incitati, quouis modo causam suam defendere & tueri conantur: et hostili animo aduersam partem insectantes, in ea perdenda et extinguenda omnino studio laborant; cum tamē in utrisq; castris boni et æqui viri reliqui sint, qui communis Reipublicæ amantes, ad pacem et concordiam mutuam, et Reipublicæ ad prisca leges, quibus initiò constituta fuit, instaurationem omnia sua consilia et studia conferunt.

Ex quo apparet, duobus modis in utrislibet castris aliquem uersari posse; uno modo, ut unius partis propugnatorē, et alterius partis infestum hostem; altero modo, ut intercessorem et pacificatorem, qui quamuis in alterius partis castris maneat, alteram tamen partem ut eiusdem Reipublicæ membrū amore prosequitur. Quare non ad eius euerisionem, sed conciliationem potius et confederationem cōsilia sua refert: quo fit, ut qui in aduersa parte prudentiores et æquiores sunt, eum non ut hostem et inimicum, sed ut ciuem et amicum habeant, fit quidem non rarò, ut feruente inter utrosq; pugna, utrinq; plagas accipiat: qui tamen si aliquando se collegerint, ardorq; ille pugnæ deferbuerit, benè ab eo sibi consultum, gratiamq; illi se debere fatebuntur.

Hic tamen apparet, quàm deploranda et periculi plena sit conditio eorum, qui hanc uiam ingredi, ac pacificatorum munus tueri uolunt. Nam cum duæ hæ tanquam factiones uniuersum penè Europæ Christianismum inter se partiti sint (quamuis altera in duas quoque partes,

easq; ferè pares, dissecta sit) fit, ut plerisq; in locis, acio-
 ribus illis partium patronis gubernationem tenentibus,
 uix æquis his & moderatis hominibus locus detur: imò
 plerunq; utrisq; aduersariorū loco habētur, & exilii, for-
 tunarum capitisq; periculis exponuntur. Aegrè enim il-
 li quenquam in sua societate admittunt, qui non per om-
 nia illis cōsentiat, omniaq; apud ipsos recepta prober, al-
 teramq; partem ut inimicam hostiliter oppugnet. Quā-
 uis alia aliis loca hac in parte mitiora & æquiora sint, eaq;
 de causa tranquillitate quoq; maiore frui uidemus; qui-
 bus in locis præclarè cum huiusmodi pacis amantibus
 uiris agitur, si utcunq; quietæ sedes concedantur, qui ut
 grauiora pericula euadant, leuitatis certè, inconstantia,
 timiditatis & adulationis notas uix effugiūt, cū illis utriq;
 parti aduersari, his uerò utriq; parti assentari uelle iudic-
 cētur: ad honores uerò, dignitates & opes cōsequendas,
 aditus ferè omnino illis interclusus est, quò nisi magna-
 tum & potētum fauore, quos sibi ferè partes uendicarūt,
 non peruenitur; sed præmia sibi in cœlesti Hierusalem,
 ciuitate æternæ perpetuæq; pacis, reposita esse sciunt.

Inanis autem mihi eorum oratio uidetur, qui his Re-
 ligionis disidiis se à pietatis studio retardari & auocari
 queruntur. Satis enim ampla pietatis exercendæ materia
 in iis rebus, quibus in rebus utrinq; conuenitur, proposi-
 ta est. Nam de fide in Christum mortuum & resuscita-
 tum pro nobis collocanda & charitate Deo & proximo
 exhibenda, controuersia nulla est. Però in his duobus
 capi

capitibus pietatis summa consistit. Quid enim est aliud pietas, quàm officium præstare Deo? quòd officiũ quid aliud est, quàm eius obtemperare mandatis? Porrò mandata eius, A postolo eius teste, graua non sunt; uidelicet ex Deo natis, & eius spiritu præditis. Hoc est, inquit, mādatũ eius, ut credamus in nomine filii eius I E S V Christi, & diligamus alterutrum.

Non igitur pietas subtiles arduarum & difficilium quæstionum disceptatores, & curiosos latentium & abditarum rerum inuestigatores; sed simplices breuissimi uerbi, hoc est mortui & resuscitati Christi professores, & fidos uoluntatis suæ executores requirit. Propè, inquit Paulus, est uerbum in ore tuo, & corde tuo; hoc est uerbum fidei quod prædicamus. Quia si confitearis in ore tuo Dominum I E S V M, & in corde tuo credideris quòd Deus suscitauit illum à mortuis, saluus eris, &c. Et idem: Nemini, inquit, quicquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis. Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Et ad Timotheum monet, non intendendum fabulis & genealogiis infinitis, quæ quæstiones exhibēt magis quàm ædificationem Dei, quæ est in fide; finem autem & complementum totius præcepti esse charitatem de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

Opportuna igitur & obseruatione digna est oratio Irenæi, quæ extat lib. ii. de hæresibus; Melius est, inquit, nihil omnino scientem quempiam, ne quidem unā causam cuiuslibet eorum quæ facta sunt, cur factũ, & credere

Deo,

Deo, et perseuerare in eius dilectione, quæ hominem uiuificat, nec aliud quærere ad scientiam nisi I E S U M Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus est: quàm per quæstionum subtilitates et multiloquium in impietatem cadere. Cui et hæc Hilarii sententia cõsentit lib. x. de Trinit. In simplicitate fides est: in fide iusticia est. In confessione pietas est, non per difficiles nos Deus ad beatam uitam quæstiones uocat, nec multiplici eloquentis facundiæ genere sollicitat. In absoluto nobis ac facili est æternitas, Iesum suscitatum à mortuis per Deum credere, et ipsum esse Dominum confiteri.

Non est igitur, quod quis uel inquietorum hominum contentiones, uel rerum credendarum et faciendarum difficultates et perplexitates, ignauix et impietati suæ prætexat. Sunt quidem nonnullæ quæstiones, quæ à curiosis et inquietis hominibus excitatæ, etiã doctis et piis uiris negocium faciunt. In his ea moderatio adhibenda uideretur, ut primum de iis nihil temerè, præsertim quòd sit manifesto Dei uerbo contrarium uel alienum, statuat: neq; propria sententia contentiosè et pertinaciter obtrudatur et defendatur, dissentientes uerò non superbè et contumeliosè repellantur.

Atq; utinam his temporibus audiatur B. Augustinus, qui pios quosdam et religiosos uiros, de prædestinationis mysterio non satis inter se conuenientes, his uerbis commonefacit: Nunciatum est mihi de uobis, fratres, ab aliquibus qui in uestra congregazione sunt, et nos inde uene-

uenerunt, quò de hac re diffensiones in uobis sunt. Itaq; dilectiff. ne uos perturbet huius quæstionis obscuritas, moneo uos primùm, ut de his quæ intelligitis, agatis Deo gratias. Quicquid est autem quò peruenire nõdum potest uestræ mentis intentio, pacem inter uos & charitatem seruantes, à Domino ut intelligatis orate; & donec res ipsa perducatur ad ea quæ nondum intelligitis, ibi ambulate quò peruenire potuistis. Hæc admonet apostolus Paulus, qui cum dixisset nondum se esse perfectum, paulo pòst ait: Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus; id est, ita nos esse perfectos, ut nondum ad perfectionem quæ nobis sufficit, uenerimus. continuoq; subiunxit: Et si quid aliter sapitis, hoc quoq; Deus reuelabit: ueruntamen in quod peruenimus, in eo ambulemus.

Huic consilio Augustini, imò uerò Apostoli, si quidam obtemperarent, melius & publicæ quieti, & suæ tranquillitati consulerent.

Habet igitur hic pius animus, ubi feruente hoc æstu contentionum nõnihil acquiescat. sed quia difficile est, ut non aliquando uiros præsertim literatos, hic æstus inuoluat; ea cautio & diligentia adhibenda erit, ut neq; præpostero pacis & quietis studio, uel nimio periculorum metu ueritatem prodat, & conscientiam lædat; neq; rursus in scito ueritatis zelo, uel teneræ nimis conscientie prætextu, non necessariis de causis uel publicam pacem uel priuatam quietem perturbet.

Optandum quidem illud imprimis esset, ut auctori-

rate publica ea forma ecclesiæ cōstitueretur, in quam saniores utriusq; partis merito consentire & in qua religio si utrimq; animi libenter acquiescere possint, sed id cum neq; subito ob morbum inueteratum, neq; à quouis, sed à summa tantum auctoritate & potestate præditi fieri possit, priuatus interim homo. Præsentem Ecclesiæ in qua uersatur statum, quatenus nihil impietatis cōtinet, quamuis minus purum atq; florentem, boni consulet, eiusq; emendationē precibus & uotis apud Deū exposcet. Qui uerò eruditione & rerum sacrarum peritia præditi sunt, etiam operam suam & studium, si quem modo eius usum esse uiderint, ad Ecclesiæ constitutionem & instaurationem adiungent.

Hæc de officio boni piiq; uiri, sed priuati, nulloq; publico in Ecclesia munere fungentis, dicta sint. Eorū uerò qui publicum docendi & res diuinas administrandi officium tenent, alia ratio est. Ad eos enim præterea pertinet, ut peruersas opiniones & falsos cultus, si quos in sua parte obtinuisse perspexerint, neq; ignauè dissimulādo alāt, neq; importunè insectando confirmēt; sed modò prudenter de iis corrigendis dispiciant, modò etiam si res ferat, prophetico spiritu afflati liberè constanterq; apertas diuinæ legis transgressiones redarguant, neq; ullum huius rei causa periculum defugiant; exemplo Zachariæ filii Ioiadæ, qui indutus spiritu Dei, populū & Regem per illam trāsgressionis & defectiōis accusauit: quare regis loci iussu à populo in ipso templi atrio lapidatus occubuit.

Si quis igitur huiusmodi munere fungens, suæ partis Ecclesiam tyrannide pressam, eamq; periclitantem inuenit, non dubiū quin apertè tyrannicis & impiis edictis, quibus aut falsa doctrina, aut impius cultus stabilitur, aduersari, & pro suo officio intercedere debeat. Quòd si ea de causa ciuitate, hoc est Ecclesiæ eius cōmunione pelatur, non nego quin suis se armis, id est diuinis & Ecclesiasticis scriptis aduersus tyrannorum criminationes & persecutiones tueri possit: itaq; tyrannidem ipsam qua Respublica premitur, non ipsam Rempublicam tyrannide pressam oppugnabit quomodo olim Thrasibulus occupata Atheniensium Respublica à tyrannis, profugis aliquot ciuibus collectis, tyrannis bellum intulit: non ut Atheniensium ciuitatem, suam patriam, euerteret, sed ut eam in libertatem assereret. Quòd si, ut non rarò fit, à tyrannorum factione interimatur, habet exempla prophetarum: ut quorum imitatur facta, eorum quoq; præmia consequatur.

Cum autem suprà de concordia et pacis studio nonnulla dixerimus, hoc modò admonendum duximus, in ea concordia & pace concilianda id cauendū esse, ne quæuis tranquillitas & quies, quæ etiã in summa seruitute & corruptissimo Ecclesiæ statu esse possit, pro Christiana pace suscipiatur. Ea eim̄ demum uera, solida & Christiana pax est, quæ cum Dei gloria & uoluntatis eius obsecutione coniuncta, et ab omni corruptela cœlestis doctrinæ & diuini cultus seiuncta est. Quare nequaquam hic

quorundam hominum, qui Reipublicæ consiliis adhibentur, studium probandum est; qui rerū ordine inuerso, humanis diuina & terrenis cœlestia cedere uolunt; & religione tāquam Lesbia regula, ad præsentem qualemcūq; Reipublicæ statū componendum & tuendū, utendum censent; cum Rempublicā & Ecclesiā lapsam & deformatam, non ad religionis normam erigere & constituere, sed Religionem ad Reipublicæ & Ecclesiæ qualemcūq; structuram sarcendam & fulciendam inflectere & detorquere nituntur; eiq; peruerso & præpostero studio pacis & tranquillitatis publicæ nomen prætexunt; eoque prætextu sumpto, omnes ad uitiorum correctionē & legum diuinarum instaurationem (sine quibus uera, solida & firma inter Christianos pax & concordia constare non potest) adhortantes, ut turbulentos, seditiosos et publicæ perturbatores crudelissimè insectantur.

Sed de officio Principum & Pontif, quibus Reipublicæ et Ecclesiæ procuratio et summa administratio commissa est, nunc non est dicendi locus; quorum plerosq; proh dolor, hodie uidemus, in curando hoc exitiali Ecclesiæ dissipatæ & dilaceratæ morbo, non bona consilia, neq; apta remedia sequutos. Nam cum à radice et causa morbi curatio fieri deberet, eam non modò non euellendam et ressecandam, sed potius firmandam et stabilien-
dam curarunt: ea tantum quæ in præsens molestiam alie-
quam, quæ tamen salutaris esse poterat, adferebāt, auferre et è medio tollere statuerunt: et ut delicati ægri solēt,
uera

uera remedia, quòd amaroris aliquid adiunctum habeāt, aspernantes, temporariam tantum leuationem adhiberi uoluerunt. Quo factum est (quod in febricitantibus, aqua potu feruorem morbi lenire uolentibus, fieri consuevit) ut ad tempus non nihil ægritudo leuari uideatur: sed postea impetu maiore et cruciatu uehementiore recurrat, et periculosius recrudescat. Cuius rei hodie triste exemplum in amplissimo regno uidemus, in quo præposteræ huius curationis infelicissimus fructus perspicitur.

Nec obscurum est quantum momenti in Ecclesiæ morbis sanandis in eo positum sit, si Reges, Principes, & magistratus, officium suum quod Ecclesiæ Dei debent, et rectè intelligerent, et sedulo exequerentur. Sed plerique omnes consiliis et cohortationibus malè in hac causa consultorum hominum usi et incitati, nõ ad uerã morborum Ecclesiæ curationem, sed ad partis cui præsumunt defensionem, et aduersariæ partis euersionem, potestatem suam conuertunt. Sunt tamen nonnulli Principes, summo studio et maxima animi propensione Ecclesiæ suæ procuratori commissæ consultum uolentes: qui cum omnino præsentem Ecclesiæ statum correctionis alicuius indigeret perspiciant, in tantis opinionum uarietibus, et animorum distractionibus, quid potissimum sequantur non uident: et multis grauibuscque uitiis, quibus utraq; factio scatet, deterriti et debilitati, ab omni prorsus Ecclesiæ emendatione se cohibent: qui fortassis eã emen-

dationem cum aliqua utilitate et successu suscipere possent, si æquiorum hominum, & hanc regiam quam utique; commonstrauimus uiam sectantium cõsiliis uterentur. Sed his non modò accessus ad principes intercluditur, et auctoritas omnis adimitur: sed quoad fieri potest, cõtemptio et odium, leuitatis et timiditatis criminibus obiectis, uel suspicionibus iniectis, conciliatur.

Sed hæc huius loci non sunt. Priuati tantum hominis officium indicandum suscepimus: qui tamen non ita priuatæ suæ quietis rationem habere debet, ut non pro tempore & conditione sua in commune consulat: et in ea consolatione non rei familiaris conseruationem, non famam, non opes, non amicitias et cognationes, sed DEVM tantum et conscientiam ex DEI uerbo rectè institutam proponat. Quòd si consilii sui nullum usum esse uiderit, iuxta Propheticum dictum, in silentio et spe præsidium sibi et arcem collocet: exemplo piorum in Iudæa uirorum, qui Pharisæis et impiis pontificibus gubernationem tenentibus, populoq; tanquam naribus tracto impius duces sequente, ipsi taciti Scripturæ oraculis instituti, et spiritus sancti afflatu edocti, redẽptionem Israelis expectabant.

Plura quidem et uberiora de hoc argumento dici possent: sed his paucis satis multa mihi dixisse uideor. Dedi enim operam quantum potui, ne quid prætermitterem, quod ad causæ expositionem ac confirmationem, et ad obiectorum anticipationem et refutationem pertineret.

Non

Non ignoro tamen, ab ingeniosis et acribus hominibus multa et speciosa in aduersam partem dici posse: quos ego rogo, et moneo cum Apostolo, ut ita commoueantur, ne nimia ira culpam sibi accersant: et animo tràquillo et pacato in cubilibus suis, rem cum animo suo expendant et cogitent. Quòd si omnino contrà dicendum putent eundem quem ego animum, id est æquum, moderatum, amicum, et fraternum exhibeant. Nos contrà, si uita supperat, aut leuioribus obiectis respondebimus aut etiam meliora docētibus et saniora monentibus libenter obtemperabimus. Nomen uerò nostrum ea de causa addendum non putauimus, ut lectori liberius æquisq; iudicandi potestatem permitteremus, quæ præiudicio personæ non raro impediri solet.

F I N I S .

1819634

00N 68038379

lee 3

DEFENSIO IN-
SONTIS LIBELLI, DE OF-
FICIO PII VIRI, ADVERSUS IN-
quum & importunum casti-
gatores.

AUCTORE VERANIO MO-
desto Pacimontano.

(G. Casanovi)

Adiecimus initio ex scriptis aduersariis eam
partem, cui in hoc scripto re-
sponderetur.

M. D. LXII.

DEFFENSTON

ACTO REVERENDI M. O.
GREGORII

ACTO REVERENDI M. O.
GREGORII

ACTO REVERENDI M. O.
GREGORII

M. D. LXII

RESPONSIO AD VERSIPELLEM QVENDAM MEDIATOREM, QVI PACIFICANDI specie rectum Euangelii cursum in Gallia abrumpere molis tus est.

Excusatus est his diebus virulentus liber plausible titulo fucatus, De officio pii, ac publicæ tranquillitatis verè amantis viri, in hoc religionis dissidio. Author nomen suum ideo se non adscripsisse excusat, ne conceptum ex persona præiudicium, causæ obesset. Equidem facile patiar de re tota integrum ex libro iudicium fieri: modò è medio tollatur larua, quas sibi multiplices induit ad fallendos imperitos. Se à prima adolescentia valde religiosum fuisse iactat, nec tamen superstitionibus deditum: sibiq; arrogat quod nemo quamlibet excellentis ingenij de se profiteri auit: vt simplicibus, qui præsertim eum non nouerunt, persuadeat se angelum esse è cælo delapsum, cuius voci non secus atq; oraculo acquiescere rectum ac tutum sit. At quoniam apud nos, quibus pridem familiariter cognitus est, nullum huius tantæ vel pietatis, vel prudentiæ specimen edidit, sibi à nimia credendi facilitate caueant Lectores. Cõqueritur graues & moderatos viros, quorum videri vult signifer magis quam postremus, excludi à publicis consilijs, nec auctoritate qua decebat valere ad sedandas turbas. Quasi verò nos lateat quorsum nuper profectus sit in Galliã: quàm fallaci pretextu simulauerit curãda sibi esse domestica negotia, cum rectã se ad eum contulerit, ex cuius gratia sperabat opimam prædam: quæ consilia coxerit, & postea agitauerit: quàm se proditoriè insinuauerit apud quosdam Proceres: & quibus nunc quoq; artibus se venditare cupiat. Cõmendat suum studiũ: quo, moderato, amico, & fraterno animo librũ meras imposturas & prestigias spirantẽ, tuendis ac regendis impijs erroribus cõpositum, & refertũ calumnijs ac virulentiã, à se editũ fuisse afferit. Atqui par superbiã & factus, deindẽ seruilis malitiã & versutiã exemplum reperire, difficile esset. Facestant igitur è medio decipulæ, quibus nimium credulos deludere tentauit: ne fallaces pretextus, quibus fauorẽ venatus est, iniquo præiudicio, causæ veritatẽ grauẽt. Ego vicissim, ne vide-

aracquirenda fidei causa obtendere personam, quæ Lectores suo pondere moueat, nomen meum subtricebo.

Prodit in mediū pacificator quidam, ac se breuem & expeditam rationem afferre prædicat, qua dirimantur omnes controuersia quibus hodie laborat Ecclesia. Exclamare libet, Quid dignum tanto ferer hic promissor hiatus? Nolim tamen sperni, si quid vtile afferat. nec verò temere despiciendus est qui experientia duce & magistra, post varias fluctuationes tandem portum securitatis reperit, ad quem alios inuitat. Sed hic cauendum est, ne vbi imago quieti portus ostenditur, errore trahamur in arenas, quæ nos absorbeant. Et certè mox deprehendent quicumque medio cri iudicio erunt præditi, satius esse duriter vexari inter scopulos quoslibet, quàm demergi in hac palude, quæ loco portus ab hoc bono & fido duce ostentatur. Quia autem suspicatus est non posse omnes suis illecebris facile incantari, postulat vt eo animo feramus à nobis dissentientem, quo nos ipse tolerat, dum ab ipso dissideamus. Magnum certè & primariae authoritatis virum esse oportet, à cuius sententia fas non sit discrepare, nisi par pari reddatur, vt liberè respiciat quicquid displicuerit. nempe laudabili modestia nomen suum ideo suppressit, ne eius fulgore nos obrueret. Sed homo ἀνώβυτος meliore se exornat elogio, quòd iam inde ab adolescentia rituum Ecclesiae obseruantissimus fuerit: sic tamen vt natura, vel diuino potius impulsu, omnem superstitionem vehementer sit derestatus. Rara indolis felicitas & incredibilis: toto mundo cæcutiente, vnum ipsum fuisse in ea ætate perspicacem. Accessit moderatio & grauitas plus quàm virilitis: sic exofas quæ ceremonijs admixtæ erant corruptelas habuisse, vt politiam Ecclesiae, quæ his ceremonijs ferè constat, non sublatam & euersam, sed repurgatam & emendatam esse veller. Quis maturæ ætatis viro nunc audeat obstrepere, qui à teneris annis angelica dexteritate præditus, & prudentia imbutus erat? Hinc fit vt vereatur naturæ adscribere tantam præstantiam: quanquam dubitanter naturam sibi fuisse ducem gloriatur. Tollitur quidem suspicio hic loqui Balduinum, qui longissimè semper ab omni ceremoniarum reuerentia absuit.

Iam quò decèrius sibi censoris partes vsurpet, viri personam induit: Vbi iterum perspicaciam suam satis liberaliter extollit: quòd mox antequam ex professo ad cognoscendum se accingeret, animaduertit eos qui prauas opiniones corrigere studebāt, ἵνα τὰ ἰσχυρὰ μὲν προ-
filire. Mirum, nisi hæc tam admirabilis in obscuro virio notando seueritas terreat omnes accompescat, cogatq; linguas omnes obmutescere. Tandem scriptis vtriusque partis diligenter & attentè examinatis (si vera narrat) vltroq; & citro pari æquitate expensis, arbitrum se interponens,

ponens, nimiam vehementiam & excessum in vtraq; parte damnat. nēpe quia audiuit vt plurimum in æstu contentionum id accidere, facturus sibi operæpretium visus est, si integri & ad summam moderatiōem compositi hominis existimatiōem sibi acquireret. Ergo vt sedato animo ad censuram agendam se accedere prober, consulto se ab omni partium studio abstinuisse dicit. Sed cū certum sit eum non minus feruoris olim præ se tulisse, quàm quos nunc intemperantię accusat, quid iuvat spectrum altis cothurnis indutum in scenam inducere, vt se geniū nescio quem è cælo delapsum persuadeat. Hoc refellendę putidę & futilis arrogantię causa breuiter dictum oportuit.

Ac ne cui videar nimis precise aut morose hominem aspernari, qui vt vigeat purior religio, certam aliquam reformationem expetere videtur: antequam longius progrediar, insidiosam vulpis astutiam breuiter deregere necesse est. Cui gratificetur, & qua spe conductus provinciam hanc appetiuerit, in præsentia non disputo. certè qua ambitione & avaritia flagrat, deinde qua confidentia est inflatus, non vulgarem sibi mercedem proposuit. Non vtar coniecturis tãquam in re ambigua. sciunt mille testes in cuius clientelam se nuper contulerit, cui fidem suam obstrinxerit, cui se deuouerit, & addixerit sua obsequia, cui denique libellum suum obtulerit, non absq; condimēto. Nam quia labora nactus erat similia suis lactucis, non posse aliter componi & pacari Gallię turbas præfatus quàm sublatis quibusdam crassioribus vitijs, sibi in manu artificium esse iactauit quo volentos, vt vocabat, piorum conatus discuteret ac dissiparet. Supercilium quamlibet efferat, seruiliter adulari voluit nouo patrono, cui hoc commentum placuisse, non est quod miremur. Cœperat enim sex ante mēsis ad hanc praxin animum adijcere, & quotidianę eius voces iam ferè in prouerbum transferant, inconsideratos esse qui se reformatiōi opponerent. Cupidè ergo oblatam turbandi matetiam arripuit, vt piorum studia frangeret: quia nullum abrumpendi cursus compendium melius sit, quàm si hæc nebula obtenebrandæ luci spargatur. Correctione quidem opus esse: sed ab acribus remedijs non minus esse periculi, quàm ab ipso morbo: quia exitialis sit seueritas quæ ad extremum vsq; vitia persequitur, nec modum sanationis temperat. Vnum hoc nunc agunt qui cupiūt in Gallia restitui purum Dei cultum, vt Ecclesia sordibus & inquinamentis, quibus miserè sædata est, purgetur. Erumpet subito conductitius intercessor, qui admo neat diu tanta de re deliberandum esse. Quauis enim plurimis vitijs corrupta sit religio, & grauissimis morbis laboret Ecclesia, fas tamen non esse sacram Romanę ecclesię autoritatem conuellere, totiusq; Occidentalis ecclesię statum, qui inde pender, la-

befactare: quia sine crimine defectionis & schismatis, perpetua quæ ab ipsis Apostolis hucusq; duravit successio, violari nequeat. Nec deerunt suffragatores ad reliquas fabulæ partes subornati. Ita vana vtilitatis specie omnes piorum conatus faceret eludent. Hac vafritie libellum fuisse à laruato pacificatore contextum, facillè ex contextu deprehendètur oculati.

3. Petr. 1.

Hæc porro totius farraginis summa est, nullū posse certius iudicium inueniri, quàm si ipsa Scriptura, eiusq; vera intelligentia adhibeatur. Hic primò obseruent Lectores, Scripturam in summo gradu ita locari, vt pars tamen iudicij aliunde pendeat. Quod ad intelligentiam pertinet, fateor sanè non ideo traditam esse Scripturam vt aboleat prophetiæ donum: ideoq; tenendam esse Petri regulam, Non esse priuatæ interpretationis quæ scripta sunt Dei oracula: quia non hominis voluntate olim allata est Prophetia, sed à Spiritu sancto impulsu sancti homines loquuti sunt. At verò longè aliò nos trahit censor suis ambagibus ne quid momèti in se contineat Scriptura, nisi adiuta hominū decretis. ergò postquam visus est aliquid Scripturæ deferre, in eius locum callidè substituit hominum placita, quæ catholice traditionis elogio insignitæ vt veritas non scripta, quam appellat, ad dirimendas omnes contro- uersias vna valeat. Neq; tamen me latet hanc esse veterem & tritā cantilenā, qua iam annis quadraginta Papatu impietas defensa fuit à suis patronis. sed quia noster Aenobarbus, vt est fratre ferrea, & pectore chalybeo, nisi plumbeum quis malit, vt olim de atauo Neronis dictum est, quasi rem nouam & in sua officina fabricatam protulit, non inuideo quam tanroperè affectat veteratoris laudem: modò palam appareat per fœdissimum ludibrium calcarī Scripturam, dum nihil per se æstimator: quin potius ad hominum arbitrium tota eius transfertur authoritas.

Deut. 30.
Psal. 119.
1. Petr. 1.
2. Tim. 3.
Ioan. 10.

Nos verò his nugis adeoq; sacrilegis figmentis liberè opponimus quæ de Lege, Prophetis, & Euangelio, spiritus Dei sæpe testatus est. Legem viam proponere vitæ & mortis: lucernā esse pedibus fidelium, & certum lumen: sapientiam conferre paruulis: esse testimonium Dei: fidele: mandata eius probos esse consiliarios: Deum non in abscondito loquentum esse: nec frustra dixisse semini Iacob, Quærite me: scriptas prophetias instar esse lucernæ ardentis in loco caliginoso: Scripturam esse vtilem ad docendum, arguendum, erudiendum in iustitia, vt integer sit homo Dei: breue compendium Euāgelij scriptum esse, vt credamus, & credendo habeamus vitam æternam in Christi nomine. Nisi clara sit & certa, quam lex continet directio, perperam denunciat Moses illic proponi viā vitæ & mortis: si dubia est ac flexibilis, temere Dauid

uid exclamar, Illuminare oculos, vt paruuli quoque inde sapiant. si perplexa est ac ambigua, non testabitur fideliter quid rectum sit. si eius mandata suspensio reddunt discipulos, quomodo vocantur consiliarij? si doctrina eius inuolucris tecta est, falsum illud Isaia, non loqui illis Deum in abscondito. si caliginem suam obijciat, quispiam nebulo: occurrit Apostolus, Scripturæ lucem in tenebris quoque fulgere. Iam si ex sola Scriptura peti non potest certa definitio, vbi illa quam magnificè Apostolus prædicat vtilitas ad doctrinæ perfectionem? Postremò, qui conueniet sufficere nobis quod scriptum est ad solidam fidem, ex qua salutem consequamur: & tamen absque traditione nihil liquidò cognosci?

Verùm antè quàm longius progrediar, breuiter refutanda est censoris nostri obiectio. Hæreses inquit, quæ exortæ sunt paulò post Apostolorum mortem, non Scripturæ verbis, sed sana intelligentia profligatæ sunt. Ego autem vt hoc posterius concedo, ita fortiter contendò apertis scripturæ verbis deuietos fuisse hæreticos. Nā quòd Arianos dicit, dū negant voce τὸ ἰσὸς λόγος hypostasin vel personam significari, rationibus vt æquè probabilibus atque Orthodoxos, in eo se patronum detestandæ impietatis prodit. Nā si admittimus quod vult, deitas Christi in solo concilij decreto fundata erit. Quis non videat hominè profanum aliud simuladò, hoc fidei principium malitiôsè conuellerè? Docet Ioannes æternum Sermonem Dei, qui ab initio vita erat, & Deus apud Deū, carnem induisse. Ridet censor noster: & probabile est simas nares suo more contraxisse, dum rationes Arii tã perspicuæ sententiæ opponit. Si quid vnquã humana lingua disertè expressum est: vbi Sermo vocatur Deus, hæc locutio clarè sonat essentiã: vbi autem additur, Fuisse apud Deum, hypostasis palàm monstratur. Nunc quid fidei meretur qui & æternam Christi essentiã & hypostaticam à Patre distinctionem, Scripturæ testimonio spoliatur?

IOAN. 1.

Similis impudètia in alijs quos recitat locis. In vtramq; partem probabiliter torqueri posse garrit quod scriptum est, Verbum carnem esse factum, nisi traditio Patrum succurrat. Quasi verò non perspicuè statuatur vna Christi persona in duabus naturis. nam si Deus factus est homo, conuicta est de duplici Christo, Nestorij impietas. Discernitur eriam increata deitas ab humanitate creata. Quòd si cõtrã vel Euryches, vel Seruetus insurgant, ac cauillètur verbum esse conuersum in carnẽ, in promptu est solutio: sic esse Deum manifestatum in carne, vt in Christo habitauerit plenitudo deitatis: vt caro fuerit Dei tẽplũ. Quid ergo opus erit mutuari aliunde quod nobis τὸ ἕνα φων ἰμπεδitat? Censori ambigua est ac ænigmatica propositio: Ego & Pater vnum sumus.

IOAN. 1.

mus. Potentiam suam vt commēdet Christus, in cuius fiduciam recumbit piorum securitas, se cum Patre vnum esse asserit. Cuius impudentiē est, sensum apertissimis verbis detrahere, ac si confusus tantum sonus à Spiritu sancto editus foret: Et certè malè nobiscum ageretur, nisi firma ex Lege, Prophetis & Euangelio nobis religio constaret. Negat bonus cēsor, doctrinam illic comprāhensam mederi posse erroribus. Quid autem Isaias: Cūm multiplici superstitiūm labe vitiatus esset Dei cultus, & veritas mendacijs obruta, vt remedium adhibeat tantis malis, nō nisi ad Legem & testimonium suos reuocat. Quò dilucidius tota pietatis summa in Euangelio patefacta & exposita fuit, illic haud dubiè liquidiōr suggeritur om̄ium errorum dilutio. Quare Paulus Ecclesiam ad omnes pugnas instruens, satis habet vocare Dei verbum, Gladium spiritualem: Traditionis non scriptæ, nulla mentio.

Isaie 8.

Ephē. 6.

Verūm in quem labyrinthum nos conijcere velit impostor, prudenter expendant lectores, vt sibi caueant. fatetur veram esse & catholicā doctrinam quæ sacris literis est expressa: sed pari fidei integritate amplectendam esse ducit, quæ ex earum mente & intelligentia ab ipsis vltimè Apostolorum tēporibus tradita ad nos peruenit, verūm cuius erit momenti, verum cēseri cuius absconditus sit sensus? Catholica sit veritas quicquid Scripturis continetur. Verūm si quid in controuersiam vocetur, quia flexibile est τὸ ἔργον ἡμεῶν instar nascerei, absq̄ traditionis subsidio quicquam definire fas nō sit. Quid iam fiet præcipuis fidei nostræ capitibus? Tria solū exempli causa proferam: Naturæ nostræ corruptio & misera animæ seruitus sub peccati tyrannide, gratuita iustificatio, & Christi sacerdotiū apud vetustissimos Scriptores ita obscure attingitur, vt nulla inde certitudo possit elici. Nondum exorti erant perniciosi errores. De libero arbitrio, De operum meritis, De satisfactiōibus: nondum creati erant ingenti turba patroni: nondū qui pro mundi reconciliatiōe Christum Patri offerrent, inaugurati erant sacrifici. Et Saran callidè spinosis quæstionibus pios Doctores intricabat: multaq̄ deliria, quibus refutandis occuparentur, spargebat per fanaticos homines, vt negligentiores essent in hac parte. Quoniam verò errores, quibus profligandis tunc circumagebantur, magna ex parte sunt obsoleti, medio crem duntaxat fructum percipimus ex eorum libris. Interea si ex eorum traditione haurienda sit cognitio salutis nostræ, iacebit omnis fiducia: quia ex illis nunquam discemus quomodo Deo recōciliemur: quomodo illuminemur à Spiritu sancto, & formemur in obsequiū iustitiæ: quomodo gratis accepta nobis feratur Christi obedientia: quid valeat sacrificium mortis eius, & cōtinua pro nobis intercessio, quarum rerum luculēta explicatio in Scriptura passim occur-

occurrit. Itaque nouo hoc magistro auctore, quæcumq; ad salutem ap-
prime cognitu necessaria sunt, non tantum manebunt semisepulta, sed
quia nulla traditio suffragatur, certitudine carebunt. hoc scilicet non
erit sponte ad plenum solis fulgorem cæcutire?

In altero membro quæ pestifera labes, vt pari integritate ample-
ctamur quæ ab exordio Euangelij recepta sunt dogmata, atque Scri-
pturam. Vbi ergo illud Pauli, fidem ex auditu esse, auditum autem ex
verbo Dei? si excipiat censor, verbum esse Dei quod approbatum fuit Rom. 10.
communi ecclesiæ consensu: tergiuersandi non est locus, quando Pau-
lus ex professo hominum placita à Dei oraculis discernit. Primum in-
ter nos conueniat quid sit verbum Dei. Si respondeat censor aliud esse
scriptum, aliud non scriptum: hæc secunda species qua nota insignie-
tur, ne de ea ambigere liceat? Summum crimen & nefas erit non cre-
dere veritati non scriptæ. Porro nullum erit eius discrimen ne miscea-
tur mendacijs. Quid agent miseræ conscientiæ his angustijs constrictæ,
vt nesciant quid credendum sit? Quòd si rursus excipiat censor, tribus
notis deprehendi posse hoc spectrum Catholicæ traditionis, antiqui-
tate, vniuersitate & consensione, non multum apud sanæ mentis ho-
mines proficiet malus dialecticus, qui membrum vnum in duo discer-
pit. Quid enim est Vniuersitas & Consensio, nisi Vniuersalis consensus?
quia si pars tantum consentiat, nihil ad traditionem Ecclesiæ. Verum
vt huic inscitie ignoscam, velim nobis exponat, sufficiatne vnaquæque
ex notis. Si in sola antiquitate acquiescendū est, prodigiosissimæ quæ-
que hæreses, quæ Apostolorum ætati contiguæ fuerunt, fidem Catho-
licam efficiunt. Si tres notas simul connexas esse oporteat, non alijs fi-
dei nostræ capitibus accommodari poterit, quam de quibus nulla est
inter nos & Papistas controuersia. Sic nusquam reperietur vniuersi-
tas. Vnde apparet non modò fucum fieri, sed inanes præstigias obtendi
simplicium oculis, dum sub fallaci traditionis titulo obruditur con-
futum ex varia mixtura chaos. Porro qualis ingenuitas, spectrum anti-
quitaris obijcere, ex quo mox prodigiosa scaturiat errorum omnium
congeries? Nam si rogemus quænam sit vetustas, cuius decretis paren-
dum est: nobis insulas natiuias iactabit censor, quæ sub nomine Ignatiij,
Clementis, Lini & similium circumferuntur. Miror etiam, cum facillè e-
rubescat, non magis esse verecundum, dum lucem quæ refulget in Scri-
pturæ simplicitate, ex confusa densaq; priscorum interpretum caligi-
ne peti iubet. Atque, vt breuiter absoluam, hæc fuit origo Cabalæ quæ
Iudæos fascinauit. Hinc prodijt Pharisæorum secta, qui Legem & Pro-
phetas contaminarunt adulterinis commētis. Ex eadem lacuna emer-
sit Papatus: nec alia sultura nititur Mahometis religio. Quibus exem-
plis

plis satis supercū monemur quā exitiale sit, vel tātillum à puro & genuino Dei verbo deflectere.

Ad alias postea species descendit: ac doctrinam, quæ ab omnibus Ecclesijs, vel maiori certè parte est recepta, & probabilibus rationibus è sacris literis confirmata, vult indubiè suscipi: quanuis ingeniosis hominibus ratiões occurrere possint quibus probabiliter refutetur. Talem quidem araneæ textit impostor, sed quibus nos insidijs appetat, obseruandum est. Paulò post in locum ecclesiæ Catholicæ subrogabit Romanam sedem, cum ergo pertinaciter tota, quam vocat, Occidentalis ecclesia defendat quicquid impietatum meritorè detestamur, sublata erit tota inquirendi libertas. Quantumuis enim probabili ratione clypeus quod videbitur non esse rationi consentaneum, ingeretur clypei instar, maioris partis consensus. At sententiam hanc prudenter temperat censor, dum probabilem confirmationem exigit è sacris literis. Nugæ, nulla enim tam crassa in quæstionem veniet absurditas: cui non inducant colorem. Missam si sacrilegium esse dicamus, in qua fingunt Christū immolari, probabilis suppetet ratio, quæ Melchisedech obulerit panē & vinum, & Propheta denuntiet ab ortu vsq; ad occasum gentes Deo purum sacrificium oblaturas. Si fatuitatem hanc repudicimus, sufficiet aduersæ parti τὸ φαινόμενον, vt rata sit autoritas.

Quartum genus quæstionum quod enumerat, videtur quædam esse retractatio. Nam si qua doctrina neque tam claris Scripturæ testimonijs, neque tam antiquo & magno consensu Ecclesiæ nitarur, posterioribus tamen temporibus in præcipua Occidentis parte recepta sit, cum diuinis literis manifestè non repugnet, in eius confutatione neque pugnaciter agendum censet, nec ideo turbandam esse pacem. Quibus verbis etsi primo intuitu videtur recentioris Ecclesiæ placita à superioribus distinguere, quàm tamen flexiloquus sit, hinc palam liquet, quòd nuper dubitationem tollens de maioris partis consensu, nullam ætatem designauit. Sed in eo se prodit turpior nequitia, quod nunc claris Scripturæ testimonijs exornat, quæ prius ἀντίπρῆξα esse voluit. Quorum verò tendit præclara eius sententia? Notemus de recentibus figmentis eum loqui, quæ carent omni antiquitatis suffragio. ea non vult pugnaciter confutari, nisi manifestè repugnent sacris literis. Cur istud suum manifestè inseruit, nisi vt ἀντιλογία nulla credatur, in qua verbum cum verbo non colligat? Ergo si quis Baalim adoret, eximere se poterit à manifesta repugnantia: quoniam articulatè non asserat plures esse deos.

Longius prouehitur arrogancia censoris: nempe si sententia aliqua omnino recepta, minus probabilis videatur, de ea tamen non pat-

sim & odioſè contendi oportere, ſed cum eruditiſ & moderatiſ viriſ placidè inquirendum. Primò dubium non eſt quin verborum blãditiſ mali gravitatem extenuet, dum ſententiaſ minus probabileſ appellat falſa, perverſa, aut vitioſa commèta. Quid autem eſt odioſè certare, niſi populum ingenuè monere vt ſibi caueat: Non patitur cenſor huiuſ generiſ erroreſ niſi inter doctòſ agitari: vt ſcilicet in umbra confabulentur qui eruditioniſ opinione ſuperbiunt: totuſ Chriſti grex à veri cognitione arceatur. Interea pluſ licentię quàm par eſſet, curioſiſ & proteruiſ hominibuſ concedit: vt in probabili diſputatione libera ſit quiduiſ ſequendì facultaſ. Eſſi enim nulluſ nobiſ eſt in terra fidei magiſter, cuiuſ arbitrio ſtare & cadere noſ oporteat, hic tamen aprior eſt inoſteſtia & ſobrietat quàm fouendiſ erroribuſ. Carterum quicquid haſtenuſ dixit ad eò veniſſe fucatuſ eſt, vt quęcunq; in medium producta fuerit doctrina, ad tertiam, quartam vel quintam claſſem, pro cuiuſque libidine referri queat. En ſynceritatìſ ſtudiuſ, quo ſe totieſ inſinuat in Lectoruſ gratiam, qua iactantia aliquid proficeret, ſi cum beſtiſ eſſet negotiuſ.

Nunc audire operępretiuſ eſt quid de ſententiſ pronuntiet, quę & diuiniſ literiſ, & veteriſ Eccleſię traditioni aduerſa, & per errorem, vel imperitiã, vel ambitionem poſtremiſ hiſ & corruptiſſimiſ temporibuſ inuectę ſunt. Eaſ vt fermentuſ vitandaſ & cauendaſ non negat: ſic tamen vt priuato homini temere apud quoiſ ſuoiſ contendendum non putet, vbi certa offenſio: vtilitatìſ & profectuiſ nulla ſpeſ. Expendant Lectoreſ, in hoc ordine ex immenſa erroruſ congerie quę in mundo graſſatur, nulluſ proſuſ comprehendì. Nuper de poſterioruſ temporuſ corrupteliſ diſſeruit, eaſ, de quibuſ nunc habet ſermonem, reſtringit ad poſtrema hæc & corruptiſſima tempora. Atqui ex tot erroribuſ, de quibuſ hodie nobiſ certamen eſt: & quoiſ obſtinatè Papiſtę tuentur, fateor vix vllum reperiri qui non ſit centenariuſ. Traditioneſ nondum attingo, quaruſ mentio paulò poſt fiet. Falſaſ & impiat doctrinaſ, quibuſ adulterata eſt tota religio, iam ante noſtrã & patrum ætatem fabricauit Satan. Ergo quacunq; parte aggrediamur Papatuſ, hoc propugnaculo munituſ erit, pro fermento non eſſe habendum niſi quod poſtremiſ anniſ inuectum ſit. Dicemus puram & legitimaſ Dei inuocationem corrumpi, dum ad patrociniuſ mortuorũ confugitur, faceſſat omniſ diſceptatio: quia reſ tot ſeculiſ comprobata, traditio eſt. Dicemus tyrannicã eſſe legem, & ſacrilegã audaciã plenã, imò diaboliciſ furoriſ, dum quiſque iubetur quotanniſ proprio ſacerdoti omnia peccata conſiteri, atqui ſæculuſ præteriit ex quo Innocentiuſ tertiuſ in concilio Lateranenſi decretuſ hoc cõdidit. De

Transsubstantiatione licet mouebimus: in promptu erit responsio, quadragintos annos non censi in hac postrema aetate. Videmus ergo vt bonus censor faceret scurrando fermenta omnia sepeliat, dum negat pro fermento habendum esse nisi de quo nulla mouetur contrauersa. Neque etiam dolo vacant exceptiones, per errorem, imperitiam, vel ambitionem: quia antè quàm pateat ad disceptationem adiutus, vnum ex his tribus coarguendum erit. Quid autem si per auaritiam, vel cuiuspiam Epicurei vafritiem error obrepserit? Videmus ergo vt meris nebulis perstringat oculos. Iam qua seueritate phantasma suum persequitur? Doctrinas palàm impias, quæ heri emerferint, cauendas non negat vt fermentum: modò qui eas nouerint, non renere apud quosuis contendant. Quid hoc sibi vult? Nempe vt qui alijs præire debebat, perfido silentio prodar fratrum salutem. Paulò quidem honestius quod statim subijcitur: vbi gloria Dei, vel proximi vtilitas postulat, quod sentias, liberè & constanter dicendum esse. Sed facilius ignem cum aqua concilies, quàm flexuosas istas ambages, quæ homines saniore intelligentia præditos nunc iubent sibi solis sapere, nunc ad liberè loquendum incitant: præsertim cùm in medio contextu laudetur calliditas, Non esse quod sentias, passim & vbique dicendum.

Ad ceremonias dum ventum est, quæ à Christo institutæ sunt ad colligendam noui populi societatem, & sacramenta vocantur, statuit castè & integrè obseruandas: nihil eorum institutioni tanquam mutilatis & imperfectis addendum, neque vt superfluis ad detrahendum. Est hoc quidem aliquid, quanuis non totum: quia alios omnes ritus obliquo artificio in Ecclesiam admittit. Sed hæc dimidia veritas quam extorsit pudor, altero post versu euertitur, quando Apostolis eorūq; successoribus ius concessum esse credit ceremonias instituendi, quæ in sacramentis administrandis ornatus loco accederet. ergo qui nihil addendum confessus erat, nunc aduentitias traditiones non modò addo ne sacramenta putentur mutila aut imperfecta, ferendas esse accessiones. Ita quibuscunq; mixturis propè in nouam figuram mutata fuerint sacramenta, nihil erit vitij: modò ne palàm Christo exprobretur, mancum esse vel mutilum quod instituit. Scio equidem quàm veruſta sit origo exsufflationis & Chrismatis, atque etiam Paschalis cerei: his postea accessit sputum sale mixtum, aliæque multæ insulfates. Si quis hæc additamenta repudiet, vno verbo lis dirimetur, Optimo consilio Christi institutioni adiuncta fuisse: quoniam ipsa Baptismi actio nullo splendore ornata per se frigeret. quasi verò per incogitiam hæc ve-

litas Christum fugerit, neque satis prouiderit, oleo & cerei lumine non minus quàm aqua repræsentandam esse Spiritus gratiam. Porro quæ ab ipsis Ecclesiæ initijs per vniuersum orbem summo consensu ad nos propagata sunt ceremoniæ, cum earum rationes perpetuæ sint, perpetuam quoque obseruantiam, censoris iudicio, esse conuenit. Sed quomodo hoc cum proxima pagina conueniat non video: vbi dicit ritus quosdam, qui per vniuersum ferè orbem olim obseruabantur, quia non tantum habebant momenti, aut temporum commutatione vtiles esse desierant, aut intemperantia populi in abusionem venerant, paulatim defuetudine esse abrogatos. Vbi igitur perpetua ratio, ex qua perpetuam obseruandi legem nuper ducebat: Iræne homini arrepticio, qui sui repente oblitus, secum pugnat, se totus orbis subiiciet ad dissensiones eius arbitrio sedandas?

At Augustinum habet patronum. Quid ille? Si quid Scripturæ diuinæ præscribit auctoritas, non esse dubitandum quin ita facere debeamus vt legimus. ergo Scriptura per se conscientias stabiliet, nec iam erit inutilis, quanuis traditione *ex parte* non adiuta. Si quid verò tota per orbem frequenter Ecclesia (idem Augustinus pronuntiat) vocare in controuersiam, insolentissimè esse insanis. Hoc sanctus vir censuit vtile esse pacis fouendæ causa, quod ad paucorum rituum consuetudinem de quibus nemo nostrum litigare vellet. sic enim habent verba sancti viri, Retineri quædam non scripta, vel ab ipsis Apostolis, vel Concilijs quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, statuta: sicuti quòd Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus è cælo Spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur. & si quid aliud tale occurrerit quod seruatur ab vniuersa quacunquè se diffundit Ecclesia. Cuius, obsecro, pudoris est, ex hac paucitate immensam aceruum conficere: quod impostor noster molitur. Atque hac modestia viam sibi sternere voluit ad liberam querimoniam qua postea vtitur, Ecclesiam, cui libertas à Deo concessa erat, seruilibus oneribus premi, vt tolerabilior esset conditio Iudæorum, qui sub iugo seruitutis, Legalibus tamen sarcinis, non humanis præsumptionibus subiecti fuerant. Verùm esto, plus detulerit Augustinus consuetudini quàm par erat: an eius consilium fuit, Sacramenta à Christo tradita, humanis commentis inquinare? Neque enim de quibuslibet ceremonijs agit, sed quarum liber vsus Ecclesiæ relictus est, sicuti se ipse explicat. Nos quoque præscos ritus, quibus indifferenter vti licet, quia verbo Dei consentanei sunt, non rejicimus, modò ne superstitio & prauus abusus eos abolere cogat. Scimus enim quacunquè ad decorum & ordinem pertinent, non habèda esse pro humanis placitis quia diuinitus approbantur. Sed quid hoc

ad censoris astutiam: qui sub fallaci integumento corruptelas omnes occultat: quod nunquam sancto viro in mentem venit.

Additur puridius cauillum, Paulum & Barnabam non tantum Ecclesijs mandasse vt expressa Dei mandata seruarent, sed etiam vt parent Apostolorum & Seniorum decretis. Primò expendere conuenit, quanam decreta intelligat Lucas: deinde quorum ad ea seruanda Ecclesias horratus fuerit Paulus. Pacatæ fuerant contentiones, quæ omnibus Asia & Græciæ ecclesijs ex horribili dissipatione ruinam & exitium minabantur. nihil autem decretum fuerat, nisi Dei verbo consentaneum. Ne scilicet gentes ad ritus Legales adigerentur, sed tantum à sanguine & suffocato abstinerent. Huic decreto obtemperandum esse Paulus docuit: sed ad tempus, donec adulesceret eorum fides, qui Mosi nimium erant additi. Et certè paulò post abrogauit ipse Paulus quod pacis retinendæ causa seruare suadebat. Mirum autem est, exemplum obrudi à censore nostro, qui nihil ex communi veteris Ecclesiæ vsu remitti patitur. Dic mihi, bone vir, vtrum tibi sanctus est obseruatu quod Apostoli mandarunt, & Paulus firmum manere iussit, an quod ab ignotis authoribus profectum est: si Apostolos præfers, cur sanguine liberè vesceris, chrisma non credis abrogandum: & adhuc Paulum traditionum præconem citabis, quò inuiolabilis sit earum autoritas: Alios antiquos ritus, quorum vestigia & lineamenta apparent, quanuis à suo fine & vsu non nihil deflexerint, pacis & vnitatis studio obseruandos existimat, donec legitima autoritate aut restituantur prisco suo fine, aut ex vsu remoueantur. Quoniam astute quid velit dissimulat, monendi sunt Lectores, ad hanc classem referri omnes histrionicos gestus qui simijs magis conueniunt quàm hominibus, & vix in actione profana essent tolerabiles. Vtunque à fonte non quinamenta. Pax igitur tua, nugator, cuius studio quæuis pietatis ludibria obregis, quando ter proditoria est, à nobis procul faceffat. Quòd ritus quosdam antiquissimos, qui religiose olim fuerunt obseruari, & paulatim obsoleuerunt, rursus in vsum restitui cupit per legitimam autoritatem, & quàm minima fieri possit perturbatione, si palam fecisset de quibus loquatur, signū aliquod ingenuitatis dedisset. Vsum calicis in sacra Cœna populo, cui indignè ereptus est, reddi non modò rectum foret, sed omnino necessarium. Nec dubito quin hoc inferendo, fauorem captauerit, sed quàm dilute restitutionem hanc procurat: Dimidia tantum Cœnæ pars residua est in Papatu. Hæc la-ceratio, an ad momentum ferenda esset: Et qui licet vel momentum discerpere quæ Christus indiuiduo nexu couiunxit: Nugator à putidi Clerici

Cleri nutu pendere nos iubet, & quasi in re leuicula cauere omnem perurbationem. sed minimè obscurum est, quin eadem qua prius malitia, species omnes subtricens, noua onerum mole opprimere cõteret miseris animas.

Quantum ad ritus particulares, vigeat sanè Augustini sententia: vt singulis Ecclesijs liberum sit morem suum tenere: imò interdum vtile est, ne externis ceremonijs alligetur religio, aliquid esse varietatis: modò absit emulatio, nec alij ab alijs nouitate illecti, diuersum aliquid habere affectent. Quanquam vt intelligant Lectores sincerum nihil ab hoc homine prodire: memoria teneant, longè aliam fuisse temporis illius rationem ac nostri, ex quo turmatim innumera superstitionum cõgeries ad obruendum Dei cultum exundauit. Expendere etiã conuenit quid valeat, neq; contra fidem, neq; contra bonos mores iniungi. Nam cum velit Deus ex præscripto Legis suæ coli, ac proinde fictitios cultus detestetur, fidei certè repugnat, quicquam eius mandatis addi, hominum arbitrio: nec bonis moribus consentaneæ sunt ludicræ ineptiæ, quibus tota religio sædata est in Papatu. Si qui ritus per se boni sint ac vtilis, errorem qui occupat quorundã mentes non obitare fateor, quo minus bono bene vtantur qui rectè sentiunt: modò ne communis sit error, quem vsus ipse confirmet. Multis enim cæremonijs per se non damnandis ita adhæret superstitio, vt quisquis eas vsurpat, exemplo testetur se vnum esse ex errantium numero. Ita sæpe falsa opinio que vulgò concepta fuerit, abusu contaminat ritus alioqui puros: vt non tantum priuata cautione vitandi sint, sed etiam liberè notandi, nè simplices magis ac magis obdurescant. Neq; enim Christiani zeli est, quenque sibi seorsum consulere, nisi moneantur alij quoque vt sibi caueant. Itaque quod ex scriptore Italico adducit, abusu non tolli bonum vsus, si absque exceptione intelligas, minimè verum erit: quando non minus prudenter attendere iubemur ne infirmos fratres lædamus nostro exemplo, quàm ne quid tentemus illicitum. etsi enim vbi Paulus vetat carnem gustando quæ idolis fuerit immolata fratres offendere, de vna specie differit, generalem tamen præscribit regulam, ne malo aut noxio exemplo turbemus debiles conscientias. Ita rectius ac sanius dicitur: quæ Deus ipse instituit, nullo abusu aut vitio posse aboleri: quæ autem humanitus tradita sunt, postquam errore sunt vitata, si eorum vsus noceat, & pariat offendiculum fratribus, esse abstinendum. Ac miror censorem, vbi tandem concedit interdum eò vsque inualescere superstitiones, vt publica autoritate tollendæ sint res ipsæ e medio (sicuti de serpente æneo à rege Ezechia factum legimus) non perspicere suam versutiam bonis omnibus exosam fore: quòd de
vsm

14 RESPONSIO ADVERSUS QVENDAM MEDIAT.

Num. 21.
c. 9.
2. Reg. 18.
a. 4.

vsu tolerabili subtiliter disputando, crassissimas quasque superstitiones oblique saluas & intactas manere velit. Quid enim in Papatu non simile serpenti æneo, præter originem? Iussu Dei conflatus fuerat à Mo-
se: seruat^{us} fuerat in beneficij memoriam. inter Ezechia^e virtutes nu-
meratur, illum fuisse cōfractum & in cineres redactum. Magna pars su-
perstitionum quibuscum hodie bellum gerunt veri Dei cultores, è la-
cunis nescio quibus manavit omnes impijs erroribus implicita^s sunt,
imò delibuta^e, qui nūquam elui possint, nisi abrogato illarum vsu. Cur
non ergo simpliciter quod verum est agnoscimus, necessarium hoc esse
purganda^e à sordibus Ecclesie^e remedium?

Quod addit, constitutiones nonnullas, quanuis exiguum habeant
vsu^m, tamen vnitatis retinenda^e & scandali vitandi causa seruandas ef-
fice, etsi veri specie non caret, dolum tamen subesse ex contextu planum
faciet. mox enim exceptionem addit, Si quæ vtilis plerunq^{ue} sint, ta-
men earum obseruatio priuatim vel noxia sit, vel impossibilis, ad men-
tem legislatoris confugiendum esse. Ergo lex de ciborum delectu, qua
sebitur. Vnde colligere promptum est. suscipi debet facere bonum virum,
si conscientia^e humanis decretis seruiliter opprimantur, modò abque
valerudinis iactura fiat. Denique quo ad onera tyrannidis commouē
ferre poterimus, illis ferendis nos obstringit. Quid ergo illa Pauli sen-
tentia fiet? Nemo vos iudicet in cibo & potu. Item, Quid adhuc decre-
tis tenemini? Item State, & ne iterum subijciamini iugo seruitutis. En
Reformationis studium, quod tam fastuosè iactat. iam clausulam acce-
rens, Cultus per se vitiosos priuatim posse cauēri ab agnoscētib^{us} vi-
riam detestationem meretur. Quid enim si & Dei cultum scelestè pro-
fanari, & fratres meos in exitium ire præcipites videā^t? tacitū sine vtrum-
que patiar? Hæc scilicet ratio est cur peccari admoneat, si nimio super-
stitionum odio, ritus qui tolerari possunt, pro noxijs & impijs te-
mere damnentur. Id quidem interdum contingit: sed quid
ad præsentem causam, cum nemo abijciendum con-
sendat, nisi quod manifesta impieratis la-
be turpiter corrup-
tum est?

Coloss. 2.
Galat. 5.

IOAN.

IOANNIS CALVINI RESPON-

sio ad Balduini conuitia.

35

Esco an frigidas rhapsodias, quæ rursus in lucem prodierunt ad leges De famosis libellis, ante annos quatuor ediderit Franciscus Balduinus. Nam vicesima quinta die Iulij anno quinquagesimo septimo priuilegium impetrauit. nunc opus retexens quo pleno gutture suam in me virulentiam euomeret, an iure priuilegium illud quod libro tunc composito datum erat nouè inuectiuè apr-

uerit, velim mihi respondeat Iurisconsultus. Certè beneficio Regis ante biennium mortui opus à quatuor mensibus scriptum ornare, absurdum fuit. Atq; vt apices iuris omittam, sicuti loquuntur, falsarium hic deprehendi sensus dicitur. Porrò quanuis & audacia eius & improbitas pridem omnibus cognita fuerit, nunquam tamen putauì eò amentia prorupturum, vt mihi tam proteruè malediceret. Verùm vt eiusmodi homines ad rabiem incitat desperatio, præcipitem eum egit mala conscientia: vt cæco impetu in seipsum potius quàm in me rueret. Commotum eius intemperie me fuisse non negabo: quando fieri non potest quin hominibus cordatis & ingenuis stomachum moueat tanta indignitas: sed eius conuitia perinde ac si me non attingerent facile despecti. Celebre est Socratis dictum, An asino, si me calce petiisset, corâ Prætoris diem dicerem? etsi autem procul absum ab ea animi magnitudine qua excelluit Socrates, lōgo tamen vsu iam obdurui ad istorum canum latratus. atque ex meliore schola didici Deum probis & cōtume- lijs seruos suos vt probet eorum tolerantiam, subijcere. De magnitudi- ne quidem reuelationum, quasi ad Paulum accederem, non gloriabor. hoc tamen mihi commune esse cum Paulo agnosco, angelum Satan, ne extollar, mihi diuinitus missum esse, qui me colaphis cedendo ad hu- militatem erudiat. Quoniam tamen nobis quotidie rogandus est De- us, vt diabolus eiusq; ministros compescat, nostrarum quoq; partium est, ne eorum mendacijs obruatur veritas, effreni eorum licentiæ obfi- stere. Basileæ ante quinque menses editum fuit scriptum absq; Autho- ris nomine: cui plausibilis inscriptus fuit titulus, ac si sedandis Eccle- siæ dissidijs optimum remedium afferret. Huic opposita fuit breuis re- futatio, in qua perstrictus fuit Balduinus. hac occasione nunc me ag- greditur & ad capitale iudicium vocat, vel potius trahit, ac si iniuste à me tractus foret. Quid verò si negem libellum, cui tam ardentem in-

C festus

festus est, à me scriptum? Et certe si cauillari libeat, negare promptum est, quia tamen magna ex parte ex meo sermone fuit exceptus, pro meo agnoscam. Hic velis expansis in me Balduinus inuehitur, seque falsa calumnia grauari conqueritur: & quanquam Authorem non nominat, alienum tamen opus dicit immeritò sibi ascribi. Ego autem eum libenter adiungo: ac testarum volo esse Lectoribus, namias illas non ab vno consarcinatas fuisse. Est Cassander quidam ab hominum còsuetudine, vt aiunt, remotus. nec vnquam innotuisset eius nomen, nisi Balduini impulsu nunc à me productus esset in theatrum. Is ex solitudine *de vrbis exu*, vt fieri solet, ita contraxit, vt omnes fere eius sensus obstupescerit morositas. Quoniam olfecerat Balduinus illum viginti annorum otio ad mediam quandam & flexuosam religionem cudendam abusum esse, ex eius sinu infausta illa commenta facile elicere potuit: quæ lucem tenebris miscendo sub pestifera concordia prætextu omnes in Ecclesia corruptelas fouerent. Vix enim credibile est quanta sagacitate quicquid pietati noxium est inuētiget. Qualiscunque autem erat illa farrago, eam suo artificio poluuit. Nam si quis roget cur nulla in Refutatione facta fuerit Cassandri mentio, respondeo nullam fuisse rationem, cur lamia illa, vel larua, è suo antro, vbi hætenus bene latuit, extrahi deberet. Verùm quia passim Balduinus non obscuras styli sui notas libello impresserat, vt omnibus conspicuum esset non nisi ex eius manu prodijisse (nec Typographus negaret) ac quicumque mediocri præditi erant iudicio idem sentirent ac loquerentur: oblique eum perstringere qui libellum vulgando venenum ex clausa pyxide effuderat, nulla, opinor, verabat religio, vel æquitas. Atque hic crassi mendacij conuictus teneretur, se totius rei inscium fuisse simulans: quum longo ante tempore prædam hanc apud Cassandrum venatus esset. Adde quod is qui Colonia rot annos in sterquilinio suo ad hunc vsque diem iacuit, ac si in medio Gallia sinu degeret, deplorat turbulentum regni statum. Quorsum hæc tam putida fabula? Et quis tam obrusus est, qui non Balduini penicillum agnoscat? nullo cerè vnquam atramento hoc quicquid est delebit. Hæc enim prohi hominis & ingenui excusatio, dum histrionis in morem querulando lachrymas stultis vult elicere: Cùm in intima essem Gallia, inquit, quidam in extremis Germaniæ sinibus qui de Gallia neque sciebat neque cogitabat quicquam, libellum composuit & edidit. Quid ergò sibi vult querimonia, in qua Gallia turbas deplorat ille quisquis est libelli Authorem? Iam quid attinet Coloniam Agrippinæ locare in vltimo aliquo Germaniæ recessu? vt taceam de intima Gallia, quum emisso aculeo Rhe-

mos se contulerit ad vendirandas Cardinali suas operas.

Porro cum duplicem quæstionem agitandam esse præfatus sit, Facti, an ipse librum composuerit: & Iuris, an dignus sit libertam acerba insectatione: quam sæliciter priorem partem expediat, penes Lectores esto iudicium: nempe libelli culpam, cuius Author non est, immeritò in se transferri. Inficiando se purgat: si volet adiungat & periurium quò me temeritatis reum faciat: quia de re incerta libere pronuntiare ausus fuerim. Ego verò rem totam de qua tre-

pidè balbutit, ingenuè & familiariter aperio nec invidia onerari volo, quantum res patitur. Editum est

scriptum quod mihi notam infamiæ apud

omnes aspergeret: suppressum est Au-

thoris & Typographi no-

mè data opera, ut im-

pune me lacera-

re librum ef-

feret, &c.

C ii DEFEN-

18 DEFENSIO IN
SONTIS LIBELLI, DE
OFFICIO PII VIRI, ADVERSVS
iniquum & importunum casti-
gatores.

Modestus.

Placidius.

P Adfero tibi scriptum nouum ex hoc merce-
tu Modeste, quod an uideris antè nescio. M.
Quod tandem? P. Titulus est multiplex,
sed hic capitalis. Iohannis Caluini responsio ad Baldui-
ni conuicia. M. Equidem uidi mi placidi & perlegi, tu
uero an aliquid in eo legisti? P. Non potui sanè, qua sum
nouarū rerum cupiditate, quin eum nactus statim per-
currem, seu potius deuorarem. M. Dic amabo bona fi-
de quid tandē de eo iudicas? nam quamuis uirum illum
magnificere soleas, nō dubito tamen te satis noui, quin
ueritatem cuiusuis hominis æstimationi anteponas. P.
Recte tu quidem de me iudicas, equidem uirum illum
ob insignes animi dotes, iam olim admirari & suspicere
sim solitus, maximè quòd abusuū & corruptelarum in
Ecclesia repurgationem, magno mihi, & heroica animo
aggredi sit uisus, nunquam tamen ita me illi addixi, ut il-
lum ab omni errore uindicandum, & non potius huma-
num aliquid aliquādo passum putarim, Ad id uerò quod
queris planè respondere non possum, quòd causa mihi
cota

tota cognita & perspecta nō sit. Itaq; ad te ueni, ut si modo tibi est otium & si uis, de hac re paulum conferamus, Vidimus & anteriora scripta aduersaria, Caluini, alterū aduersus Versipellem moderatorem, in quo Balduinum auctorem facit libelli cuiusdam de Officiio pii uiri in hoc Ecclesiarum dissidio, eoq; nomine illum atrociter proscindit. Balduini alterum, ad legem de famosis libellis, in quo inficiatione Caluini accusationem refellit, cui quod iam prodiit scriptum opponitur, totiusq; huius controuersia certamen in eo positum uidetur, sit ne Balduinus huius libelli uel auctor, ut primo scripto affirmauit Caluinus, an uerò, quo inficiatione Balduini impulsus confugit, impetrator adiutor & expolitor, de hac causa tu optimè iudicare potes, si modo uerum est quod aiunt, tibi auctorem libelli illius imprimis notum esse & familiarem. M Est ita ut dicis Placidi, noui certè illum tanquam me, magnumq; hic errorem à tanto uiro admissum esse sanctè affirmare, ut qui certo sciam Balduinum neq; impulsorem neq; auctorem, neq; adiutorem illius opusculi, imo neq; conscium ullo modo fuisse priusquam in lucem emissum esset, ac ne tunc quidem de auctore quicquam præter suspicionem habuisse, quāuis argumentum illi non displicuerit, eaq; de causa exemplaria aliquot in nundinis oblata amicis distribuerit, atq; hinc fortassis illæ lachrymæ. P. Id si ita est non simpliciter errore, sed multis & grauibus modis à tam excellenti uiro (cogor enim uerum fateri) peccatum est. Pri-

DEFENSIO LIBELLI,

mum enim grauitatem eius non decuit, quod tam leui-
 bus rationibus de auctore se passus est persuaderi, nec
 professioni eius, hoc est Euangelicæ mansuetudini con-
 gruuit, quod tam impotenter, tantaq; uerborum atrocita-
 te, tot conuiciorum & contumeliarum aceruos in illum
 congesserit. Adhæc humana adhuc uideri possint, ut
 potè ex errore nata: illud uerò cuiusmodi sit, dicere non
 ausim, quòd tam serio ab illo quem falsò insimulauit ad-
 monitus, errorem nondum agnouerit, sed pertinaciter
 conatus sit errorem falsa asseueratione diluere, cum con-
 stanter Balduinū illum, si non auctorem, primū & delin-
 neatorem fuisse illius libelli, tamen ad eum perficiendū
 operam suam coniunxisse, & penicillo suo tanquā orna-
 tum, & colores addidisse cōfirmat. Sed ego hunc uirum
 potius importunitate quorundam huc raptū, quam sua
 sponte adductum existimo. M. Sit ita sanè, neq; ego ma-
 gnorum & illustrium uirorum obtreccatione delector,
 sed tamē uitia illa dissimulanda non sunt, neq; eīm aequū
 est ut pōdere auctoritatis cuiuscūq; hominis ueritas op-
 primatur. Enimvero multis modis hic iniurius est, tum
 in eum, quem falsò libelli auctorem est opinatus, tum in
 libellum ipsum, quem ob suspicionem auctoris imme-
 ritò est execratus, sed de his alias fortassis oportunius
 agemus, nunc autem quando in nouissimi huius scripti
 mentionem incidimus, multa in eo tanto uiro indigna
 admissa esse deprehēdi. Nam primum, quo animo qua-
 que fiducia hæc initio scripserit, intelligere non possum,
 ego

ego inquit testatum uolo lectoribus, nãnas illas non ab uno cõsarcinatas fuisse. At ignoscat tibi Dominus bone uir, falsum est hoc quod publice proferre audes testimonium. Ego uerò meliore conscientia, coram Deo & hominibus testatum uolo, auctorem harum quarumcunque nãnarum, neque cuiusquam impulsu ductum, nec cuiusquam mortalium opera ad earum consarcinationem adiutum fuisse. Eodem pertinet quòd Balduinum crassi mendacii se conuicisse putat, cum affirmet se totius rei inscium fuisse, cum prædam hanc apud Cassandrum longe ante uenatus esset. Poterit sanè hanc de re Balduinus sanctissimo iurisiurandi sacramento libere se purgare, nec est quod periurii crimen quicquam metuat, si iureiurando affirmet se totius rei inscium fuisse, nec prædam uenatum, adeoq; libelli culpam, cuius auctor non sit immeritò in se transferri. Videant igitur æqui iudices an ne temeritatis reus sit, qui de re non modo incerta, sed prorsus falsa libere pronunciare sit ausus. Atque somnium quoque sibi fingit, cum queritur editum esse scriptum, quod notam illi infamiæ apud omnes aspergeret, eoq; Typographi & auctoris nomen suppressum, ut impunè illum lacerare liberum esset; cum sanctè deierare possim, nihil scripti illius auctorem, cum ea scriberet, peculiariter de Caluino cogitasse, sed oblata occasione obiter illius ut Lutheri & Patæ mentionem fecisse. Simile huic est, quod ait non esse probabile quod is qui Coloniae tot annos in suo

ster-

DEFENSIO LIBELLI,

sterquilinio iacuerit. Gallia statum deplorarit, nam is qui libelli auctor est, cum eum scriberet nihil de Gallia præcipuè cogitabat, nam quod obiter florentissimi regni (quo nomine quidem Galliam intelligit) turbulentum statum deplorat, quid mirum est, si in tanta uicinitate, quæ ei parti Germaniæ cum Gallia est, in Gallia mentionem inciderit: cum tum temporis, nulla ferè regio in terris fuerit, quam nõ Gallici tumultus fama compleuerat. Sed de his satis, quid uerò Placidi: qualia tibi illa uidentur, quæ de Cassandro homine sibi ignoto quem tibi puto nõ ignotũ effutiuit, num Christiano & Euangelico, imo graui probo & modesto uiro digna: P. Ego alia quoties eum cõueni, cumq; ut uerum fatear longè aliam quam ab hoc, ex falsa haud dubiè delatione describitur, imo traducitur, expertus sum, nullam enim in eo morositatem, sed summam humanitatem & morum placiditatem deprehendi. Sed tu illius ingenium melius nosti, ut qui tibi penitus & intimè notus sit. M. Ita est Placidi: Et si fortassè illum nondum satis nosti, habet hoc uir ille peculiare, quod singulari desiderio pacis & concordia: Christianæ & Ecclesiasticæ tenetur: & in iudicandis religionis cõtrouersis recta regiaq; uia ingrediatur: & regulam scripturarum diuinarum, & intelligentiæ earum, per Catholicam traditionem ad nos propagatæ, nulla habituum partium & personarum quamuis insignium ratione, sequatur. Eaq; de causa fit, ut apud non paucos partibus addictiores, & eius propositum non satis perspectum has

bentes, male audiat, & inconstantia, leuitatis & timiditas incusetur: qui certè aliter iudicarent, si cum penitus nossent, aut ex ipso potius, de se ipso audire, quam aliorum mendaciis credere, & suis suspicionibus indulgere mallent. Ego uerò hoc certo scio, quod in suo instituto, non gratiam cuiusquam hominum, sed conscientia tantum iudicium sequatur. Ac posset hic quidem hac potissimum tempestate aliquid operepretii ad publicam Ecclesie pacem conferre, si non creberrimis & penè continuis iisq; cum acerbissimis cruciatibus coniunctis morbis affligeretur & penè enecaretur. Quod uerò ad hoc scriptum attinet, in quo dicitur ab hominum consuetudine remotus, & ex solitudine *ἀπομόνητος* contraxisse, ita ut omnis sensus eius obstupesceret morositas, quam in epra quam temeraria, quam uana hæc sunt, cum ipse Placidi iudicare potes. Quam uerò Euāgelicum hoc est quod hominem certè Christianum & Christi baptisate cōsecratum lamiam & laruam appellat, huius rei Exemplum ex quo Euangelio sumpserit nescio, cum nostrum Euangelium contumeliosa uoce fratrem compellantem, homicidæ parem faciat, & gehennæ ignis addicat. Illud quidem uerum est Cassandrum, iam inde ab aliquot annis uitam priuatam & ingloriam & penè solitariā ac desertam duxisse, non ita tamen ut tanquam lamia uel larua in antro semper delituerit: aut ut Timon ille *μικροδυσωπος* hominum consortia uitauerit, sed quod ob animi paruitatem, & corpusculi infirmitatem, quo-

DEFENSIO LIBELLI,

rumuis hominum familiaritatem, cui se minus aptum sentiebat, minus affectauerit, neminē uerò unquā cuiuscunq; factionis ille fuerit, qui eius cōgressum expetebat, repulerit, eorū uerò in quibus moderationis aliquod uestigiū, id est, ingenii sui similitudinē aliquā perspexerit (q̄ hodie exigua turba est) amicitia & familiaritate libenter est usus, tantū uerò abest, ut ex solitudine ^{eu dā d' r' op} & morositate cōtraxerit, ut nimia facilitate & credulitate, dum se quibusuis accedentibus exhibet, imo explicat & patefacit, in leuitatis potius uitium plerisq; inclinare sit uisus. Neq; uerò in tanta hactenus obscuritate uixit, ut nisi nunc primum in theatrum productus esset, eius nomen altis adhuc tenebris sepultum iaceret, cum & literarum professione & libellorum aliquot emissionē (nam grauiora ædere & ualetudinis imbecillitas & temporum iudiciorumq; malignitas uetuit) iam inde ab annis amplius uiginti, studiosis & literatis passim hominibus, potissimū per hanc inferiorē Germaniam non fuerit profusus ignotus. In hoc eodem scripto infimulat eundē quod uiginti annorū spatio, ad mediam quādam & flexuosam religionem cudendam sit abusus: itaq; ex eius sinu, facile infausta illa commenta elici potuisse, quæ lucem tenebris miscendo, sub pestiferæ concordie prætextu, omnes in Ecclesia corruptelas fouerent. Hic sanè mirari satis nō possum in eo uiro cuius scripta pleraq; summam grauitatem & eximie cuiusdam pietatis speciem præ se ferunt, tantam in affirmādo de re incognita temeritatem, & in

& in iudicando, si fas est dicere, malignitatem. Nā quod dicit de uiginti annorum otio, longē secus se habet, cum bonam partem illius tēporis in peregrinationes insumpsit, & iam inde à tredecim circiter annis, quietam deum utcunque studiorum sedem coluerit, quod ipsum quoque tempus magna ex parte grauissimis & creberrimis morbis fuit impeditum. Initio quoque lectioni eorum, qui Ecclesiæ reformationem pollicebantur additior, iniquior fuit iis, qui pontificii dicuntur, ea potissimum de causa, quod lanienis & incendiis potius, quam argumentis & rationibus sua tueri & aliena refutare uiderentur. Mox uerò cum utriusque partis scripta, inter se conferre cœpisset, & utrosque post diuinas literas, plurimum præsidii in auctoritate ueteris Ecclesiæ, & præcorum Ecclesiasticorum scriptorum, (quorum utriq; crebra testimonia præferebant) collocare uidisset, constituit post diuinarum literarum lectionem, firmam constantemq; de religione Christiana sententiam, & unanimes antiquitatis consensionem (apud quam ueram Ecclesiam ueramq; religionem fuisse, nemo inficiari potest) diligenter inquirere: & ad regulam diuinarum literarum, & Catholicæ traditionis, qua uera sacrarum literarum intelligentia continetur, exutis prorsus partium affectibus, quos plurimum iudicio officere deprehendit, quæstionum controuersarum disceptationem expendere, & obseruatis harum controuersiarum fontibus, de mediis ac rationibus, quibus hæc perniciosa

Ecclesia dissidia componi possint, dispicere & cogitare.
 Non igitur hoc otio suo ad mediam quandam & flexuosam
 religionem cudendam abusus est, uerum illud omne
 quantulūcunq; fuit otii, in recta uera firmaq; religionis
 forma inquirenda, à qua utrimq; deflexum uidebat im-
 pendit. Neq; talia unquam commenta emisit, quæ lu-
 cem tenebris miscendo, sub pestiferæ concordia præter-
 itu omnes in Ecclesiæ corruptelas fouerēt, sed eiusmodi
 potius commentaria est meditatū, quæ tenebras à lu-
 ce remouendo, sublatis quæ Ecclesiam deformant corru-
 ptelis, salutaris concordia uiam ostenderent. Nec satis
 modestia meminisse uidetur, cum illū Coloniae tot an-
 nis in suo sterquilinio iacuisse dicit, cum iam aliquot an-
 nis media in urbe in edibus celeberrimis, quondam cons-
 ularibus, beneficio ampliss. uiri Henrici Baers illu-
 striss. princ. Du. Cluia etc. Cancellarii, & ornatiss. uiri
 Adolphi Baers eius filii ad quos hæc hæreditate perue-
 nerūt, diuersatus sit. Et quamuis priuatam nullaq; publi-
 ca functione illustrem uitam duxerit, non tamen ita uel
 in antro delituit, uel in sterquilinio iacuit, ut non in ea
 urbe, si non multis, certè aliquibus iisq; præstantissimis
 & summi ordinis uiris, innotuerit, qui eū beneuolentia &
 omni humanitatis genere, sunt cōplexi. Hæc breuiter de
 Cassandro nostro dicta uolui, cuius cum mihi innocen-
 tia, & integritas perspecta sit, indignè certe tuli, cum im-
 merito tam superbè & fastidiosè traduci. P. Ego quoque
 hoc loco prudentiam & modestiam in hoc scripto delin-
 derare

derare cogor. Sed quoniam in libelli istius de officio pii viri, qui caput est & occasio harum omnium turbarum mentionem incidimus, cupio tecum de eo latius agere, quandoquidem otiosus iam mihi uideris. M. Satis mihi nunc quidem otii suppetit, quod etsi minimè esset, libèter in tuam gratiam quoduis negotium sim postpositurus. Nihil enim mihi tua tuiq; similiarum præsentia & colloquio, iucundius & gratius accidere potest. Porro quod libellum hunc, caput harum turbarum appellasti, puto te intelligere, nullam in ipso libello culpam hærrere, sed causam omnem in errore illius, qui & de auctore falsam persuasionem, & de fine propositoq; scripti, uanam imaginationem in animum suum induxerat, positam esse. P. Haud aliter sentio mi Modeste, nam & id ipsum res ipsa demonstrat, sed hoc est quod ab te uolebam. Cum scriptū illud aduersus versipellem moderatorem, partim in personam, partim in rem ipsam feratur, de persona quæ falsò infimulabatur, error iam satis detectus est, & ab ipso qui immerito impetebatur, satis strenuè confutatus. Hoc unum nunc restat, ut rei ipsius in libello compræhensæ, defensio suscipiatur, ad quam rem efficiendum neminem te magis idoneum esse scio, ut qui auctorem eius quisquis est (neq; enim id scire laboro) tanquam te ipsum penitissimè noueris, & eius mentem certissimè teneas, neq; dubito te in eam cogitationem incubuisse. Quare te pro nostra amicitia obtestor, ut quando iam otio abundamus, si quid ea de re in prome

ptu habeas liceat id mihi ex te cognoscere, nā uaria sunt
 de eo libello iudicia, & nonnulla sinistra, quæ sinistra iu-
 dicia huius uiri tam acerba infectatio (cuius apud multos
 quæuis dicta oraculi locum obtinent) mirum in modū
 auxit & confirmauit, quo fit ut ad audiendam reprehensio-
 nium illarum refutationem magis accendar. M. Tu
 uerò Placidi prius quæso ingenuè mihi dicito, quod tuū
 de libello illo, cū in eum primum incideres iudiciū fue-
 rit, tum ad id quod postulas ueniemus. P. Dicam, quam-
 uis exiguum in me iudiciū sit. Argumentū sanè ipsum
 mihi non displicuit, ut quod cum ingenio meo dissidio-
 rum istorum iam pertæso, & pacis Christianæ cupido
 congruebat, sed illud & ego & boni aliquot mecum uiri,
 imprimis desiderabant, quod in partibus doctrinæ & ris-
 tuum seu Cæremoniarū enumerandis, intra thesauri & ge-
 nus se continuerit, neq; exēpla ulla, ex quibus mens eius
 propius cognosci totumq; negotium melius illustrari
 potuisset subiecerit. M. Id ego consulto & rectè ab eo fa-
 ctum arbitror; neq; enim illi hoc loco propositū fuit, de
 singulis his articulis, quibus fere tota religionis causa cō-
 tinetur, accuratè distincte q; differere, hoc enim alterius
 & maioris est operis; & si modo uita & otium suppetat,
 alibi fortassis ab eodem fiet oportunius) sed satis habuit
 hoc loco breui & tamen nō obscura descriptione, piorū
 & in studio religionis non prorsus rudium consideratio-
 nem excitare. Quod uerò ex me libelli defensionem cog-
 noscere cupis, equidem tibi fateor Placidi quid enim
tana

tantum amicum celem) aduersario illo scripto inspecto, temperare mihi non potui, quamuis graui languore impeditus, quin statim arrepto calamo aliquid sparsim & tumultuarie annotarem, quæ postea quâdo per otium licebat in ordinem aliquem & tanquam corpus redegi, quod si tanta tibi eas nugæ cognoscendi libido est, atq; dignum putes, ut iis audiendis aliquid temporis impendas, puerum accersemus qui scriptum ipsum legendo tibi recitet, quamuis ne quid te fallat tenue est & ieiunū, nulloq; orationis ornatu comptum & expolitū, utpote ab ingenio exili, sed ex animo tamen pio bonaq; conscientia profectum. Neque uerò hoc scripto nostro totum illud aduersarium scriptum expendimus, nam id per graues occupationes nondum licuit, sed eam tantum partem attigimus, qua de doctrina & Ceremoniis disputatio continetur, reliqua quoque eadem ratione persequuturi, si uitam Deus & ualitudinem suppeditarit, uerum quicquid est tibi libenter communicabimus. P. Nihil est quod cupiam magis. M. Heus puer ades dum, cape sis has chartas, & quæ in iis scripta sunt lege; at ut clarè, distinctè, & articulatè.

QVI nuper libellū de officio pii uiri in lucem emisit, ingenuè obtestatus est, ut si quis ei cōtradicens dū putet, uicissim æquum, moderatū amicum atq; fraternum animū exhibeat; quod cū postularet exquisitam seriem & quā merito impetrare deberet, postulare uisus est.

Qua-

Quare nunquam fore putabat, ut libellus hic in tam iniis-
 quum, acerbum & hostilem reprehensorem incurreret.
 Verum continuo atq; is in hominū manus uenisset, ex-
 titit quidam, qui plenis conuiciorū & contumeliarū ue-
 lis, tū in eum quē falso auctore suspicabatur, tū in ipsum
 fœterum, quem opinati parentis causa extremè oderat, in-
 uectus est. Impulsus autem huc uidetur, imprimis odio
 quod iam in hominem cuius hoc opus esse putabat, con-
 ceperat, eo quod ab illius castris, ad partes moderatorū
 & pacificatorum: minimè sibi probatas, transfugisse sit
 uisus: tum etiam quod negotiū hoc studiose ad impedi-
 endum cursum atq; progressum instituti sui, susceptū fu-
 isse suspicaretur, quam etiam suspicionem tempus ipsum
 adiuuuit. Sed quā turpiter & longè falsus sit, res ipsa de-
 clarat, nam quod auctore qualis cumq; huius scripti atti-
 net; is sanè quāuis fortè in studio Ecclesiasticę uetusta-
 tis, & in rationibus pacificandæ instaurandæq; Ecclesiæ,
 cū eo quem falso auctore est opinatus cōueniat; tamen
 in uitæ instituto & genere profectuq; studiorū magna,
 inter eos dissimilitudo est. Nam ille ingenio & memoria
 præstās ea studia est secutus, quæ ei ad gloriā & nominis
 celebritatē aditum patefecerūt. Itaq; perpetuo in summa
 luce & illustrissimorū uirorū noticia & familiaritate uer-
 satus est. Hic uerò ingenio exili, animo paruo atq; deie-
 cto; adhęc corpusculo assidua infirmitate & crebris mor-
 bis fracto atq; exhausto, studia illa maiora, quibus gloria
 & nomen paratur, omittere coactus est: & si quid facul-
 tatis

tatis & temporis, ab inbecillitate corporis, & crebro recurrētibus morbis, reliquum fuit, quod sanè fuit per quā exiguum: id omne in cognoscenda memoria, ecclesiastica uetustatis, & in obseruandis fontibus controuersiarum, quibus hodie religio Christiana conflictatur, & rationibus ac mediis, quibus illæ componi possint, dispiciendis impedit. Quare hætenus uitam priuatam, obscuram, & ingloriam duxit: ab honorum uerò & opum cupiditate, longissimè semper abfuit, uitæq; tantum necessariis, quæ illi Deus honesta ratione suppeditauit, cōtentus, obscuram quidem, at quietam & innoxiam hætenus quantum non assidui morbi interturbant, uitam exegit, Quo fit ut criminum illorū, superbix, cupiditatis, ambitionis, uersutix, & adulationis, quorum uirum illum in simulat, in hoc homine ne suspicio quidem ulla hære possit. Hæc de persona dicta sufficiant, de qua semel admissus error, alterum quoq; errorem peperit, de fine propositoq; libelli, quem ad impediendum ipsorum institutum, seu, ut loquuntur, ad abrumpendum Euangelii cursum, conscriptū euulgatumq; esse iudicabat. At rursum uehemēter errat: nam qui huius est auctor opusculi, cum illud meditabatur, neq; de Gallia, neq; de editione quidem, quicquam cogitabat. Nam disputatione quadam, quam fortè cum nonnullis uiris non malis, de antiq; Ecclesiæ Romanæ cæremoniis, omninoq; de Ecclesiæ Romana habuerat, motus, pauca quædā tumultuariè scripsit, quibus in genere sententiā suā, de Ecclesiā eiusq;

doctrina & cæremoniis, tum de pii uiri, nullo publico in Ecclesia uel republica munere fungentis, officio explicaret; ut cum usus esset ea ad manum haberet, et bonis fidisq; hominibus ostenderet, atq; de iis placidè amiceq; conferret. Id cum fieret, euenit ut cum initiò ualde esset exiguum scriptum, obiectis nouis argumentis, subinde aliquid accederet, idq; nō ordine, sed ut quicq; obiectum erat, ita reliquis adnectebatur: quo fit ut nonnullis locis farraginis potiùs, quàm arte digestæ et collocatæ orationis speciem habeat. Quod tamē immeritò reprehenditur, cum in huiusmodi scriptis, non quàm compositè & ordinatè, sed q̄ uerè, et rectè quid dicatur, spectandū sit. Ad editionem uerò non sua sponte, sed grauium quorundam et piorum uirorū quibus illud exhibebat, horum tati, inductus fuit, imò uerò non edidit ipse, sed arbitratui cuiusdam boni uiri permisit, ut si uideretur, prælo tradendum & publicandū curaret, suppresso tamen auctoris nomine, cuius expressio nihil conferre, imò eius aūt hi homines debent, non ad ipsos tantum peruenisse, & intra ipsos conclusum esse regnū Dei, sed in ea quoq; communitate, quam uniuersam immeritò papatus nomine infamant, multos esse pios uiros, nō minore quàm quisq; ipsorum præ se ferat, reformandæ ecclesiæ studio, & corruptelarum ac superstitionum odio flagrantes. Id quod ingenuè agnouerunt et professi sunt, uiri quidam eo loco atq; fastigio apud eos collocati, ut eorum aucto-

auctoritatem defugere non possint, quorum unus in-
 ter eos præcipuus, fatetur in ea parte quæ Catholica uel *M. Bucerus.*
 Romana dicitur, multos esse spiritu Christi uerè præ-
 ditos, neq; deesse tales apud suos. Alibi scribit de his re-
 ligionis controuersis, cum iis demum conferendum et
 tractandum esse, qui in aduersa parte Deum timeant,
 & uerè filii Dei sunt: et quamuis ob probabiles causas
 ipsorum institutum non probent, quædam tamen apud *P. Melancthon.*
 suos correctâ cupiant. Alius passim scribit ad harum cō-
 trouersiarum diiudicationem arbitros et iudices esse de-
 ligendos, uiros doctos et pios, quales adhuc sunt in om-
 nibus nationibus, non partiales, nec uni parti addictos,
 ueritatem intelligentes & amantes. Alius uerò affir- *L. Brentius.*
 mat iudicandi auctoritatem non adimere se omnibus
 Prælati & Episcopis indiscriminatim, cum speret inter
 eos pios esse uiros, qui genua sua nō flexerint ante Baal.
 Ex his & his similibus, quorum plura adducere pos-
 sim testimoniis necessariò conficitur, eorum quoque,
 qui Romanæ Ecclesiæ aduersarii habentur testimo-
 nio, in communionem Romanæ, quam papisticam uo-
 cant ecclesiæ, esse homines uerè pios, et ad regni Chri-
 sti hæreditatem pertinentes. Hi certè inter extrema
 illa uitanda, medium obtinent, cum eos qui in sua par-
 te nihil correctum, sed omnes abusus & superstitiones
 defendere uolunt non probent. An si quis se ex ho-
 rum numero profiteatur ut impius & infidelis dam-
 nandus & repellendus erit, et non potius ut utilissimus

ecclesiæ, & ad pacem & concordiam conciliandam aptif-
 simus, collaudandus & amplectendus erit? Et qui optat
 & studet ut quàm plurimi eo animo præditi sint, is Euan-
 gelii cursum remorari, & non potius iuuare & promoue-
 re dicetur? nisi fortè aliud quiddam peculiare Euangelii
 nomine intelligant. Quin potius nulli magis Euangelii
 cursum remorantur, quàm horum similes, qui probos
 & pios uiros, ad legitimam ecclesiæ instaurationem, stu-
 dia sua & operam conferentes, contumeliis laceffunt, &
 calumniis, quod in ipsis est, opprimunt. Nos autem
 profiteamur in utraq; parte uiros esse pios & moderatos,
 qui ab utroq; extremo remoti, ad medium illud pun-
 ctum, in quo purum germanumq; Catholicismum con-
 stituimus, proximè accedunt, quibusq; hæc extrema suos
 rum acerbitas ex animo displicet, & Christianam mode-
 rationem in suis desiderant, & communem in Christo ecc-
 lesiæ pacem omnibus uotis exoptant. Atq; is finis nobis
 & huius libelli auctori propositus est, ut quàm pluri-
 mi tales reddantur; & qui eiusmodi sunt, in suo proposito
 confirmentur. Falsus est ergo castigator noster (aliud
 enim uocabulum modò non suppetit: & calumniatorè
 dicere modestiæ institutum prohibet,) qui libellum
 hunc quem flagellandum suscepit, turbati & interrupti
 Euangelici cursus arcessit, cuius pro defensione et pur-
 gatione, aliquid mihi dicendum esse putauit. Quamuis
 magna pars aduersarii huius scripti, in personæ, in quam
 per errorem ferebatur, insectatione consumitur, totaq;

ferè scriptio ex odio hominis et falsa suspicione profecta uidetur, sic ut putem eo errore sublato, illum aut styli acerbitatem mitigaturum, aut omnino à scribendo temperaturum fuisse. At ea quæ in hominem dicuntur, ad nos nihil attinent, ut qui patrocínio nostro nõ eget: cum et iuriconsultus sit, & summa eloquentia, dicendiq; copia instructus, & magnorum clarissimorumq; uirorum præsidio septus, quin et edito iam scripto, innocentiam suam, ingenuè strenueq; defendit. Ipse uerò libellus non alio egere patrono uidetur, q̄ erudito attento & æquo lectore, qui facilè quicquid in eo accusatur et reprehenditur, per summam calumniam dictum esse cognoscet: nihil uerò obiici, cuius non in ipso libello, si diligentius expendatur, cõfutatío abunde subministratur. Hæc quamuis ita se habeant, tamen nõ inutilem, nec bonis & ueritatis ac pacis amãtibus uiris, ingratham operam me suscepturum existimaui, si explicata libelli sententia, calumniarum et cauillationũ nebulas, discutiam atque depellam: qua in re eam modestiam, et orationis lenitatem, sequi statuimus, ut omnes intelligant, nos non alicuius personæ, aut partis odio impulsos, sed solo innocentiaẽ ruendaẽ, et ueritatis asserendaẽ studio huc inductos fuisse.

Cum igitur initio statim libellum uirulentum appellat, et mox auctori, superbiam, fastum, seruilem malitiam et uersutiam inauditam tribuit: librum uerò ipsum meras imposturas et præstigias spirare, ruendis impiis

erroribus esse compositum, calumniis et uirulentia referat
 tum, asserit, in eo stomacho suo plus nimio indulget: atque
 que hæc bili commotæ, et consuetudini qua solemne illi
 lis est, scripta sua huiusmodi flosculis, siue emblematis
 exornare et insignire condonanda putamus. De auctoris
 aut animo, quàm illum æquū, moderatū, et fraternū exa
 hibuerit, iudicabit melius Deus, & æqui placidiq; lector
 res, quàm hic castigato æstu quodam ut uidetur furoris
 incitatus. Et qui pacato tranquilloq; libellum animo
 legerint, non impios errores, imposturas, calumnias et
 uirulentias, sed summum ueritatis studiū, ingenuitatē,
 candorem, simplicitatem, moderationē atq; modestiam
 deprehendent. Facile aut apparet, si recriminari libeat,
 quāto iustius hæc omnia tela in illius, qui ea temerè eia
 culatus est, caput retorquere liceat: sed nos nullius hor
 minis immodestia et morositas à modestiæ lenitatisq;
 proposito dimouebit. Post pauca scriptorem exagitat,
 qui se post uanas fluctuationes, portum tandē inuenisse
 dicat. Et cauendum monet, ne imagine quieti portus se
 ducti, in arenas & Syrtes pertrahantur, imò satius esse inter
 quoslibet scopulos duriter uexari, quàm in hac palude
 qui portus loco ostentatur demergi. Quæso te pie lector
 quis alius commodior et securior portus inueniri et com
 monstrari poterit, quàm si remotis et sedatis odiorum
 et contentionum procellis, animus uacuus et tranquil
 lus in Christo acquiescat? Nam inter multiplices huius
 uitæ turbines et tempestates, in solo Christo, pacem, sa
 lutem,

lutem quietem et portū inuenias, à quo Christo ecclesia, ut à capite corpus, separari non potest. Huic autē capiti cum suo corpore qui ut membrum uiuum, coniunctus, compaginatus, et tanquam incorporatus est, is tutissimum et quietissimum portum inuenit: ad quem portū non alia uia, quàm per ueram fidem et synceram charitatem patet, quæ uia cum nunc à duobus potissimum uoraginibus, tanquam scylla atq; charybdi intercludatur, qui rectum et medium inter eas cursum, qua ad portum perueniatur, ostendit, is sanè neminem in scopulos, Syrtes et arenas abducat. Id quod certè sedulo hic scriptor conatus est, non arrogantia et superbia ulla, sed sola erga ecclesiam in charitate adductus. At uideant qui hæc rident, ne cantus suauitate illecti, neglecto portu ad Syrteneos scopulos consenscāt. Addit post hæc unum hoc agere eos, qui per Galliam purum Dei cultum restitutū cupiant, ut à sordibus & inquinamētis, quibus est miserè scædata purgetur. Et quidem miserè scædatā esse ecclesiā negare nō possumus, neq; quicquā nobis lōgius est, q̄ ut illi succurratur, uerūm an hoc unū agāt qui id præ se ferunt, ut legitimè ad piæ antiquitatis exemplum ecclesia repurgetur, & non potius, quod multi opinantur, ut facie omni pristinæ ecclesiæ deleta, noua forma & nuper excogitata, ipsisq; propria & familiaris in ecclesiam inducatur, & an eam in ecclesiam induci expediat, nondum conuenit. Subiicit autem hoc pium studium ab hoc scriptore, quem ex falsa suspicione, conductitium
inter

intercessorem, appellat, impediri, qui censeat tanta de re diu deliberandum, & à grauissimorum morborum, quibus laborat ecclesia, curatione temperandum, ne uidelicet Romanæ ecclesiæ auctoritas conuellatur, & ecclesiæ occidentalis status labefactetur, et perpetua successio, quod sine schismatis & defectionis crimine fieri nequeat, uioletur. Verùm nihil tale in hoc libello reperias. Quamuis enim eius auctor, singulari ordinis, pacis & concordia studio teneatur, et ab omni turbatione & confusione abhorreat, non tamen hæc eò ualere putat, ut perniciosorum in ecclesia morborum curatio negligatur, modò id caueatur ne intempestiua remedia adhibeantur, quæ ipso sint morbo grauiora. Quapropter aperte scribit se nõ improbare, si qui necessitate uel eximia utilitate inducti, aliqua legitimè in ecclesiis suis seruato Catholicæ unitatis et charitatis uinculo immutarint, et repugnarint. Meminit em̄ scripsisse B. Augustinũ, Quod neq; contra fidem, neq; bonos mores iniungitur, indifferenter esse habendũ: ita his de causis, id est, aut propter fidem, aut propter mores, uel emendari oportere, quod perperam fiebat, uel institui, quod non fiebat.

Citant quidem illud imprimis optimi quiq; ut Rom. Pontifex auctoritatem et potestatem, quam certè tot seculorum & populorum consensu obtinet, ad generalem totius ecclesiæ quæ illi paret (& quis illi in tam pro instituto non pareat?) curationem & iam diu desideratam & promissam reformationem, tandem aliquando conuertat,

tar, mirantur autem non parum cur id haecenus differatur, cum ut ipsi existimant, ille pro ea, quam adhuc obtinet auctoritate, nulla iactura auctoritatis uniuersalis ecclesiae, nulla suae ac ecclesiastici ordinis dignitatis imminutione, imò et citra concilii fatigationem, simul & gloriae Christi et publicae ecclesiae tranquillitati, et priuatim multorum piorum hominum conscientiae consuleret possit, idq; efficere, ut si non statim omnes motus, quibus hic noster orbis Christianus concutitur, compescantur, seminaria tamen & fomenta tollantur. Et contra nisi id primo quoq; tempore fiat, periculum esse ne hi motus, usq; adeò crescant & inualecant ut postea sedari & componi uix possint, in quo etiam ipsius Pontificis, omniumq; ei coniunctorum causa periclitetur. Verùm si Deus in cuius manu & regum et Pontificum corda sunt, nondum illi hanc mentem inspiret, ut in uniuersum ecclesiae hac ratione in tempore prospiciatur, non æquum uideri, ut singula regna uel nationes, quae instante iam & praesente periculo urgentur, curam sui abiiciant, & non potius legitimis rationibus, publicae ecclesiae suae tranquillitati, per eos quibus ecclesiarum cura diuinitus est commendata prouideant; non quidem noui aliquid, quo praesens ecclesiae status frustra turbetur, aut uetustatis auctoritati detrahatur instituendo, sed quae antiquitus tradita et modò necessaria sunt, ut in uera fide et disciplina Christiana populus contineatur, restituendo & reuocando. Nam ut patres Africani Concilii ad Caele-

F   stinum

stinum urbis Romanæ Episcopum scripserunt, decretis
 Nicenæ Synodi prudentissimè iustissimeq; prouisum
 fuit, ut quæcunque negotia in suis locis ubi orta sunt fi-
 niantur, nec unicuique prouinciæ gratiam Spiritusfan-
 cti defuturam; quod non solùm ad causas clericorum,
 sed etiam ad fidei & disciplinæ negotia pertinere ex quar-
 to Concilio Toletano perspicuum est, in cuius cap. ter-
 tio, definitur, ut si fidei causa sit, aut quælibet alia eccle-
 siæ communis, generalis totius Hispaniæ & Galliciæ Sy-
 nodus cõuocetur. Ad quem locum ita Nicolaus de Cusa
 sua ætate Germanorum doctissimus appellatus, & rerũ
 ecclesiasticarum diligentiss. & perspicaciss. obseruator.
 Ecce inquit, quod istud Concilium disponit de prouin-
 ciis illi Concilio subiectis, ac etiam dicit, quia quæ fidẽ &
 generalem ecclesiam respiciunt, in tali uniuersali Conci-
 lio tractari debere, ex quo est mente tenendum quòd uni-
 uersalis multarũ prouinciarum Synodus est supra ipsas
 prouincias, generalesq; etiam fidei causas tractare possit.
 Multa sanè exempla magnorum & celebrium concilio-
 rum, generali totius alicuius nationis seu regni Episco-
 porum cõuentu habitorum, proferri possunt, in quibus
 fidei causæ in iis locis exortæ & tractatæ sint, & definitæ,
 quæ & ipsa concilia generalia, uniuersalia & plenaria no-
 minantur. Si igitur in aliquo regno, ubi imminens peri-
 culum præsens remedium exigit, sapientum et piorum
 uirorum synodus, siue conuentus, supremi administra-
 toris iussu instituat, in quo de his religionis contro-
 uer-

Lib. 1. de cõ-
 cordan. Ca-
 tho. cap. 22.

uerſis utile aliquid & diuinis literis antiquæq; traditioni
 conſentaneum conſtitui poſſit, in quod qui in utraque
 parte ſaniores ſunt conſentiāt: & ex quo Chriſtiana trā-
 quillitas in eccleſia naſcitur ſperetur: non credo hic
 quenquam pium, nedum uerum hunc uel opinatum au-
 ctorem, huic inſtituto interceſſurum, neq; ut longa deli-
 beratione res differatur, conſulturum: ſed ad eam perſi-
 ſtendam omne ſuum ſtadium & operam adiuncturum,
 Neq; ideo Romanæ Eccleſiæ auctoritatē cōuelli exiſti-
 mandum eſt, ſi reliquis quoq; eccleſiis ſuum ius in cōſti-
 tuenda religione & diſciplina Chriſtiana tribuatur. Neq;
 uerò eccleſiæ Occidentalis ſtatum labefactari, ſi pars ei-
 us aliqua inſignis ad priſtinam dignitatē & formam in-
 ſtauretur & exornetur. Neq; ſucceſſionem uiolari, ſi Epi-
 ſcopi apoſtolicum munus in conſtituendis & repurgan-
 dis eccleſiis haſtenus ferè neglectum, ſedulo exequan-
 tur. Neq; defectionis et ſchiſmatis crimen incurri, ſi ur-
 gente eccleſiæ neceſſitate, aliquid præſentibus moribus
 diſſentaneum, diuinis uerò literis & antiquis mori-
 bus conſentaneum inſtituatur: modò per liuorem &
 odium à reliquo corpore non recedatur, neque temera-
 rio præiudicio reliqui cōdemnentur, ſed ut ſæpe dicitur,
 charitatis & concordie Chriſtianæ uinculū retineatur.

Nunc ad alia tranſeamus. Scribit auctor libelli
 nullum in his controuerſiis certius iudicium inueniri
 poſſe, quàm ſi ipſa ſcriptura ſacra, eiusq; uera intelligētia
 adhibeatur; id eo torquet, quaſi hoc dicto ſcriptura ita in

summo gradu locetur, ut pars tamen iudicii aliunde per-
 deat, imò hoc agatur ne quid momēti in se scriptura cō-
 tineat, nisi hominum decretis adiuta, atq; adeò quamuis
 aliquid scripturæ deferri uideatur, callidè tamen in eius
 locum hominum placita substitui. Hæc omnia quàm ua-
 na, et cū à ueritate, tum ab auctoris mente aliena sint,
 æquus per se lector iudicare poterit. Cū itaq; in iudi-
 candis controuersis, non nudus scripturæ contextus,
 sed eius intelligentia proponitur, non propriè duo di-
 uersa proponuntur; nam quod dicitur scriptura & eius
 uera intelligentia, perinde ualet ac si dicas, scriptura res
 etè & sanè intellecta. Eamq; fuisse mentem auctoris col-
 ligi potuit ex eo quod subiicitur, scripturam esse impli-
 catam traditionem, & traditionem esse explicatam scri-
 pturam. Intelligentia ergo scripturæ, quæ ex traditione
 percipitur, non est ab ipsa scriptura separanda, cū in
 ea contineatur, uel tanquam definitio in definito, uel tã-
 quam conclusio in præmissis. Idem significat libellus
 quod inquit in fidei præsertim quæstionibus nihil esse,
 quod non in scriptura contineatur. Atque hoc est quod
 inquit Nazianzenus; Quædam esse & dici in scripturis,
 quædam uerè esse in scripturis tametsi non dicantur.
 Cū igitur huic seu traditioni Catholicæ, seu ueritati,
 non scripturæ, auctoritas in controuersiarum diiudicatio-
 ne tribuitur, nihil ipsi scripturæ detrahitur: cum nihil
 aliud sit quàm mens & intelligentia scripturæ antiquitus
 nobis tradita, quæ ut scripta non sit, in iis tamen quæ
 scri-

scripta sunt continetur. Quemadmodum cum in scriptis legibus, ubi de Republica constituenda agitur, ipsum aliquando τὸ ἄνωγν in controuersiam uenit, ita ut *ἀνάνοια* & sententia inspicienda sit, atq; ex ea iudicandum, nihil tamen auctoritati legis detrahitur, sed omnis auctoritas penes leges manet; ita cum dicimus nudam ut proposita est scripturam, quæ in alienum sensum trahi possit, non satisfacere ad omnes controuersias diiudicandas, sed eius mentem atq; sententiam esse spectandam, nulla in re scripturæ auctoritas imminuitur, sed omnis auctoritas illi soli defertur; nam scriptura sacra non est ipse litterarum & syllabarum contextus, sed ipsa intelligentia quæ in iis continetur. Quid, an non ipse Christus aduersus Sadduceos intelligentiam legis potius, quàm ipsa uerba attulit? Non enim illis uerba hæc, Ego sum Deus Abraham, Isaac & Iacob ignota erāt, sed sensum qui in iis latebat, ignorabant. Ideoq; & ignorantia scripturæ accusantur. Quare illi demum scripturam nouisse dicendi sunt, non qui eius uerba tantum, sed sensum et intelligentiam tenent: quod breuiter dicitur à B. Hieronymo & ante eū à B. Hilario, scripturæ nō in legendo, sed in intelligendo consistunt. & pulchrè ab Ireneo dictum, aptaq; similitudine expressum est, hereticos in his Apostoli uerbis, Caro & sanguis regnū Dei non possidebunt, nudas ipsas dictiones tenuisse, nec sensum Apostoli perspexisse, nec dictionum uirtutē scrutatos esse. Quid: quòd multa sunt loca scripturæ, quæ prima fronte absurdam & impiam

Hierony.
cont. Lucif.
fec. Hilar.
ad Constan.
Lib. 5o

sententiam præ se ferunt, ut cum humana mēbra & affectiones Deo tribuuntur, cum beati pronunciantur, qui se castrauerunt propter regnū Dei; oculus scandalizans erui & abiici iubet. & his similia; an non in his necessariò à uerbis ad mentem & sententiam est transeundum? Sunt igitur quod ad hūc locum attinet, duplicia scripturæ loca, quibus necessaria religionis nostræ capita continentur. Alia enim ex ipsis uerbis manifestum sensum habent, de quibus nemo unquam controuersiam mouit nisi qui ipsam scripturam simpliciter negarit, deprauauerit, uel mutilarit, ut Christum natum è uirgine, crucifixum, mortuum, resuscitatum. Alia sunt quorum sententia, nō statim cuius tam obuia & plana est, quin in aliam & contrariam sententiam trahi possint, ex quorum uaria & peruersa interpretatione, uariæ hæreses natae sunt. Verùm his opponitur, una, plana, certa, cōstansq; sententia, quæ antiquitus ab ipsis Apostolis & eorum auditoribus tradita, ad nos usq; manauit. Vt quod dicitur, in hac oratione, In principio erat uerbum, uocem λόγος non de cogitatione uel proposito, sed persona intelligi debere. Cum igitur hanc intelligentiam, in nonnullis uerbis diuinæ scripturæ spectandam dicimus, non humanis decretis subiicimus diuinam scripturam; neque auctoritatem eius totam ad hominum arbitrium trāsferimus. Nō enim cuius homini, imò ne uniuersali quidem concilio, talem intelligentiam comminisci licet. Eam enim tantummodo recipiendam constat, quæ antiquitus (ut dixi-

diximus) cum ipsa scriptura, ab ipsis apostolorum temporibus est tradita. Neque uerò ideo ab hominum iudicio pendet hæc intelligentia, quòd ex traditione & testimonio prisca & Apostolica ecclesie sit petenda: nõ magis quàm ipsa scriptura sacra, ideo ab hominibus pendet, quia eiusdem ecclesie traditione, has tantum quas recipimus ueras esse apostolicasq; scripturas ceteris reiectis, cognoscimus. Quemadmodum enim hæc intelligentiam, ita & ipsam scripturam, de cuius intelligentia agitur ex ecclesiastica traditione primum accepimus: quæ tamen traditio, quamuis nobis scripturam ipsiusq; intelligentiam annuntiarit, auctoritatem tamẽ ei quam habet diuinitus insitam, non contulit. Nã à quibus hæc traditionem accepimus testes tantummodo sunt cœlestis doctrinæ, nõ auctores. Frustra igitur quidem tam iniqui sunt huic traditioni, qua ueram scripturæ intelligentiam confirmamus. Neque enim aliam uim tribuimus traditioni in uera intelligentia à falsa discernenda, quàm habeat in ueris scripturis à falsis & adulterinis dignoscendis. Omnino enim noticiam uerorum Evangelicorum, & Apostolicorum scriptorum ecclesiastica traditioni, quam per manus ecclesia ab Apostolorum discipulis accepit, acceptam ferre debemus. Quomodo Origenes scribit se in traditione de quatuor Euangeliis accepisse, quæ sola sine contradictione, in uniuersa quæ sub cœlo est, ecclesia Dei recipiuntur. Et Eusebius post enumerationem receptorum & dubiorum scriptorum, necessariò inquit horum Catalogum

Tomo 1. in
Matth. apud
Euseb. lib. 6.
cap. 15.

gum confecimus, ut discernamus inter ea scripta, quæ secundum ecclesiasticam traditionem, nec facta, nec dubia, sed uera sunt. Pulchrè uerò eodem loco duabus notis falsa scripta deprehendi asserit, tum quòd nemo ecclesiasticæ successione scriptor eorum mentionem faciat, tum quòd phraseos character à consuetudine Apostolica uariat; quas etiam notas in falsa interpretatione & intelligentia scripturæ deprehendenda adhibere licebit. Si et nemo ueterum qui Apostolis apostolicisq; uiris successerunt eius sensus meminerit; & ipsa sententia à uera compertaq; apostolica doctrina dissentiat. Eodem enim argumento Irenæus in cõfutando Florini cuiusdam praua doctrina utitur. Hæc dogmata, inquit Florine quæ asseris, confidenter dico, non sunt sanæ sententiæ. Hæc dogmata non sunt consona ecclesiasticæ fidei; hæc dogmata sancti illi presbyteri, qui ante nos fuerunt, nunquam protulere, illi qui & apostolos uiderunt. Eodem modo & Tertullianus ait, Doctrinam hæreticorum, si cum ea doctrina, quam Apostoli institutis à se ecclesiis tradiderunt conferatur, deprehendi non esse Apostolicam. Contra quoque notæ Vincentianæ, quibus ille Catholicam traditionem agnosci dicit, ad scripta Canonica cognoscenda accommodari possint. Ea enim uerè Canonica scripta habenda sunt, quæ antiquitus per omnes ecclesias omnium consensu sunt recepta, quomodo supra ex Origene ostendimus. Cum igitur huiusmodi traditio pariter & scripturæ, & eius intelligentiæ seruiat,

lib. 5.
cap. 20.

uiat, non est quod ab huiusmodi traditione, aliquid auctoritati scripturæ detractum iri metuamus. Et quòd timeamus, ne falsæ traditiones pro ueris & apostolicis obtrudantur, facilè his notis diligenter exploratis & adhibitis, propulsatur. Verùm hoc loco admonendum illud est, cum tria sint traditionum genera, aliæ enim doctrinam fidei; aliæ ritus & cæremonias, aliæ rerum gestarum memorias continent: nos hoc de dogmaticis tantùm (ut ita loquamur) loqui, quæ certæ & perpetuæ sunt, non de ritualibus; quæ pro temporum conditione uariari possunt, non de historicis quæ incertæ plerunq; sunt, & ad salutem non conferunt. Cùm autem traditionem & ueritatem non scriptam dicimus, non intelligimus sententiam humano ingenio excogitatam, et à scripturis sacris extraneam & alienam; uerùm intelligimus sententiam, in scripturis sacris ad uerbum non expressam, sed ex eius uera interpretatione, quam apostoli uiua uoce predicauerunt, et eorum auditores et successores nobis tradiderunt, exceptam et conseruatam; cuius rei inter multa exempla sunt, λόγον significare personam: diuinā naturam in filii personæ humanæ naturæ esse unitam: filium patris esse coæternum atq; ὁμοίσιον; spiritum sanctum cum patre & filio, simul adorandum et conglorificandum, et cætera huius generis, quæ non expressa in scripturis sacris legimus, sed ex mente & intelligentia scripturarum intelligenda esse priscorum patrum, & grauissimorum conciliorum auctoritate didicimus.

At dices, nos de intelligētia scripturæ, quin necessaria sit non contendimus, uerū eam ex scripturis ipsis, non ex traditione petendam affirmamus. Est quidē hæc ratio interpretāda scripturæ longè optima atq; certissima, quā etiam priscos patres & cōmendasse et usurpasse aduersus hæreticos, in primis Hilarium Pictauiensem cognoscimus: sed cū ea ipsa ratione, qua sunt subtilitate & pertinacia, in falso sensu astruendo abutantur hæretici, fit nō rarò ut ad finiendas controuersias, hæc ratio minus ualeat. Exempli causa, Catholicis aduersus Arrianos obiectantibus, hunc Euangelii locū, Ego & pater unū sumus, ad unitatem substātiæ confirmandā, illi ex aduerso similem locū quasi huius, ut uolebant, interpretē adferentes, ut sint unū sicut & nos, unitatē uoluntatis & sensus significari cōtendebāt. Quām autē hæc ratio nō sufficiat, acerbissima illa, quæ inter quosdam de Eucharistia hodie flagrat contentio, abunde testatur: in qua summo studio utraq; pars uerborū sensum, de quo solo quæstio est (nā de uerbis cōuenit) his quas diximus è scripturis ipsis petitis probatiōibus inquirat. Ea uerò ratio, qua intelligētia dictorum, ex ipsa Apostolorū interpretatione, antiqua & continuata traditione, ad nos deriuata petitur, sæpenumero ad uera dogmata confirmanda et hæreses confutandas, plurimum momenti habet, utpote qua hæretici ipsi prorsus destituuntur & quā nisi aperta cōtumacia & impudentia eludere & improbare nequeunt. Vtrumq; autē genus ad redarguendos hæreticos adhibendum Ireneus testatur.

testatur scripturam uidelicet sacram & traditionem, quæ Lib. 3. ad-
uer. hares.
cap. 3. est ab apostolis, quæ per successionem presbyterorū in ecclesiis custoditur. Est inquit plenissima hæc ostensio, unam & eandē uiuificatricem fidem esse, quæ in ecclesia ab apostolis usq; nunc sit cōseruata, & tradita in ueritate. Et de Polycarpo mox inquit, uenisse eum Romam, multosq; hæreticos conuertisse, annunciantem solam hanc ueritatem, quam ab Apostolis acceperat, & ecclesiæ tradiderat. Idem quoq; alibi inquit eodē libro. A gnitio uera est apostolorum doctrina, et antiquus ecclesiæ status in uniuerso mūdo, & caractere corporis Christi, secundū successiones temporū, quibus illi eam, quæ in unoquoq; loco est ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit usq; ad nos. Quamuis autē idem Ireneus affirmat fuisse quosdā hæreticos, qui neq; scripturæ, neq; traditioni assentiebātur, nō minor sanē eorū impudentia in neganda traditione certatur. Cū em̄ scripturis urgebantur, scripturas accusabāt, Lib. 3. ca. 2. ut non rectè se habentes, & uariè dictas, ex quibus ueritas inueniri nō possit, ab iis qui traditionē ignorēt; eam autē traditionem nō per literas traditā, sed per uiuam uocem, de qua Paulus dicat, sapientiā loquimur inter perfectos, atq; eam sapientiā unusquisq; eorū inuentam à se fictionē affirmabat. Cum autē ad apostolicam traditionē prouocabantur, iactabant se non presbyteris modò, uerū etiam apostolis ipsis sapientiores, synceram ueritatem reperisse, apostolos uerò saluatoris uerbis legalia miscuisse, quo quid arrogantius & impudentius fingi potest?

DEFENSIO LIBELLI,

Mirum autem est quæ de intelligentia & traditione scripturæ sacræ adiungenda dicuntur, ea tam acerbè & odiosè ab isto sugillari. Cum eadem propemodum nõ à Symmystis modò et sectatoribus, sed ab ipsis eorũ du-
 cibis proferantur. Multorum instar nobis erit unus M. Bucerus, quo nemo istarum partium Catholicæ pa-
 cis studiosior fuit, & ad eam accessit propius. Obiectum fuit illi, quòd in Reformationis libro non satis ecclesiæ Catholicæ consentaneè, de prioribus ecclesiæ signis scri-
 plisset, Ecclesiam enim Cathol. uelle scripturam intel-
 ligi debere secundum traditionem uniuersalis ecclesiæ, & exigere concordiam doctrinæ in traditionibus, quas ecclesia sine scriptis recepit; librũ uerò solam nudamq; scripturę literam intueri. Ad ea hunc in modum respon-
 dit. Liber inquit, sic loquitur. Primum signum ecclesiæ est uera doctrina, quomodo eam Deus per Christum et apostolos in Euangelio in uero suo intellectu tradi-
 dit. Et paulò pòst, primum in quo ecclesiæ coniunctio et unitas consistit, est consensus de doctrina Euangelii, & uero eius intellectu. In his inquit uerbis uerus intelle-
 ctus Euangelii disertè commemoratur, cum ipso Euang-
 gelio, qui uerus intellectus, solùm per Christum & apo-
 stolos initiò fuit traditus, & ab ecclesia ut uniuersalis seu Catholica traditio conseruatus. Cum igitur in libro co-
 tidem uerbis positum sit, doctrina quam Deus per Chris-
 tum & apostolos in Euangelio tradidit in uero eius in-
 tellectu, sanè in eo comprehenduntur omnes Christianæ
 næ

na doctrinae partes, quae ecclesiae à Deo siue scripto, siue non scripto traditae unquam fuerunt. Hæc ille in apologia Germanicè scripta aduersus Colonienſiũ antididagmã. Idẽ in libro cõtra Latomũ, duo ecclesie auctoritati tribuit, Traditiones sine scripto traditas, & interpretationes legitimas scripturarũ, ex quo genere esse dicit, præcipuorum articulorum intellectum uerum. Verbi causa. Cũ scriptura nobis prædicat patrem, filium & spiritum sanctum, sentimus tres personas & unam substantiam, de his inquit & huiusmodi omnibus, quarũ cognitio ad salutem est necessaria, obtinet ecclesia ueram scripturarum interpretationem, receptam iam inde ab apostolis, & uindicatam contra hæreticorum sophisticen. Quamuis autem dicat patres confirmandis ueris sententiis & falsis refellendis, diuinis maximè scripturis usos, fatetur tamen eos & traditiones obieciſſe. Item Ireneum Tertull. Augusti. ecclesie traditiones, in intelligentia præcipuorum dogmatum extulisse; sed quid Bucerum cõmemoro; cũ Caluini ipsius uerba in promptu sunt, quae aduersus Pighium de lib. arbitrio scripsit. Non difficulter inter se & Pighium in hac de traditionibus conuentione conuenire posse, si modò ecclesie traditionem ex certo & perpetuo sanctorum & Orthodoxorum consensu demonstraret, atq; iis simpliciter & candidè ad ueram & germanam ecclesie doctrinam comprobendam uteretur. Certè nihil aliud huic libello propositum fuit. Quod autem addit, Nũc si ex priuato paucorũ consensu

communem ecclesiæ consensum facere uelit Pighius,
 non recipiã, in eo quoq; consentimus. Hæc libenter ex
 huiusmodi scriptoribus cōmemoro, quæ ad pacē & cō-
 ciliationē accedūt. Et utinã eam moderationē perpetuò
 retinerent, facilius multarū & grauissimarū quæstionum
 concordia iniri possit. Sed uideo nihil magis, quã impla-
 cabile & hostile odiū utrinq; contendentiū animis inlitū
 concordia & cōciliationi obfistere: quo fit ut omnia ad-
 uersariorū dicta in deteriorem partem torqueantur, des-
 prauentur, exasperentur. Facilius haud dubiè cōueniret,
 si hæc charitatis regula ab utrisq; adhiberetur, ut qualem
 quisq; uelit interpretem suorū scriptorū, talem se exhi-
 beat aliorum; & qua moderatione utuntur in corū scri-
 ptis cōmoda interpretatione mitigandis, quos sibi con-
 iunctos suæq; partis studiosos uiderint, aut à quorū dis-
 iunctione sibi metuunt, eandem ad exploranda scripta
 dictaq; corū, quos aduersarios ducunt, accommodarent.
 Sed hæc obiter, nunc ad reliqua orationem cōuertamus.
 Non fuit sanè causa cur tam accuratè testimonia de per-
 spicuitate & certitudine scripturarum congereret, eaq;
 tam insolenter nugis, imò sacrilegis figmentis se oppo-
 nere iactitaret. Sunt autem omnia, quæ in medium ad-
 fert testimonia, aut ex uetere, aut nouo Testamēto sum-
 pta. In lege quidem & prophetis præcepta piæ uitæ, ue-
 riq; diuini cultus manifestè proponi dubium non est:
 mysteria uerò salutis nostræ per Christum, in ueteris
 legis decretis, & prophetarum oraculis, recondita &
 abstru-

abstrusa, paucisq; diuinitus ad hoc delectis nota fuisse manifestum est. In nouo uerò Testamento hæc omnia mysteria, quorum ad uitam æternam noticia opus est, diligentissimè et planissimè primum quidem iussu mādatoq; Christi uix uocis prædicatione ab apostolis explicata, mox ad posterorum memoriã literis consignata fuisse, omnibus perspicuum est. At qui eorum, quæ literis prodita sunt, sensus & intelligentia primis illis discipulis & apostolorum auditoribus manifestissima et notissima fuit, ut quorum explicatione ab ipsis apostolis Euangeliiq; præconibus acceperant. Quamuis B. Petrus agnoscat in scriptis Pauli inesse quædam intellectu difficilia & obscura, quæ imperiti infirmi q; ut cæteras quæque scripturas in suam ipsorum perniciem detorserint. Illud sanè uerum est, nonnulla non tam planè aperteq; dici potuisse, quin posteris, quibus apostolica phrasis, non tam nota & familiaris erat, ad eorū intelligentiã explicatione & interpretatione à maioribus accepta opus haberent. Accessit postea hæreticorum uersutia, qui huiusmodi aliquot scriptis, nouos, alienos & peruersos sensus affinxerunt. Huiusmodi sanè apostolicorum scriptorum loca, quamuis ab apostolis, disertis, propriis & tunc omnibus, qui eos audierunt, notis uerbis exposita fuerunt, & in se quidem manifestam certamq; sententiam continerint, posteris tamen qui ab apostolorum ætate longius recesserunt, præsertim rudioribus & imperitioribus, non tam plana & aperta fuerunt, ut

ut non probabili aliqua expositione, uerus illorum sensus obscurari & depruari potuerit, & non aliqua explicitio iuuari & illustrari opus habuerit. Certè tot controuersiones omnium seculorum, de summis quoq; articulis fidei, inter eos qui iisdem utebantur scripturis habite, illud manifestè conuincunt. Quòd si simpliciter omnia, quæ ad fidem pertinent, tam manifesta & obuia sunt, ut nullus prorsus interpretationis indigeant, qui fit quæso ut hodie de grauissimis articulis, & quos ad religionis puritatem imprimis pertinere putant tãto perè decertetur, idq; ab iis qui utrinq; & scripturæ testimonia producant, atq; inter prima dogmata, hanc scripturæ claritatem & certitudinem ponunt, neq; tamen adhuc de eius sensu in iis de quibus contendunt, inter se conuenire possunt: cum tamen utrinq; manifestis se clarisq; scripturæ locis sententiam suam tueri clament?

Manet ergo hoc fixum et certum, pleraq; scripturæ noui testamenti loca, etiam ad fidei causam pertinentia, non tam esse nobis ex ipso uerborum contextu nota, quin de eorum sensu controuersia nasci queat, nec alio, ad id probandum, quàm ipsa experientia argumento est opus. Quæ tamen ipsa loca ea potissimum in quibus saluti necessaria sententia continetur, piis omnibus clara nota & certissima sunt: quod eorum intellectum non ex proprii ingenii inuestigatione, non ex quorumlibet hominũ probabili ratiocinatione, sed ex ipsa uiua apostolorum prædicatione & explicatione, à maioribus ad nos usque

que deriuata acceptum teneant. Atq; ad hūc uerum ger-
manumq; intellectū apostolicorū dictorum assequendū
in primis consensum uetustatis pertinere, certissimū est:
id quod ex uestris quidā neq; ii uulgares perpetuis hisce
& infinitis disputationum conflictationibus impulsī atq;
coacti, aliquando ingenuè confitentur. Ira enim Philip.
Melanchthon quodam loco asserit, sententiam diuini
uerbi, consensu Catholicæ ecclesiæ perspicuam esse & il-
lustratam. Et in Epistola quadam anno eo, quem ultimū
uitæ habuit. Scio inquit, carnificinam non solūm seuam,
sed etiam perniciosam esse dubitationem. Existimo au-
tem ad confirmandas mentes, consensum uetustatis plu-
rimum conducere. A diiciam his confessionem apertissi-
mam, nostræq; sententiæ prorsus congruentem, quam
uis ad alium finem relatā uiri in academia celebri, non
incelebris diuinarum literarum professoris, & dogmatū
uestrorum non instrenui propugnatoris. Magnam in-
quit hodie esse sectarum uarietatem, qui aliquo sunt in-
genio norunt. At ne una quidem est tam inepta, tam im-
pia, tam profana, quæ uerbum Dei non uenditet, iactet,
sibiq; uendicet, imò ueritati etiam opponat. Hæc ratio
satis monet minimè stupidos, & eos qui aliquo desiderio
salutis afficiuntur, ne nudis uerbis statim fidem adhibe-
ant. Quomodo igitur examen hoc sit instituendum at-
tentè est considerandum. Non poterit autem meo qui-
dem iudicio certior, aut compendiosior adinueniri me-
thodus, quā ut eruditæ antiquitatis uestigiis insistamus,

*De causis re-
cusatæ Sy-
nodi.*

*Ad Ioā. Cra-
tonem med-
icum Vratis-
lauensem.*

Optimi magistri atq; duces nobis esse possunt. Ireneus Tertull. August. qui plurima huius generis certamina posteritati reliquerunt. Ex his monumentis quibus cognoscere potest ipsos in primis adhibuisse fidei quam uocabant regulam, huic iungebant piorum atque eruditorum antecessorum suffragia, consensumq; apostolicarum ecclesiarum, hoc est earum, quas uel ab ipsis apostolis uel ab apostolicis ut uocabant uiris originem dixisse, constabat. Audis'ne æquismè lector sententiã quã hactenus tuemur, quãq; extremæ impietatis & sacrilegii accusatur, à socio eiusdem disciplinæ manifestum asseueratorem, nullam esse sectam tam profanam, quã non uerbum Dei sibi uindictet, ex quo conficiatur, nudis uerbis non statim fidem esse adhibendam, ad examinationem autem ueritatis certissimam & compendiosissimam methodum esse, si eruditæ uetustatis uestigiis infistatur. Ad Philippum quoq; ut redeamus, si ut ille & quidem uerissimè confirmat, ad mentes in uero intellectu diuini uerbi confirmandas, & ad illustrãdam diuini uerbi sententiã ualet in primis Catholicæ ecclesiæ & uetustatis consensus, non igitur sacrilegũ & impium figmentum est dicere, scripturæ sacræ nudis uerbis, eius intelligentiam ex testimonio uetustatis & consensu Catholicæ ecclesiæ esse adhibendam.

Facilè autem quibus animaduerrere potest, ea quæ iam diximus, cum scripturæ locis ab aduersario adductis minimè pugnare. Sunt quidem prophetici sermones in-

star

star Lucernæ in caliginoso loco apparentis, sed eorū ser-
 monum sententia nō omnibus statim cōspicua est. Quæ
 propter idem Petrus continuò admonet, Prophetica
 scripturam nō esse priuatæ interpretatiōis. Est item scri-
 ptura omnis diuinitus inspirata, utilis ad doctrinam. Sed
 tamen ad eam intelligendam institutione & doctrina
 opus esse idem Paulus testatur, cū inquit, persistito
 in his quæ didicisti, sciens à quo didiceris. Breue qui-
 dem compendium Euangelii sui à Ioanne propositum
 est, ut ea quæ ab ipso scripta sunt credamus, & creden-
 do uitam habeamus. At si omnino nullo alio opus est,
 cur frustra huius Euangelio aliquorum Euangelista-
 rum & apostolorum scripta adiecta sunt? Lex quoque
 quæ obseruantibus diuina mandata, uitam, transgresso-
 ribus mortem denunciat, clara est atque certissima;
 manserunt tamen in ea multa fidei mysteria usque ad
 tempus reuelationis abscondita. Porro quod scripto-
 rem insimulat, quasi hac ratione scripturam dubiam,
 flexibilem, perplexam, ambiguam, & inuolucris te-
 ctam affirmet, tale quicquam neque sensisse unquam
 neque dixisse hunc scriptorem credo, neque ex iis quæ ab
 ipso dicta sunt, tale quicquam consequitur. Non enim
 diffitetur controuersiam omnem quæ de scripturæ sen-
 su nascitur, non uitio scripturarum, quasi illæ de indu-
 stria obscurè & ambiguè proditæ sint, sed hominum ui-
 tio accidere: qui aut tarditate & ignauia, non eam quam
 debent diligentiam & studium ad eius sensum percipiendū

adferunt, aut animi superbia paratum & promptum ex
 maiorum traditione sensum aspernantur, aut deniq; ma-
 litia alienum & coactum sensum affingunt. Ut uerò ad
 conclusionem huius loci ueniamus, non negamus, ex so-
 la scriptura peti certam definitionem, neq; tamen ideo
 à scriptura ueram eius intelligentiam ueramq; eius intel-
 ligentiæ consequendæ rationem separamus. Ea quoque
 quæ scripta sunt, ad solidam fidem sufficere profitemur,
 sed ad ea, quæ scripta sunt intelligenda, uera & apostolica
 traditione nos non parum iuuari necessariò confitemur.
 Quin & fides illa, qua una salutem cõsequimur, per uni-
 uersum diuinæ scripturæ corpus diffusa, ab ipsis, ut est
 probabile apostolis, in breue compendium est redacta,
 quod apostolorum Symbolum dicimus, quod certè Sym-
 bolum non scriptura, sed traditione accepimus. Imò
 maiores nostri atramento illud chartis illini, atq; aliter
 quàm uiua Catechistarum uoce Catechumenorum ani-
 mis inscribi religioni duxerunt, qua de re Isidorus Hi-
 spalensis. Symbolum inquit, hoc fidei & spei nostræ, non
 scribunt in charta & atramento, sed in tabulis cordis car-
 nalibus, cuius rei rationem, alibi reddit. Idcirco autem
 patres nostri hoc non scribi, sed retineri cordibus tradid-
 erunt, ut certum esset neminem hoc ex lectione, quæ
 interdum peruenire etiam ad infideles solet, sed ex apo-
 stolorum traditione didicisse. Hæc certè breuissima fidei
 confessio, qua nos in patrem, filium & spiritum sanctum
 credere profitemur, quæ nihil est aliud, quàm dominico-
 rum

Etymolo. lib.
6. cap. ult.

De ecclesia.
Stic. offi. lib.
2. cap. 23.

rum uerborum, quibus baptismi formam præscripsit, explicatio neq; ullo scripto prodita, sed sola traditione ad nos deducta, Apostolica tamen auctoritate, consensu & testimonio perpetuo omnium ecclesiarum firmata. Ad obiectionem censoris, ut appellat, qua dicit hæreses paulò post apostolorum mortem exortas non scripturæ uerbis, sed sana intelligentia profligatas; respõdet. Ego ut hoc posterius concedo, ita fortiter cõtendo apertis scripturæ uerbis deuictos fuisse hæreticos. Cui nos uicissim paucis respondebimus. Constat sane Orthodoxis certamen omne cum hæreticis, non de uerbis scripturæ, sed de sensu fuisse. Et quamuis Orthodoxi ueram certamq; sententiam ex ipsis scripturis afferrent, hæretica tamen pertinacia, disputationis acumine, quo pollebat, freta, alias scripturas, aliosq; sensus opponebat, ita ut certamen infinitum existeret. Vidit hoc uir acutissimus Sifinnius, quamuis Nouatianus, de homousio tamen Orthodoxis consentiens. Cum enim Theodosius Imperator cum Nectario Episcopo Constantinop. de quæstione controuersa tandem explicanda & concordia ecclesiis restituenda ageret, Sifinnius hic quem Agelius Nouatianorum Episcopus, cuius tum lector erat, postea successor, ut hominem scientissimum & eloquentissimum ad duxerat, consultus respondit; Dialecticas disputationes, ut quibus schismata non modò nõ unirentur, sed ad uementiores contentiones magis hæreses accenderentur, prorsus fugiendas; Testimonium potiùs ex traditio-

Socrat. hist. ecclesia. 5. cap. 10. Tru part. histo. lib 9. ca. 19 Nicep. lib. 12. cap. 15.

ne ueterum adhibenda; sciebat enim ueteres omnes in eo conuenire, quod initium essentia nullum Dei filio attribuerent. Interrogandos igitur hæresiarchas (nam plurimum sectarum duces conuenerant) probet ne eos doctores, qui ante diuisionem floruissent; & an eorum de proposito quaestione testimonia recipiant. Quod cum fieret, probare quidem se eos, & ut præceptores ac doctores uenerari uno ore responderunt; de eorum uero testimonio recipiendo cum interrogarentur, ita confusi turbati; atque inter se ipsi diuisi separati; sunt, ut certi nihil ex illis cognosci potuerit. Quare imperator animaduerso quod sola disputatione, non autem ueterum expositione nitentur, recta fide suscepta & comprobata, reliquas omnes fidei professiones improbauit. Ex qua historia satis apparet ad ueram fidem stabiliendam & falsam labefactandam, traditiones & expositiones antiquorum nonnihil momenti & ponderis habere, sed de his satis.

In iis uero quæ sequuntur maiorem sibi insectandi & bilem suam in innoxium auctorem euomendi, materiam & occasionem habere uisus est. Dixerat auctor, cum necessitatem intelligentia scripturarum ex Catholica traditione petendæ, demonstrare uelle, de intellectu uocis *νομός* ingens esse certamen, & qui diuersam ab ecclesia sententiam sequuntur, non minus probabilibus rationibus nitentur. Hoc dictum Castigator noster, non humani castigatoris & monitoris officio contentus, sed capitalis accusatoris, imò Sophistici calumniatoris personam indutus, ad atrocissimam

cissimi criminis insimulationē detorquet. Apponam autem eius uerba, in quibus nullam, in monendo humanitatis legem seruatā esse constabit. Ea sic habēt. Quod Arrianos dicit dum negāt uoce τὸ λόγον hypostasin uel personam significari, rationibus uti æque probabilibus atq; Orthodoxos, in eo se patronum detestandæ impietatis prodit. Nā si admittimus quod uult, deitas Christi in solo concilii decreto fundata erit, Quis non uideat hominem profanum, aliud simulando hoc fidei principium malitiosè conuellere? Hactenus castigatoris uerba audiuius, Quod itaque initio Arrianos commemorat, non ignorantia sed incogitantia tribuendum est. Neq; enim de Arrianis ulla fit à scriptore mentio, sed in genere de iis loquitur, qui diuersam ab ecclesia sententiam sequuntur. Nam quod de peruerso intellectu uocis λόγος dicitur, id olim Samosateno, photino & nostra ætate Serapio uero conuenit, non Arrio, qui non negauit uoce τὸ λόγος hypostasin uel personam apud Ioannem significari, sed hanc personam non esse naturam Deū, nec eiusdem cum patre substantiæ pertinaciter asseuerauit. Qua de re piè, & copiosè differit Philip. Melanchthon in locis communibus, probatq; λόγον in narratione Ioannis significare personam, tum ex aliis scripturæ locis, tum ex consentientibus, ueterum scriptorum, qui ante Synodum Nicenam fuerunt, dictis, ac perpetuo ecclesiæ Catholicæ consensu. Quod addit dicere illum Arrianos rationibus uti æquè probabilibus, uerba auctoris sic

sic habent. Qui diuersam ab ecclesia sententiam sequun-
 tur, non minus probabilibus rationibus nituntur. Quod
 de rationibus probabilibus dicitur, æquiorē interpre-
 tem requirit, uox enim probabilis duplicē habet sensum.
 Sunt enim & uerè probabilia quæ Græcis ^{ἔνδοξα}, sunt au-
 tem in speciem & non re ipsa probabilia quæ ^{φανόμυνα} die-
 cuntur, ex quibus syllogismū ^{ἐπισκόπῃ} nimium multis ho-
 die notum & usitatum Aristoteles confici docuit. Qua-
 re si cui hæc oratio castiganda uideatur, addat illud ut di-
 cat, in speciem probabilibus. Quamuis nec ipsa, ut est
 posita oratio, quicquam habet incommodi, si commodè
 intelligat. Nā & Aristoteles scripsisse fertur quædam falsa
 probabiliora esse quibusdam ueris. At nostro castigato-
 ri magis ea interpretatio placuit, quam in occasionem
 atrocissimæ criminationis torqueri posse putauit. Neque
 tamen ex ipsis, ut posita sunt uerbis, tam atrocem crimi-
 nationem, nisi sycophanticæ artis scientissimus & experi-
 entissimus ullus hominum conficere potuisset: quæ ars
 potius sanguinario inquisitori, quàm Euangelicæ man-
 suetudinis professori conuenit. Quid autem atrocius in-
 quenquam dici potest, quàm si dicas illum detestandæ
 impietatis Arrianæ patronum se prodere: & hominem
 profanum aliud simulando hoc fidei principium de di-
 uinitate Christi malitiosè conuelleret. Sed nā istis im-
 portunè effutiendis, magis ipse, quisquis horum auctor
 est, animi sui, odii, maleuolentiæ, & iracundiæ æstu labo-
 rantis morbū prodidit, quàm ut uulnus ullum scripro-
 ri

ri innocēti inflixerit, imò uel labeculam ullā asperserit.

Ad rem autem ut ueniamus, ostendunt sanè hoc scrip-
 pra hæreticorum, si nuda ipsa Ioannis uerba intuearis, at-
 que ipsam uocem, λόγος in se consideres, non minus pro-
 babilibus humanæ sapientiæ uerbis eos usos fuisse, quàm
 Orthodoxos, qui uocis huius uerū intellectum, non ex
 probabilitate rationis, sed ex comparatione & exploratio-
 ne aliorum locorum, tum etiam perpetuo & concordi
 testimonio ueterum scriptorum, attulerunt. Atq; fuit, &
 est hodie quoq; hæc firma demonstratio. Apostolorum
 auditores, quorum auctoritate & testimonio credimus
 Ioannem hæc uerba scripsisse, In princip. erat uerbum,
 iidem nobis tradiderunt, eundem apostolum per hanc
 uocem λόγος non cogitationem & propositum, sed per-
 sonam & naturam subsistentem significasse. Errant igitur
 ignorantes scripturas atq; uirtutem Dei, qui quamuis
 probabiliū rationum specie adducti hac uoce λόγος hypo-
 stasin significari negant. Quinetiam hæc uerba Ioan-
 nannis quum scribit, uerbum quod ab initio uita erat, &
 Deus erat apud Deum, carnem esse factū, satis apertè es-
 sentiam & hypostasin sonant, sed non ita quin hæreticis
 probabiles in speciem rationes suppetant, quibus uerbi
 nomine aliud intelligi, sectatoribus suis persuadeant, ut
 nostra ætate in Adamo pastore uidimus. Quare pluri-
 mum apud eos ualet uel certè ualere deberet, cum eis ad
 ueram huius uocis intelligentiam probandam, scriptu-
 rarum testimoniis, ipsam apostolorū explicationem, ex

eorum uia prædicatione, acceptam & posteris traditam, adiungimus. Quo demonstrationis genere Ireneus Tertull, Basil. August, non rarò usi sunt. Id si quis nunc quoque faciat, an ille se detestandæ impietatis patronum proderit & ut homo profanus hoc fidei principium malitiosè conuellerit; & Christi essentiam & hypostaticam à patre distinctiōnem scripturarum testimoniis spoliabit; aut deitatem Christi in solo Concilii decreto fundabit; ut hic impudētissimè calūniatur. Aduersus quā calūniam, cum fidei causam attingat, grauius & copiosius esset dicendum, nisi eam non iudicio, sed implacabili odio & impotenti calumniandi libidine expressam esse oēs intelligerēt. Veniam mihi ab æquis lectoribus dari postulo, si hic paulò acerbior & uehementior uisus sum; eam enim uehementiam inuito, & ab ea imprimis abhorrenti rei indignitas extorsit. Intolerandum enim mihi uisum est, hominem innocentiss. & immeritissimū horum tam atrociū criminū quocunq; modo insimulari, cuius tamē eam mansuetudinem esse scio, ut si modo illū erroris sui & incogitantie pœniteat, libenter culpam oēm sit remissurus, præsertim cū uerilimile sit, hæc nō ex animo dicta esse, sed affectatione Rhetorici cultus, ut hac uehementia quæ ὑποδοξία uocant Græci, orationi magnitudinē, & ut ita dicā tumorem (ὄγκον dicunt Græci) adderet, qua tamen oportunius alio loco uti potuisset. Sed ad institutum reuertamur. De hac autem oratione, Verbū caro factum est, quā probabiles in speciem rationes hæreticis suppetant, quibus eam

eam in suā & peruersam sententiā trahāt, nimis manifesta exempla & ueterū & recentiū Eutychnorū declarant. Quā ingens hodie hominū numerus est, neq; ingenio neq; zelo Dei carentiū, & in lectione scripturarum exercitatisimorū, qui damnatā olim in Eutyche, & nūc ab infelici Hofmanno & Mennone resuscitatam de uerbi incarnatione sententiā obstinatissimè sequūtur: cū asserunt uerbum nō accepisse è uirgine carnē, sed propria uirtute in uirginis utero carnē & hominem effectū. Atq; ad eam sententiā confirmādā, hæc Euangelistæ uerba, uerbum caro factum est, assiduè ingeminant, & tanquam clarissimè & apertissimè dicta, omnibus rationibus, quæ ex aduerso obiici possint, cōfidenter opponūt: & scripturæ loca, quibus hæc uox, factū est, ad hanc significationem accedere uidetur, diligenter conquirūt. Huius pertinaciæ exemplū, quod hodie in huius generis hominibus experimur, Theodoretus in primo aduersus hæreticos dialogo in Eranistæ persona clarissimè expressit. Nā cū ab Orthodoxo firmissimis è pluribus scripturarū locis rationibus urgeretur, ille perpetuo eādē cantilenā occinebat, Ego dico ut edoctus sum. Ego credo Euangelistæ qui dicit, Verbum caro factum est, Idem hodie & Mennone factitat. Pulchrè quoq; in eodem dialogo, & sequentibus hæreticorū ingenium describit, qui cū soli se diuinæ scripturæ fidem habere dicant, tamen testimonio uetustatis se plurimū tribuere dissimulare non possunt, cum si quid in aliquo antiquorū scriptorum inuenerint quod

illorum sententiæ, suffragari uidetur, dici non potest, quàm magnificè & insolenter illud iactèt. Quare & apud Theod. Eranistes post firmissimas è scripturis diuinis ab Orthodoxo allatas rationes & explicationes, probabiliter quidem inquit interpretatus es, ego autè scire uelim, quomodo antiqui Ecclesiæ doctores illud dictum, Ver. ca. fact. est intellexerint, & post perspicuam aliquot sanctorum patrum expositionem allatam, mirari se ait, eorum uirorum concordiam & consensionem, qui omnes Euāgelica dicta sic interpretati sunt ac si simul conuenissent, & suam communiter sententiam cōscripsissent. Et in altero dialogo post longam è scripturis disputationē, sequi se sanctos patres, qui olim in ecclesiis fuissent Eranistes profiteretur. Et in tertio dialogo pollicetur Orthodoxus ostensurum se sanctos patres, eadem cum iis quæ ab ipso affirmata sunt, sensisse. Ad quæ Eranistes. Gratā sibi & expetendam eam narrationem fore; certam enim & mirè utilem esse huiusmodi doctrinam. Ex his certè apparet, quantum pondus auctoritatis hæc consensio antiquitatis, etiam in hæreticorum animis, tametsi id aliquādo sedulo dissimulent, obtineat. Quantum etiam traditioni maiorum in quæstionibus fidei tribuere uideri uelint hæretici, ut qui eius auctoritatem etiam perniciosissimis erroribus confirmandis seu potius colorandis obstant, exēplo Eunomii à Basilio demonstratur. Fidem enim suam, seu potius perfidiā expositurus Eunomius, affirmat se traditionem piam, quæ ab initio apud patres

Lib. 1. Apo-
logetici ad-
uerj. Eunom.

ob-

obtinuit, uelut amulsim ac regulam præmissurum, ipsaq; exacti iudicii loco, ad eorum quæ dicuntur iudicationem usurum. Quid hic aliud egit Ennomius, quàm quòd hostes circumuerti callidi duces facere solent? ut hostium, quos fallere statuerunt, arma, clypeos, & insignia sibi accommodent: ita Ennomius cum sciret hoc clypeo traditionis imprimis fidere Orthodoxos, suosq; maximè eodè urgeri, eum ipse sibi aprauit, sed eius fraus diu peritiss. antagonistam Basilium latere non potuit. Deprehendit enim ille, quam ante piam patrum traditionem, regulã, amulsim, ac secum iudicium, Orthodoxos imitatus nominauerat, postea instrumentum fraudis & artè figmentibus eodem significari. Patet igitur ex hac Eunomii simulatione, quo loco apud Orthodoxos huiusmodi piæ traditiones habitæ fuerint. De loco autem illo, Ego & pater uuum sumus, ingentes quoq; contentiones fuerunt, cum hinc Catholici, illinc Sabelliani de eius sententia acerrimè decertarent, illis unitatem substantiæ, his unitatem personæ eo significari affirmantibus: Arriani uerò utrisq; eum extorquere conantibus, & uoluntatis tantum unitatem notari uolentibus, uicit uerò Orthodoxorum sententia, qui eo loco *ὁμοῦσιον* uocem antè paucis notam confirmauerunt. Atq; ad eam sententiam confirmandam, præter firmissimas è scripturis diuinis allatas rationes, etiam antiquitatis testimoniis, qui eam interpretationem apostolicam esse testati sunt, uehementer adiuti fuere. Cum hæc quæ uerissima esse constat dicuntur,

tur, nō sensus apertissimis uerbis detrahatur, nec cōfusus spiritui sancto sonus tribuit, ut hic cauillatur, neq; ideo huiusmodi pronūciata scripturę ambigua & ænigmatica putāda sunt, quōd maiorū traditione & perpetuo ecclesię consensu illustrent, neq; doctrinę q̄ in lege, prophetis & Euangelio traditur, infirma & mendendis erroribus inutilis asseritur. Quin potius in om̄i disputatione de fidei cōtrouersia, soli diuinę scripturę summa auctoritas & iudiciū deferret. Quāuis cū de eius sensu, ut sæpe, quæstio oritur, hanc de qua iam frequēter diximus, apostolicā & ecclesiasticā traditionē, multū præsidii & adiuuenti adferre, negari nō potest. At inquit Paulus cū ad oēs pugnas ecclesiam instituit, satis habet uocare uerbū Dei gladium spiritus, traditionis uerò non scriptæ, nullam mentionē facit. Quid quæso hoc loco Paulus uerbi Dei nomine intellexit. nō certè scripturā noui testamenti, quæ nondū scripto prodita erat neq; solam scripturā ueteris testamenti, sed haud dubiè doctrinam Euangelicā à Christo traditā, ab apostolis reliquis & ab ipso prædicatā: quæ sane præter pauculas ipsius epistolas magna tum ex parte sola nō scripta traditione cōstabat. Traditionis uerò nō scriptæ, an nō satis apertè meminuit cū inquit? Laudo uos quod omnia mea meministis, & quemadmodum tradidi uobis, traditiones tenetis, & alibi? Tenete traditiōes quas didicistis, siue per sermonem, siue per Epistolam nostrā, quæ testimonia à B. Basilio adferuntur, ad cōfirmandam glorificationē cum spiritu sancto, quam nōnulli ut scripro

pro non expressam reprehendebāt. Quarū inquit traditio-
 tionū una est & præsens hæc, quā qui ab initio cōposue-
 runt posterisq; tradiderunt, usu semper simul cum tēpo-
 re progrediente per longam consuetudinem ecclesiis ir-
 radicarunt. Hætenus Basilius. Monet deinde castigato-
 noster lectores, ut sibi ab impostore caueant, qui eos in
 labyrinthum conicere conetur. At quis tandem est hic
 Labyrinthus? veram & Catholicam esse doctrinam, quæ
 sacris literis est expressa; sed pari fidei integritate eam
 amplectendam, quæ ex earum mente, ab ipsis usq; apo-
 stolis tradita, ad nos peruenit. Atq; hic nullus labyrinthus
 est, sed certissima & expeditissima omnes perfidix
 ambages euadendi ratio & uia. Id enim uerissimum esse
 neque is ipse qui nos notat, negare poterit. Cum mul-
 tos ipse fidei articulos, non expressos in scripturis, sed ex
 earum intelligentia nobis traditos, pari religione, si mo-
 do Christiani hominis nomen tueri uelit, amplecti co-
 gatur. Quid enim ut apostolicum Symbolum taceam,
 de quo supra dictum est, an non primariorum illorum
 & sacrosanctorum conciliorum Niceni inquam. Con-
 stantino. Ephes. & Chalcedo. symbola & decreta de sum-
 mis fidei nostræ quæstionibus, adhæc quod Athanasio
 inscribit Symbolū religiosè ac certa integrâq; fide haud
 aliter atq; ea quæ scripturis exprimuntur, amplecti se &
 credere profitentur? Atqui horum pleraq; in nullo no-
 ui testamenti libro conscripta leguntur; sed mentem
 & intelligentiam eorum quæ scripta sunt, ex diligenti
 scri

scripturarū collatione & scrutatione haustam, fideliter
 explicant: & acceptam ab apostolis, & antecedentium pa-
 trum perpetua traditione receptam Euangelicorum &
 apostolicorum scriptorum sententiam continent. Verū
 de his nō magna, seu potius nulla inter nos dissensio est,
 dum illud inter nos conuenit, nihil esse huiusmodi non
 scriptarum traditionum, quæ non cum eis, quæ scripta
 sunt conueniunt: atq; adeo, ut supra quod dictum est,
 in iis quæ scripta sunt comprehenduntur. Illud uerò nūc
 consideremus, quòd existimat ex iis, quæ de traditione &
 intelligentia à scriptore libelli dicuntur, absurdū sequi.
 Videlicet è scripto, quia flexibile sit, cōtrouersiam, si qua
 forte oriatur, absq; traditionis subsidio definiri nullam
 posse. Verū scriptoris mentem, aut non intellexit, aut
 intelligere noluit. Non enim in se ipsam flexibile sentit
 esse scripturam, sed à peruersis hominibus, nōnulla eius
 loca aliorum detorqueri posse: atq; ad firmam, certam,
 constantemq; scripturæ sententiam obtinendam & reti-
 nendam, traditionis apostolicæ & antiquitatis ac consen-
 sionis ecclesiasticæ præsidio, fideles multum adiuuari. Id
 quod & conscientiæ stimulo coactos nonnullos ex eorū
 sodalitiis principes uerò fateri supra ostendimus. Exem-
 pla uerò adfert, quibus ostendere nititur non omnium
 cōtrouersiarum explicationem ex uetustis scriptoribus
 sumi posse. Neq; de illo pugnare uolumus, tantum dici-
 mus, ad grauissimas nonnullas controuersias explican-
 das, multum momenti in monumentis uerorum positū
 esse.

esse: de quo certè nemo paulò rerum ecclesiasticarū pe-
 rior dubitabit. Quæ uerò ab eo proferuntur exempla,
 cum magna & intolerabili uetustatis infamia & ignomi-
 nia coniuncta sunt. Audet enim affirmare, ex præcipuis
 nostræ fidei capitibus tria hæc non minima. De naturæ
 nostræ corruptione, Gratuita iustificatiõe, & Christi sa-
 cerdotio, ita obscurè à uetustis scriptoribus attingi, nulla
 ut inde certitudo elici possit. At ego ut huic calumniæ
 occurram, ex amplissimo illo uenerandæ uetustatis sena-
 tu, quoniam longum esset tam multos adducere, unum
 producam summa auctoritate & fide præditum, qui unus
 & suo & omnium collegarum suorum, hoc est omnium
 Orthodoxorum patrum, qui secum & ante ipsum fuerunt
 nomine, uerba faciat. Is erit Leo urbis Romæ Episcopus: Anno 444.
epistola 59.
 in epistola ad Leonem Augustum, qua illū in fide Or-
 thodoxa de humana Christi natura, cuius rei gratia con-
 ciliū, Chalcedonense coactum fuit, aduersus Eutyche-
 tis insaniam, confirmabat. Eius uerba ita habent: Qui-
 cunq; sunt ita obcæcati & à lumine ueritatis alieni, ut uer-
 bo Dei à tempore incarnationis humanæ, carnis dene-
 gent ueritatem: ostendant in quo sibi Christianum no-
 men usurpent, & cum Euangelio ueritatis, qua ratione
 concordent, si per beatæ uirginis partum, aut caro si-
 ne deitate, aut deitas est orta sine carne. Sicut enim ne-
 gari non potest, Euangelista dicente, quòd uerbum caro
 factum est, & habitauit in nobis: ita negari non potest
 B. Paulo prædicante, quòd Deus erat in Christo mun-
 dum

dum reconcilians sibi. Quæ autem reconciliatio esse posset qua humano generi propitiaretur Deus, nisi omnium causam mediator Dei, hominumq; susciperet? Qua uerò ratione ueritatem mediatoris impleret, nisi qui in forma Dei æqualis est patri, in forma serui particeps esset & nostri; ut mortis uinculum unius præuacatione contractum, unius morte (qui solus morti nihil debuit) solueretur? Effusio enim pro iniustis sanguinis iusti Christi, tam potens fuit ad priuilegium, tam diues ad precium, ut si uniuersitas captiuorum in redemptorem suum crederet, nullum diaboli uincula retinerent. Quoniam sicut Apostolus ait, ubi abundauit peccatum, superabundauit & gratia. Et cum sub peccati præiudicio nati, potestatem acceperint ad iustitiam renascendi, ualidius factum est donum libertatis, quam debitum seruitutis. Quam itaq; sibi in huius sacramenti præsidio spem relinquunt, qui in saluatore nostro negant humani corporis ueritatem? Dicant quo sacrificio reconciliati, dicant quo sanguine sint redempti. Quis est (ut ait Apostolus) qui tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis? Aut quod unquam sacrificium sacratius fuit, quam quod uerus & æternus pontifex altari crucis per immolationem suæ carnis imposuit? Quamuis enim multorum sanctorum in conspectu Domini preciosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio, redemptio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederunt coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ.

stitit. Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec
 alterius quisquam debitum suo fine persoluit, cum in-
 ter filios hominum unus solus Dominus noster Iesus
 Christus, qui uere erat agnus immaculatus, extiterit, in
 quo omnes crucifixi, omnes mortui, oēs sunt etiam susci-
 tati De quibus ipse dicebat. Cū exaltatus fuero omnia
 traham ad meipsum. Fides enim uera iustificans impios
 & creans iustos, ad humanitatis suæ tracta participem, in
 illo acquirit salutem in quo solo homo se inuenit inno-
 centem, liberum habens per gratiam Dei de potētia eius
 gloriari, qui contra hostem humani generis in carnis no-
 stræ humilitate cōgressus, his uictoriam suam tribuit, in
 quorum corpore triumphauit. Obsecro te æquissime
 lector quid de hisce præcipuis, fidei capitibus, in quibus
 humanæ naturæ per Christum mediatorem instauratione
 continetur, clarius certius & religiosius dici potuit?
 Naturæ nostræ corruptionem, & sub peccati tyrannide
 seruitutem, an non satis expressit cum inquit, mortis
 uinculum unius præuaricatione cōtractum, unius mor-
 te solutum, sanguinem iustum pro multis effusum,
 uniuersitatem captiuorum precio sanguinis C H R I-
 S T I à diaboli uinculis solui, item solum Dominum no-
 strum I E S V M Christum uerè agnum immaculatum
 extitisse, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes
 sepulti, omnes sunt etiam resuscitati, hominem in so-
 lo Christo se inuenire innocentem? De gratuita ue-
 rò iustificatione quid apertius, quàm quum inquit

fidem ueram iustificantem impios & creantem iustos in illo acquirere salutē, in quo solo se homo inuenit innocentem, qui homo iam per gratiam liberum habeat, de eius potestate gloriandi, qui contra hostem humani generis in carnis nostræ humilitate congressus his uictoriā suam tribuit, in quorū corpore triumphauit. At de Christi sacerdotio an præclarius quicquam expectas: cum a ueritate obtulit Christus, Christianos esse reconciliatos, solo eius sanguine redemptos: qui (ut ait Apostolus) tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Item nullum unquam fuisse sacrificium sacratius, quàm quod uerus & æternus pontifex altari crucis per immolationem suæ carnis imposuit: Quid an non etiam uirtutem & efficaciam mortis Christi à morte sanctorum hominum satis manifestè distinxit, & gloriam redemptionis solius Christi morti asseruit: cū inquit: Quamnis multorum sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit, nullius tamē insonoris occisionem propitiationem fuisse mundi: sibi quæque sanctorum mortuum, nec quemquam suo fine alterius debitum persoluisse. Hęc quidem Leo Romanus Episcopus, quem uides thesaurum hunc præclarum fidei, à præcipuis apostolis apud suam ecclesiam depositum & commendatum, diligenter hæctenus conseruasse et fideliter dispensasse. Atq; hic non unum te Leonem, sed uniuersam Synodum Calchedonensem, quæ eius aduersus Eutychem

tichem scripta summa ueneratione & approbatione cōplexa est, imò uniuersam Orthodoxam antiquitatē, cuius hi interpretes & os fuerunt, te audire existimato.

Quòd si hoc interprete & tanquam Legato uetustatis contentus non es, adducam tibi ex ipsa antiquitate, uirum pietate & eruditione imprimis uenerandū, Ireneum inquam, qui Galliam Lugduni, ubi episcopatu functus est, Euangelica et apostolica doctrina imbuit. Cuius quę ad nos uenerunt scripta, quamuis in refutandis fanaticorum hominum, qui tunc ecclesiam turbabant, deliriis plurimum occupentur: tamen doctrina hæc de corruptione naturæ nostræ, & salute per Christum restituta, non obscure in iis explicatur: cuius doctrinæ specimina aliquot proferemus, Dominus inquit pollicitus est mittere se paracletū, qui nos aptaret Deo. Sicut enim de arido tritico massa una fieri non potest sine humore, neque unus panis: ita nec nos multi, unum fieri in Christo lesu poteramus, sine aqua, quæ à cœlo est. Et sicut arida terra, si non percipiat humorem nō fructificat: sic & nos lignum aridum existentes primum nunquam fructificaremus uitam, sine superna uoluntaria pluuia. Item, Quē ipsum spiritum dedit ecclesię in omnem terram mittens de cœlis paracletum, ubi & diabolum, tanquā fulgur proiecctum ait Dominus. Quapropter necessarius nobis est ros Dei, ut nō comburamur, neq; infructuosi efficiamur, & ubi accusatorem habemus, illic habeamus & paracletum, commendante Domino spiritui sancto suū, homi-

Cap. 20.

nem qui inciderat in latrones, cui ipse misertus est, & ligauit uulnera eius Item; Solus uerè magister Dominus noster & bonus, uerè filius Dei, & patiens uerbum Dei patris, filius hominis factus. Luctatus est enim & uicit; erat enim homo pro patribus certans, & per obaudientiam, inobaudientiam persoluens: alligauit enim fortem, et soluit infirmos, & salutem donauit plasmati suo, destruens peccatū. Est enim piissimus & misericors Dominus, & amans humanū genus: hærere itaq; fecit & aduniuit, quæadmodū prædiximus, hominē Deo. Si enim homo non uicisset inimicum hominis, nō iustè uictus esset inimicus. Rursus autē nisi Deus donasset salutē, non firmiter haberemus eam. & nisi homo coniunctus fuisset Deo nostro, non potuisset particeps fieri incorruptibilitatis. Oportuerat enim mediatorem Dei & hominum per suam ad utrosque domesticitatem, in amicitiam et concordiam utrosq; reducere, & facere ut Deus assume. et hominem, & homo se dederet Deo. Qua enim ratione filiorū adoptiōis eius participes esse possemus, nisi per filiū eam, quæ est ad ipsum, recepissemus ab eo communionē, nisi uerbū eius cōmunicasset nobis, caro factū; Et mox; Propter hoc enim uerbum Dei homo, & qui filius Dei est, filius hominis factus est, cōmixtus uerbo Dei; nō em̄ poteramus aliter incorruptelā & immortalitatē accipere, nisi aduniti fuissemus incorruptelæ & immortalitati. Irē;

Cap. 21.

Cap. 22.

Quoniam ipse Dominus erat, qui saluabat eos, quia per semetipsos nō habebāt saluari; & propter hoc infirmis ratē hominū

hominis annuncians, ait. Scio enim quoniam non habitat in carne mea bonum, significans, quoniam non à nobis, sed à Deo est bonum salutis nostræ. Et iterum: Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Deinde infert liberatorē, gratia Iesu Christi Domini nostri. Et alibi: In Abrahamā inquit prædicerat, & assuetus fuerat, sequi uerbum Dei. Etenim Abraham pronò animo unigenitum & dilectum filium suum cōcessit sacrificium Deo, ut Deus beneplacitum habeat, pro uniuerso semine eius dilectum & unigenitum filium suum prestare sacrificium in nostram redemptionem. Propheeta ergo cum esset Abraham, & uideret in spiritu diem aduentus Domini, & passionis per quem ipse quoque, & omnes qui similiter, ut ipse credidit, credunt Deo, saluari inciperent, exultauit uehementer. Nō incognitus igitur erat Dominus Abrahamæ, cuius diem cōcupiuit uidere: sed neq; pater Dñi; didicerat em̄ à uerbo Dñi, & credidit ei. Quapropter & deputatū est ei ad iustitiam à Dño. Fides quæ est ad Deum, iustificat hominē. Hęc & his similia ex iis libris colligi possint, in quibus apostolicam grauitatē in prædicādo beneficio incarnationis & mortis Christi, fac ille agnoscas. Plurima quædem eodē opere de libertate hominis, in eligendo bono & reprobando malo disserit; sed hæc aduersus eos dicuntur, qui natura quosdam esse bonos, quosdam uerò malos asseriebant, ut ostendat Deū, neminem per uiolentiam cogere; sed credentibus & obtemperantibus uitā, non credentibus & absistentibus

Lib. 4. ca. 12

Lib. 4. ca. 77

ut loquitur ac Deo æternam mortem constitutam: hæcque confirmantur testimonio apostoli ad Romanos. An diuitias bonitatis eius & patientiæ et longanimitatis contemnis? ignorans quoniam bonitas Dei in pœnitentiam te adducit, &c. Quòd si ea, quæ de libertate uoluntario uiro dicta sunt, quidam ad eleuandam Dei gratiam torserunt, hanc culpam illi præstare non debent; et Dei gratia effectum est, ut errori illi nascenti, statim à doctissimis et sanctissimis uiris, apostolicam, & apostolicorum uirorum doctrinam apud se conseruatam reuerentibus, occurreretur. Sed nunc ad institutum reuertamur.

Nemo sanè tam insanus est, ut dicat cognitionem salutis non ex diuinis literis, sed ex traditione tantum maiorum hauriendam, uerum maiorum traditionem ad cognitionem salutis è diuinis literis percipiendam multum habere momèti dicimus. At illud falsissimum et in sanctos patres contumeliosissimum esse iam uidimus, nūquam ex patribus disci posse, quomodo Deo reconciliemur, quomodo illuminemur à spiritu sancto, quomodo gratis accepta nobis feratur obedientia Christi, quid ualeat sacrificium mortis eius, et continua pro nobis intercessio. Nam si horum cognitio ad salutem est necessaria, et eorum (ut eius uerbis utamur) luculenta explicatio in scriptura passim occurrit, aut supinæ negligentiae accusandi erunt, qui in tanta multitudine scriptorum, quibus populum ad pietatem instituendum susceperunt, ea præterierunt.

terierint, quæ ad salutem comparandam imprimis sint necessaria: aut crasse ignorantia, qui ea quorum in scripturis tam luculenta explicatio extat non intellexerunt: aut detestandæ perfidiæ, qui si ea intellexerunt populo Christiano exponere noluerunt: aut deprauata corruptaq; tradiderunt. Si dicas sanctissimis illis & eruditiss. uiris fanaticorum hominum deliryis intricatis rerum tam necessariarum tractandarum occasionem defuisse. Fateor equidem eos hæreseon importunitate coactos, magnam partem scriptorum suorum in eorum deliryis refutandis consumpsisse, quæ potissimum in contemplatione diuinæ essentia & œconomia incarnationis dominicæ uersabantur, è cæteris uerò quæ tunc controuersa non erant, quædam tunc non tam accuratè subtiliterq; persecutos fuisse, quod (ut Augustinus loquitur) sine aduersario securi fuerint, Quo tamen aduersario fortè oblato, uidemus quanto studio ueram & Euangelicam, apostolicamq; doctrinã, de gratia Dei, & beneficio Christi defenderint & explicarint, ut ex Augustino, Innocentio, Zosimo, Prospero, Fulgentio, à Pelagio & Celestio eorumq; sectatoribus excitatis, manifestum est. Adhæc fieri non potuit cum omnes hæ quæstiones, quarum cognitio ad salutem est necessaria inter se aptæ & connexæ sint, ut non aliquando in tot & tam multorum patrum scriptis, non aliquando etiã aliud agentibus aliquis etiam locus hisce explicandis inciderit, quod sanè factum esse commonstrauimus, & si res postulet, pluribus commo-

DEFENSIO LIBELLI,

strare possimus. Præterea miror eum nō uidere, si id uerum sit quod affirmat ex uetustis illis patribus nūquam addisci posse ea quæ ad salutem apprimè cognitu necessaria sunt, consequens esse uniuersum populum Christianum, iam inde ex quo tempore extat ecclesiasticorū scriptorū memoria usq; ad hanc nostram ætatē, cognitione rerum ad salutem imprimis necessariarū destitutū fuisse: cum certū sit populum oēm Christianū, præfectorū suorum doctrinam secutum, eos autē non aliter docuisse quàm scripserint, neq; ea quæ docuerunt, in suis scriptis omnino prætermisisse. Quod addit de erroribus tunc nō dum exortis, de libero arbitrio, de operum meritis, de satisfactionibus, aliàs aptior erit dicēdi locus. Neq; incipiamur controuersiam quoq; hodie incidere posse de qua in scriptis ueterum dilucidior explicatio desideretur, nec certa aliqua sententia ex antiquo & uniuersali consensu constitui possit, ita ut scripturæ sensus ex sola collatione & inspectione scripturarum inuestigari debeat. Sed contrā negari non potest, hodie quæstiones, easq; non leues excitatas, in quibus explicandis præcipuum ex perpetuo hoc consensu & uniuersali ecclesiæ traditione momentum accedit. Quæritur enim hodie iure ne baptizentur infantes, qui id negant, manifestis se ac clarissimis Euangelii uerbis niti iactant, qui crediderit & baptizatus fuerit: qui uerò id affirmant, ad sententiam horum uerborum prouocant, & quamuis multis è scriptura ductis rationibus, iisq; sane firmissimis utantur, tamen ad
suam

suam ueram Catholicamq; sententiam comprobendam multam quoq; in hoc antiquitatis consensu præsidii esse agnoscunt. Id quod inter alios Philippus Melancthon In locis com-
muni. anno 4. ingenuè cōfessus est, quū de paruulorū baptismo loquēs ait, uniuersalis cōsensus ecclesiæ omniū temporū est testimonium, quod hæc ordinatio est apostolica, quæ hisce De Baptis-
contra Do-
natis lib. 4.
cap. 24. dictis Augustini ubi de eodē argumento loquitur, cōsentanea sunt, Quod, inquit, uniuersa tenet ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentū est, non nisi auctoritate apostolica traditum rectissimè creditur.

Ad illud quod dicit in eo pestiferam esse labem quum dicitur pari integritate amplectenda quæ ab exordio Euangelii recepta sunt dogmata atque ipsam scripturam, iam supra respondimus. Neque enim de aliis dogmatibus loquimur, ut iam aliquoties dictum est, quàm quæ scripturis diuinis consentanea sunt: & quæ quamuis in scripturis sacris ad uerbum non exprimantur, tamen ex iis quæ scripta sunt consequuntur; neque alio loco habenda sunt, quàm diffusiores explicationes & interpretationes eorū quæ breuius & rectius scripta sunt, quæ interpretationes & ante euangelium scriptum uiua uoce pleræq; traditæ, & ab auditoribus acceptæ posteritatiq; per successione traditæ & expositæ, nonnullæ uerò & amplissimorum conciliorum decretis declaratæ fuerunt. Atque hæc sunt illæ traditiones seu ueritates non scriptæ quarum gratia hic noster castigatior tantoperè tumultuatur. Horum exempla iam supra posuimus ut λόγος

significare personam; filium patri esse coæternum & cō-
 substantialem; in diuina natura tres esse hypostases &
 unam eandemq; essentiam; in Christo Domino duas
 esse naturas, personas unam: Spiritum sanctum cum pa-
 tre & filio simul adorandum & conglorificandum; Chri-
 sti carnem nobis esse consubstantialem: infantes iure bap-
 tizari, & cætera huius generis, quorum nonnulla ho-
 die à nouis hæreticis, iam olim sepultas hæreses reuo-
 cantibus, impugnantur, eo potissimum nomine, quod
 in scripturis totidem uerbis expressa non legantur: de
 quibus nobis uobiscum nulla controuersia est, quum &
 ipsi pari fidei integritate ea amplectamini, atq; ea quæ
 scriptis prodita sunt; & hæreses cum iis pugnantes pari-
 ter detestemini, atq; in iis hæresibus oppugnandis eun-
 dem arietem, id est, uetustatis & uniuersitatis consensu
 sum admouere soleatis. Sed aduersarium ut uidetur, ina-
 nis metus percellit, timentem uidelicet ne prætextu hu-
 iusmodi dogmatum hominum placita obtrudantur.
 Nam ut interim notas illas à Vincetio commemoratas
 seponamus, certè Martini Buceri auctoritatem & testi-
 monium refutare non poterit, quo uim huius consensu
 & insignem notam quo impia commenta à ue-
 ris dogmatibus discernantur, ostendit. Nam sententiam
 de perpetua B. Mariæ uirginitate probans, ita loquitur.
 Ad quod credendum consensus perpetuus ecclesiæ mo-
 numentum præcipuum adfert. De quo sanè dubitare, dum
 nullum id cogit certum oraculum scripturæ, non est eor-
 rum

Comment. in
 Matthæum
 cap. 2.

rum qui quid sit Christi ecclesie didicerunt. Ex hoc uero consensu nemo uereatur ut impia sibi hominum commenta obtrudantur; illa enim semper deprehendes cum expressis scripturae oraculis pugnantia ex diametro. Hæc Bucer i uerba sunt.

Neq; uerò absurdum est, neq; Pauli scriptis aduersum si dicamus uerbum Dei esse quod approbatum sit communi ecclesie consensu; cum fateamur illam esse ueram scripturam diuinam, quæ approbata sit communi ecclesie consensu. Neq; enim hic consensus est placitum hominis, sed necessaria & à rei ueritate expressa confessio & testificatio. Postulat ut inter nos conueniat quid sit uerbum Dei, id uero difficile non erit. Dicimus enim uerbum Dei (de uerbo Euangelii seu noui testamenti loquimur) esse uoluntatem Dei à Christo & apostolis uiuacitate prædicatam, cuius prædicationis (quæ propriè Euangelium & uerbum Dei dicitur) summa ab apostolis eorum uel discipulis nullo quidem expresso diuino mandato, sed piorum hominum rogatu, & salubri cautione ad posterorum memoriam literis consignata fuit, quorum scriptorum explicatio & interpretatio uera ab auditoribus obseruata, ab ecclesiis quas apostoli instituerunt conseruata, & posteris per manus tradita fuit, quæ etiam magna ex parte, & in monumentis præscorum scriptorum & primariorum conciliorum decretis est prodita. Non absurdè igitur respondebitur esse uerbum Dei aliud scriptum aliud non scriptum, quod tamen uerbum non scriptum,

DEFENSIO LIBELLI,

nō est aliud, hoc est diuersum & alienū à scripto, sed ideo (sæpè enim repetendū est) nō scriptū dicitur, quòd quāuis sententiam scripti cōtineat, scripto tamen nō exprimitur. Cū hæc ita se habeant, causam nō uideo cur se tātopere torqueat, & piorū conscientis tam anxie metuat ob hoc uerbū, nō scriptū, cū pleraq; omnia quæ ad hoc genus pertinent, iā olim ut diximus priscorū patrū monumentis, & primariorū conciliorū decretis, quibus ipsi quoq; auctoritatem se deferre profitentur, satis luculentè exposita sint. Neq; enim conciliorum propositum fuit, nouum Dei uerbum cudere, sed acceptum à maioribus aduersus hæreticos illud impugnantes uindicare, quem finem conciliorum seruus Dei peregrinus (ita enim se ipsum appellauit) in suo aduersus prophanas hæresiconouationes libro, diserte exposuit: Quid inquit unquam aliud conciliorum decretis enisa est ecclesia, nisi ut quod ante simpliciter credebatur, hoc idem postea diligentius crederetur? &c. Hoc inquam semper, neque quicquam præterea, hæreticorum nouitatibus excitata, conciliorum suorum decretis Catholica perfecit Ecclesia, nisi ut quod prius à maioribus sola traditione susceperat, hoc deinde posteris etiam per scripturæ Chirographum consignauit. Quibus consentanea sunt, quæ in libro de iudiciis Synodorum, siue is Crucigeri siue Melanchthonis sit, leguntur, Synodus inquit, non gignit nouum articulum, aut nouam interpretationem: sed testis est ueræ & incorruptæ sententiæ, traditæ in scriptis

Vincentius
Lirinensis.

ptis et uoce apostolorum. Neque uerò parum momen-
 ti ad deprehendam ueram & solidam Catholicæ
 traditionis effigiem, non autem eius inane spectrum,
 ut suo more ludit castigator, in his tribus notis à Vin-
 centio Lirinensi dicto commemoratis positum est, an-
 tiquitatis, uniuersitatis & consensus: quas tamen no-
 tas nimis argutè imò uerò sophisticè & pueriliter ca-
 uillatur: quæ omnes cauillationes cum ad auctorem
 potius, quam recitorem pertineant, ipsum auctorem
 producemus, ut suis ipse uerbis causam suam aduer-
 sus reprehensorem, iam tandem post mille amplius an-
 nis extrantem tueatur, si primùm illud castigatorem no-
 strum admonuero, cum dicit non multum apud sanæ
 mentis homines profecturum malum dialecticum,
 qui membrum unum in duo discerpar, ipse uicissim me-
 minerit, multò minus se apud sanæ mentis homines
 profecturum, quamuis bonum et excellentem sophis-
 tam, qui benedicta temere conuellat. Esto nihil sit
 aliud uniuersitas & consensus, quàm uniuersalis consen-
 sus, an ideo rei explicandæ causa separatim poni non pos-
 tuerit? Quid enim ad rem interest, siue hoc siue illo mo-
 do dicas, quænam quæso hæc improbitas est, & cauillandi
 immoderata libido, tã minuta sectari, & in commeterio
 theologico tam exactam dialecticarum præceptionum ob-
 seruationem exigere? Verùm ipsius auctoris mentem, atque
 adeo rem ipsam non satis obseruasse uidetur. Nam hæc
 consensus ab auctore, ut ex eius explanatione patet, nõ ad
 uni-

uniuersitatem tantum sed etiam ad antiquitatem referenda est, ut si hæc breuissimè complicare & cōplecti uelis, dicendum sit, Antiqua & uniuersalis consensio, siue, ut ipsemet auctor in anacephaleosi prioris sui libelli locquitur, uniuersitatis & antiquitatis cōsensio. Sed hæc docendi causa separare maluit, neq; id etiam præter rem, cū re ipsa separentur. Inueniri enim potest uniuersitas sine antiquitate ut Arrianismi tēpore; & antiquitas sine uniuersitate ut Hebionis insania: & utraq; simul sine consensu, ut diuinitatis & resurrectionis abnegatio: et consensus sine utraq; ut hæc resis de baptismo infantium, in quam in gens hominum multitudo consentit, nunquam tamen et nondum per omnes ecclesias dispersa, et ante annos quingentos prorsus ignota, ac primū sub Bernardi axtatē nata uel certè diuulgata, sed mox oppressa, quā nunc proh dolor, non paucis ante annis resuscitatam et renouam uidemus. Sed nūc ipsum auctorem uerbis suis suam causam agentem audiamus (ea autem uerba extant in libro quem pro Catholicæ fidei antiquitate & ueritate dissimulato suo, peregrini nomine supposito conscripsit, cū iam ex uariis ut inquit ipse & tristibus militiæ turbis nibus euolutus, in portum et quietem, ut tunc quidem erat, monasticæ et religiosæ conuersationis se contulisset, idq; eo tempore cū iam ecclesiam multis et acerrimus, hæreticorum certaminibus defunctam uidisset) uerba eius ita se habēt: Sæpe magno studio et summa attentioe pquirens à quā plurimis, sanctitate et doctrina præstantibus

tibus uiris, quonam modo possim certa quadam ac quasi generali ac regulari uia Catholicæ fidei ueritatem, ab hæreticæ prauitatis falsitate discernere, huiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli, quod siue ego, siue quis alius uellet exurgentium hæreticorum fraudes detegere, laqueosq; uitare, & in fide sana sanus atq; integer permanere, duplici modo munire fidem suam domino adiuuante deberet, primò scilicet diuinæ legis auctoritate, tum deinde ecclesiæ Catholicæ traditione. Hic fortasse requirat aliquis, cum sit perfectus scripturarum Canon, sibiq; ad omnia satis superq; sufficiat, quid opus est ut ei ecclesiasticæ intelligentiæ iungatur auctoritas? Quia uidelicet scripturam sacram pro ipsa sua altitudine non uno eodēq; sensu uniuersi accipiunt, sed eiusdem elogia aliter atq; aliter alius atq; alius interpretatur, ut pe ne quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse uideantur. Aliter namq; Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Apollinaris, Priscillianus, aliter Iouinianus, Pelagius, Cœlestius, aliter postremò Nestorius. Atq; idcirco multū necesse est, propter tantos tam uarii erroris anfractus, ut prophetiæ & apostolicæ interpretationis linea secundum Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur. In ipsa item Catholica ecclesiæ magnoperè curādum est, ut id teneamus quod ubiq; quod semper, quod ab omnibus creditum est; hoc est etenim uerè proprièq; Catholicum. Quod ipsa uis nomi-

DEFENSIO LIBELLI,

nis, ratioq; declarat quę omnia uera ac uniuersaliter cōpre-
 hēdit. Sed hoc ita demū fit, si sequamur uniuersitatē, an-
 tiquitatem, cōsensionem, Sequimur autē uniuersitatem
 hoc modo, si hęc unam fidem uerā esse fateamur, quam
 tota per orbem terrarum confitetur ecclesia, Antiquitatē
 uerō ita, si ab his nullatenus sensibus recedamus, quos
 sanctos maiores ac patres nostros celebrasse manifestū
 est, cōsensionē quoq; itidem si in ipsa uetustate omnium
 uel certē penē omnium sacerdotum pariter & magistrorū
 diffinitiones sententiasq; sectemur, Nō possum hic præ-
 terire eiusdē huius auctoris pulcherrimā digressionē qua
 & Catholicę traditionis auctoritatē & fidelis expositoris
 diuinarum literarū munus exponit. Enarrās em̄ hunc lo-
 cum Pauli ad Timotheū, ō Timothee depositū custodi.
 Quid est inq; depositū, id quod tibi creditū est, nō quod
 à te inuentū, quod accepisti, nō quod excogitasti, rem nō
 ingenii sed doctrinę, nō usurpationis priuatę, sed publi-
 cę traditionis, rem ad te perductā non à te prolatā, in qua
 nō auctor debes esse, sed custos, nō institutor, sed sectator
 nō ducens sed sequēs, depositum inquit custodi, Catho-
 licę fidei talētum inuiolatum illibatūq; cōserua, quod ti-
 bi creditum est, hoc penes te maneat, hoc à te tradat. Au-
 rum accepisti, aurū redde, nolo mihi pro aliis alia subiici-
 as, nolo pro auro aut imprudēter plumbum aut fraudu-
 lēter æramēta supponas, nolo auri speciē sed naturā plas-
 nē ō Timothee, ō Sacerdos, ō Tractator, ō Doctor, Si te
 diuinū munus idoneū fecerit, ingenio, exercitatione, do-
 ctis

Strina, esto Spiritualis tabernaculi Beseleel, preciosas diuini dogmatis gēmas exsculpe, fideliter coapta, adorna sapienter, adiace splendorē, gratiā, uenustatē. Intelligentur te exponente illustrius, quod antea obscurius credebatur: per te posteritas intellectum gratuletur, quod ante uetustas nō intellectum uenerabat. Eadē tamē quē didicisti, ita doce, ut cū dicas nouē nō dicas noua. Sed longū esset omnia quē huic nostro instituto seruiunt cōmemorare, suffecerit autē si huius prioris libri seu cōmonitorii (ut ipse appellat) anacephaleosim ut ab ipso auctore est cōprehēsa, in mediū adducam. Diximus inquit hāc fuisse semper & esse hodieq; Catholicorū cōsuetudinē, ut fidē uerā duobus his modis approbent. Primū diuini Canonis auctoritate, deinde ecclesiæ Catholicæ traditione; nō quia Canon solus non sibi ad uniuersa sufficiat, sed quia uerba diuina pro suo pleriq; arbitrato interpretantes, uarias opinionones, erroresq; concipiant; atq; ideo necesse sit ut ad unam ecclesiastici sensus regulam scripturę cœlestis intelligentia dirigatur, in iis duntaxat præcipuē quæstionibus, quibus totius Catholici dogmatis fundamenta nituntur. Item diximus in ipsa rursus Ecclesia uniuersitatis pariter & antiquitatis consensionem spectari oportere, ne aut ab unitatis integritate in partē schismatis aberrumpamur, aut è uetustatis religione in hæreson nouitates præcipitemur. Item diximus in ipsa ecclesiæ uetustate, duo quædam uehementer studioseq; obseruanda, quibus pœnitentius in hæreson deberent, quicunque

hæretici esse nolint. Primum si quid esset antiquitas ab omnibus ecclesiæ Catholicæ Sacerdotibus uniuersalis Concilii auctoritate decretum. Deinde si qua noua exurgeret quæstio ubi id minimè reperiretur, recurrendum ad sanctorum patrum sententias, eorum duraxat qui suis quique temporibus & locis in unitate communionis & fidei permanentes, magistri probabiles extitissent. Et quicquid uno sensu atque consensu tenuisse inueniretur, id ecclesiæ uerum & Catholicum absque ullo scrupulo iudicaretur. Hactenus ipsum auctorem loquentem audisti optimè lector, eiusque sententiam satis intellexisti. Sed ne ipsius proprium esse hoc commentum putes, alios ante ipsum insignes in ecclesia uiros eandem uiam & rationem commonstrasse paucis indicabimus. Tertullianus itaque de hæreticorum præscriptione primam hanc notam antiquitatis commendat, cum ait, peræquè iam aduersus uniuersas hæreses præiudicatum esse, id esse uerum quodcumque primum, id esse adulterum quodcumque posterius, eodem libro sic inquit: Caterum quod apud multos unum inuenitur, non est erratum sed traditum. An non hic apertè ad traditionem ueram ab errore discernendam, uniuersitas & cōsensio seu uniuersitatis consensio adhibetur? Basilius quoque libro de spiritu sancto, ad confirmandam traditionem de glorificatione cum spiritu sancto, quam quòd scripto non constaret, nonnulli infestabantur duas has notas antiquitatem & consensionem adducit, in quibus & tertia continetur. Nam in cōsensio-

ne uniuersitas quoq; intelligitur. Num inquit si uelut in iudicio probatione per scripta destituti, testiū multitudinē uobis produceremus, suffragium uestrum consequeremur: Ego quidem arbitror. Nam in ore duorū uel triū testium stabit omne uerbum. Quòd si etiam diurnitatem temporis à nobis stare, uobis palam demonstrauerimus, num uobis probabilia dicere uidebimur: Nō posse uidelicet litē hanc iure cōtra nos intendi, persuasiua em̄ quodammodo sunt uetera dogmata, in antiquitate uelut canicie quadam reuerendum quiddam habētia. Tres etiā has notas Catholicæ traditionis in hoc dicto Augustini aduersus Manicheos deprehendere licet cū inquit, Palam est quòd in re dubia ad fidei certitudinem ualeat ecclesie auctoritas, quæ ab ipsis fundatissimis apostolorū sedibus in hodiernum diem succedentiū sibimet episcoporum serie, & tot populorum cōsensione firmatur. Quāuis hic & quarta nota elici possit, quæ est perpetuitas & continuatio doctrinæ, quæ per successionem propagatur, uerū eam noster Vincentius in antiquitate comprehendit, Est igitur in hoc Augustini loco, antiquitas in fundatione, perpetuitas in successione, uniuersitas in populorum uarietate, cōsensio in multorum approbatione. Ex his itaq; auctoris & aliorum excellentissimorum uirorum illi consentientium uerbis, facilè iudicare potes æquissime lector, quanta sanctissimi & eruditissimi uiri manibus iniuria inferatur, cū puerilibus quibusdam atq; sophisticis argutiis, eius sententia exagitur, cū hac

ipsius distinctione fucus fieri & inanes præstigiæ simplicium oculis obtendi, ac sub fallaci traditionis titulo confusum chaos obtrudi pronunciat, hoc est ut aperte loquamur, simulator, præstigiator & impostor nominatur. Quamuis autem hæ contumeliæ in ipsum exscriptorem iaci uideantur, tamen constat eas in ipsum potissimum auctorem redundare.

Quod autem fingit roganti quæ sit uetustas cuius decretis parendum sit, auctorem insulas nenas obiecturum, quæ sub Ignatii, Clementis, Lini & similibus nomine circumferuntur, falso certè eum ex eorum numero esse suspicatur, qui ambiguis, falsis & supposititiis scriptis nititur: Quamuis enim præstantissimorum quorundam & antiquissimorum monumenta aliqua interierint, tamen adhuc satis multa tanquam è naufragio uel incendio reliqua sunt, ex quibus ueritatis testimonia sumi possunt: Satis autem intelligimus cuiusmodi scripta ab isto notentur, quamuis satis negligenter exempla protulerit. De Ignatii enim epistolis illis duodecim, præsertim quæ Græcè extant, non est quod dubitetur, quarum etiam Eusebius meminuit, Lini quod sciam nihil extat nisi quod scripta quædam de passione Petri & Pauli illi adscribuntur. Clementis ad Corinthios epistolam ab Eusebio commemoratam, à Clemente Alexandrino citatam, desideramus. De reliquis quæ Clementis, Anacleri, Euaristi, Alexandri, Telesphori &c. nomine circumferuntur, qui credi possit ut ea homo ueritatis & sinceritatis amantissimus tantopere prober cum
ple

pleraq; eorum & olim ab ipsis pontificibus inter apocrypha sint reiecta, & postremis hisce seculis, nostraq; etiam ætate, à uiris prudentissimis & doctissimis adiectis grauiissimis & firmissimis rationibus in dubium sint uocata, in quibus est Nicolaus Cusanus uir rerum ecclesiasticarum peritissimus, acerrimiq; iudicii, cuius hac de re uerba ex libro tertio de concordantia Catholica adscribemus. Cap. 3. Sunt inquit, meo iudicio illa de Constantino apocrypha, sicut etiam fortassis quædam alia lōga & magna scripta, Sanctis Clementi & Anacleto papæ attributa. Si quis illas scripturas diligenter perlegeret & eorum tempora ad eorum scripta applicaret, ac deinde in opusculis omnium patrum, qui usq; ad Augustinū, Hieronymum & Ambrosium fuerunt, ac etiam de gestis conciliorū ubi auctentica scripta allegantur usum & memoriam haberet, hoc inueniret uerum: quia nec in illis omnibus scripturis, de illis præfatis epistolis mentio habetur, & etiam ipsæ epistolæ applicatæ ad tempus eorum sanctorum se ipsas produnt & reliqua. Hæc quidem ille, Erasmi uerò nostri de his scriptis iudicium omnibus notum est, quare illud adducere nihil attinet. Suspiciosum certè hunc hominem esse oportet, qui tam inepta de auctore libelli suspicetur, cum eius suspicionis in toto scripto nulla occasio offeratur.

Qui eo quo supra diximus modo de traditiōe & antiquitatis, uniuersitatisq; consensu in explicandis scripturis diuinis loquuntur, nequaquam lucem in scripturæ
sim

simplicitate refulgentem ex confusa densâq; priscorū interpretum caligine peti iubent, ut hic suo more cauillatur: sed ueteres diuini uerbi interpretes, faciē ad dispellendas tenebras diuinis literis ab hæreticis illatas præferentes, sequēdos esse docent. Neq; uerò est, quod eos qui ita sentiunt tanquam turpitudine aliqua admissa quicquā pudeat: ipsum potius, si quis modo est pudor, cum uir grauis & religiosus haberi uelit, cuius sermonē omnem sale conditum esse conuenit, huiusmodi puerilium ne dicam scurriliū facetiarum merito pudere deberet.

Eiusdē quā hæctenus præstitit ingenuitatis & cādoris est, qd hinc, hoc est ex ea ratione tractādē scripturæ, quæ ex traditione uetustatis sumitur, cabalā Iudæorū sectāq; pharisæorum originem traxisse scribit: & ex eadē lacuna, (agnoscis lector modestiam sermonis) emeruisse papatum; neq; alia fultura niti Mahumetis religionem. Videt quos socios papatus adiungat, Iudæos effascinos, Phariseos, & Mahumetanos, quod fortassis ferri poterat, si papatus nomē ad eos tantū qui dignitatis uel quaestus sui causa crassos & manifestarios abusus prætextu Romani pontificis defensos & confirmatos uolunt, omnēq; quod in se est ecclesiæ instaurationem impediunt, astringeret. At nunc cum papatus nomine uniuersum ferè totius occidentis, qui iam olim episcopi Romani administrationi & procurationi subiectus est, Christianissimum designet, paulò reuerentius & modestius de eo loquendū uidetur. Sed hic loquendi modus tam inolitus & infixus est

est his hominibus, ut iam radices firmissimas egisse, neque facile euelli & elidi posse uideatur. Quare eo dissimulato ad rem ueniamus. Iudeorum itaq; Cabala magis hominum uitio, eius nomine ad ineptissimas nugas abudentium, quàm sua ipsius natura & conditione malè audit. Quod idem & aliis præclaris rebus, ut Mathematicæ, Philosophiæ & Dialecticæ accidit. Nam ut doctissimi uiri auctores sunt, uera Cabala nihil aliud erat quàm doctrina uiua uoce tradita, continens certissimam mysticorum quorundam diuinæ legis scriptorum interpretationem, quam oraculo diuino Mosem suscepisse, ac deinceps selectis seniorib⁹ tradidisse, eoq; modo ad posteros propagatam existimant. Nihil autem aliud Cabale nomine quàm huiusmodi traditio declaratur, habetq; nomen ab accipiendo, ut hæc à tradendo. Sunt enim hæc cõiuncta, quomodo Paulus inquit, Ego accepi à Domino quod & tradidi uobis. Tradidi uobis quod & acceperam. De hac Cabala & traditione meminit Iosephus cū inquit, Pharisæos multas traditiões à maioribus, per manus acceptas tradidisse populo, quæ non sunt scriptæ inter leges Mosaicæ, quibus Sadducæi auctoritatem abrogent, dicentes ea tantum obseruari oportere quæ scripto continentur. De hac Cabala, multa præclare differit Iohannes Picus Mirandulanus, uir uaria multipliciq; scientia præsertim abtrusiore illa & reconditiore insigniter præditus, in oratiõe de homine, eam uidelicet esse ueram diuinæ legis interpretationem Mosi diuinitus traditam:

1. Cor. 11.
2. Cor. 15.

Antiq. Iud.
lib. 1. 3. cap.
18.

Cabalam id est receptionem ideo dictam, quod non per literarum monumenta, sed ordinariis reuelationum successibus, alter ab altero quasi hæreditario iure doctrinam illam reciperet. Hanc ab Esdra diuino iussu, habito Septuaginta seniorum consilio in Septuaginta libris comprehensam, ne cum propter exilia, fugas, & captiuitates gentis, institutus ille à maioribus per manus tradendimos seruari cõmodè non possit, cœlestis illius doctrinæ arcana penitus interirèt. Hos cõmentarios hodieq; apud Iudæos magna religione obseruari, sibiq; diligenter esse perlectos atque in illis se non tam Mosaicam, quàm Christianam religionem comperisse: illic de Trinitatis mysterio, uerbi incarnatione, Messix diuinitate, de peccato Originali, deq; illius per Christum expiatione consentanea Pauli, Dionysii aliorumq; ecclesiasticorum auctorum scriptis extare. Illud quidem certum est, quicquid apud Phariseos rectæ sententiæ ueræq; legis intelligentiæ, id omne ex hac Cabala uel traditione manasse. Ex hac Cabala uaticinium prophetæ, Et tu Bethleem terra Iuda, de Messic ortu intellexerūt. Ex hac Cabala Christus Phariseos tentans sumpsit, Dauidis hunc Psalmum Dixit Dñs domino meo &c. ad Christum referri. Ex hac quoq; Cabala Christus Sadduceos redarguens, scripturâ hanc Mosis, Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, de resurrectione mortuorũ interpretatus est. Ex hac Cabala Pharisei à Saduceis dissidentes, animorũ immortalitatẽ & mortuorũ resurrectionẽ, lege quoq; diuina signi-

significaram crediderūt. Non igitur hac Cabala fascinati fuerunt Iudæi; nec Pharisæi legem adulterinis cōmentis contaminarunt; sed hinc potiùs Sadducæi animorū immortalitatē & resurrectionē negarunt, & scripturā ignorasse à Christo dicti sunt, quòd nudis scripturæ uerbis affixi, hanc diuinā Cabalam quā illis Christus exposuit, repulerunt. Et Phariseorū omnis error ex eo natus est: quia eam Cabalam uel malitiosè deprauarunt, uel cōtumaciter repulerunt: & eius prætextu abutētes, multas ineptas, imò & diuinæ legi contrarias traditiones excogitarunt. Ita & posteriores Iudæi & Rabini multas absurdissimas fabulas, Cabalæ nomine, quibus reuera miseros effascinarunt scriptis suis prodiderunt, quæ omnia ueræ Cabalæ uerèq; traditioni nihil quicquam derogant. Si etiam tale aliquid apud nostros factū est, nihil ad nos, qui de ueris tantū certisq; traditionibus loquimur. Nō igitur errores & sectæ hinc nascuntur, quum in scripturarū explicatione, huius traditionis subsidiū adhibetur; neq; ea traditio causam ullam præbet ut à puro genuinoq; Dei uerbo deflectatur; sed ideo potiùs assumitur, ut purus & genuinus scripturarum sensus conseruetur. Quin potiùs sectarum omnium & errorum causa hinc tanquā è capite ducitur, quòd hac perpetuæ traditionis regula & amulsi neglecta, unusquisq; pro suo ingenio scripturæ sensum ad suum institutum detorquet.

Quæ deinceps in explorandis quæstionum generibus ab isto scribuntur, pleraque omnia tam apertè

captiosa & sophistica sunt, ut præter solam libelli inspectionem & lectionem æquus & utcunq; attentus lector aliam nullam responsionem & confutationem requirat. At ipsemet castigator iniquitatem censuræ suæ subinde prodit, cum aliqua è libello (quæ uideri poterat) absurditate producta, eius mitigationem & temperamentum quod statim adiicitur, cum dissimulare non posset, calumniam suscepit. Ad insigniores igitur aliquot calumnias obiter respondebimus.

In ordine quæstionū, quæ ad doctrinam pertinet tertio loco cōstituitur ea doctrina, quæ ab omnibus ecclesiis uel maiore eius parte est recepta, & probabilibus rationibus è sacris literis confirmata. Hanc pio cuiq; suscipiendā existimat; quamuis ingeniosis hominibus, rationes occurrere possint, quibus probabiliter, refutetur. Ad quod doctrinæ genus auctor hæc & huiusmodi referenda intellexit. Animas beatas corporibus solutas, statim diuina uisione frui, quod Ioannes xxii. negauit. Angelos & beatorum hominum spiritus, qui iam diuina uisione fruuntur, pro conseruis, uel (ut ita dicam) commemoris suis, in terra peregrinantibus apud Deū intercedere, quod Zuinglius improbauit. Animas è corporibus excedentes, statim à Deo, uel supplicii æternis uel cœlesti regno adiuuari; quod Græcis neq; in hunc usq; diem, olim nec Latinis quidē omnibus uidebatur, & si qua his similia sunt. Hanc doctrinam igitur suscipiendā auctor monet, quod iam ab omnibus penè ecclesiis sit recepta; addit autem, &

pro

Probabilibus è sacris literis rationibus confirmata. Hoc
 temperamentum de confirmatione è sacris literis, nu-
 gas hic noster appellat. Quid ita? Quod nulla tam crassa
 in quaestionem ueniat absurditas, cui non hac ratione co-
 lor aliquis è sacris literis induci possit. Quin potius hæ
 uanissimæ nugæ sunt. Nam si tam crassa sit hæc absurdi-
 tas, haud dubiè apertis diuinæ scripturæ testimoniis con-
 futabitur. Quomodo igitur probabiles rationes dici po-
 terunt, quæ apertis diuinæ scripturæ testimoniis aduer-
 santur? At si hoc temperamentum non sufficit, adde &
 illud, Et apertis diuinarum literarum testimoniis non
 repugnât. Quòd si cui nec illud satisfacit, iam cū Bucero Commenta.
in Matih.
cap. 1.
 illi res erit, qui monet ex hoc consensu ecclesiæ non esse
 cuiquam uerendū, ne impia hominum cōmenta sibi ob-
 trudantur. Illa enim semper hac nota deprehēdi. Quod
 expressis scripturæ oraculis ex diametro repugnent.
 Quod exempli loco adfert, Missam sacrilegiū dici, quod
 in eo fingatur Christus immolari, de eo nō est nunc di-
 sputandi locus; hoc certè constat, hanc loquendi for-
 mam, ut in legitima celebratione corporis & sanguinis
 Domini (quæ iam inde usq; ab Ambrosii ætate Missa no-
 minatur) in qua immolationis Christi in cruce factæ
 memoria repræsentatur, Christus offerri & immolari di-
 catur, non esse nuper in aliqua ecclesiæ parte repertam:
 sed iam olim à grauissimis uiris utriusq; orientis & occi-
 dentis ecclesiæ, summo consensu usurpatam, & si rectè
 explicetur, quod ab illis doctissimis uiris fit, nihil habe-

re, quod diuinis literis aduerfetur. Testimonia uerò illa quorum meminit, quibus id probetur, nō à nuper exortis, leuibus, indoctis & impuris papiftis; ſed ab antiquiffimis, grauiffimis, doctiffimis, ſanctiffimisq; ſcriptoribus, in hanc ſententiam eſſe producta: quod ſi opus fit facile ex Iuſtino præfertim & Cypriano demōſtrare poſſimus. Non igitur fatuitas eſt, hæc testimonia pro comprobando myſtico ſacrificio produci; niſi fortè hi grauiffimi uiri ab eo fatui iudicentur; quos cum multis aliis eruditione & pietate præſtantiffimis, his testimoniis, ad comprobandum myſticum in legitima adminiſtratione ſacramenti Dominici corporis, ſacrificiū, uſos conſtat.

Miror aut̃ cur illud reprehendar, quod dicitur nō eſſe pugnaciter agendum in confutatione earum quæſtionū quæ iam receptæ ſunt, etiam ſi neq; tam claris ſcripturæ testimoniis, neq; tam firmo & antiquo eccleſiæ conſenſu nitantur, modo diuinis literis manifeſtè non repugnent. An non idem à Bucero dictum fuiſſe ſupra oſtendimus, cum ait. Impia hominum commenta hoc modo depreſſa hendi, quod cum expreſſis ſcripturæ oraculis ex diametro pugnent. Quæ igitur à multis & grauibus uiris recepta ſunt; neque apertis ſcripturæ oraculis confutari poſſunt, non ſtatim inter impia hominum commenta reiici debent; neque de iis temerè odioſum certamen cum quoquam ſuſcipiendum erit. Modeſtius autem uir quidam eruditus, ex eo hominum ordine qui proteſtantes uocantur, cum de ſanctis hominibus iam Chriſto

Ioachimus
Camerar. de
pijs Catholi-
ca eccleſiæ
precib;

ſto

sto fruētibus loquitur, pia inquit affectio erga illos, & uorum communium precum non possit ut opinor, damnari: cum neque aduersetur doctrinæ ueritatis cœlestis, & exempla uerustatis extant. Nimis autem ineptum est, quod hic noster adorationem Baalim hac ratione defendi posse scribit, quasi non satis manifestè in scripturis sacris alieni Dei adoratio prohibeatur.

Cum in libello dicitur, si qua sententia iam omnino recepta, minus alicui probabilis uideatur, de ea tamen non passim neque odiosè contendendum, sed cum eruditis uiris placidè inquirendum, nescio quam hic arrogantiam obseruarit. Affirmat non esse dubium quin uerborum blanditiis mali grauitatem extenuet, dum falsa, peruersa aut uitiosa commenta, sententias minus probabiles appellat. At quis spiritus tibi hanc auctoris mentem fuisse reuelauit, ut nomine minus probabiliū sententiarum falsa, peruersa & uitiosa commenta intellexerit: nisi is spiritus, qui etiam rectè & simpliciter dicta falsis suspicionibus deprauare consueuit? Certè auctor ipse inter sententias minus probabiles, & eas quæ diuinis literis & ueteris ecclesiæ traditioni aduersant (eæ enim sunt falsa, peruersa & uitiosa commenta) manifestè distinguit. Ac si scire uis quid hoc loco nomine sententiarum huiusmodi, quæ quamuis receptæ sunt tamen alicui minus probabiles uideri possint, auctor intellexerit, ego tibi paulò sincerius & uerius auctoris mētem declarabo. Recepta est iam olim sententia, & Augustini
omni

DEFENSIO LIBELLI,

omniumq; eius & sequentium ætatū consensione firmata, infantes etiam Christianorum, qui citra baptismum moriuntur, æternis suppliciis damnari, uel certè regno Dei in perpetuum excludi. Quid si cui hæc sententia durior minusq; probabilis uideatur, & probabilibus rationibus moueatur, ut existimet huiusmodi infantes qui iam uoto & uoluntate parentum Deo ad baptismum oblato & consecrati sunt, si ante expirent, quàm baptismi sacramentum cõsequi possunt, à Deo recipi, & à baptismi gratia, à quo non uoluntate sed necessitate prohibentur non excludi, sed uotum & uoluntatē pro facto deputari: Quo modo sine dubio adultis sublata baptismi facultate fides & baptismi uotum pro baptismo deputatur, & infantibus Hebræorum ante octauum diem mortuis fides parentū ad ipsorum salutem suffecisse putatur: qua in sententia superiore seculo fuit uir doctiss. Ioan. Gerson, & nostra ætate uir acutissimus Thomas Caietanus. Quod cū ita sit, existimamus multo eum qui ita sentiat, rectius prudentiusq; facturum, qui de hac sua opinione atq; sententia cum doctis uiris & ingenii moderatioris inquirat, & placidè moderateq; disceptet, quā qui eam passim & contentiosè apud quosuis obrudat & aliter sentientibus pertinaciter & odiosè obluetetur. Quam quæso hic acquisitum lector arrogantiam & non potius summam modestiam animaduertis: At uideat prudēs & pius lector quid de iis iudicandum sit, qui salutem huiusmodi infantium ut certissimum fidei articulum publicè priuatimq; per-

tinacissimè tuentur, idq; noua & inaudita ratione, cum promissionem firmamētumq; salutis huiusmodi infantium nō ad baptismi gratiam, ut omnes ecclesiastici, sed ad generationem & ortum carnalem referūt; & quod intolerabilius est, contrariam sententiam tam multorum & antiquorum patrum testimoniis firmatā, ut grauissimū & intolerabilē errorē, publicis scriptis & cōcionibus insectantur.

Parem hic animi cādorem adhibet, cū & illud arrodit quod in libello uerissimè dicitur. Quæ probabilibus rationibus doctorum hominum in utramq; partem differūtur, de iis liberam esse cuiq; quid uelit sequendi potestātē, quo dicto asserit curiosis & proteruis hominibus plus licentiæ quàm par sit concedi.

Quàm autem id falsò asserat exemplo id manifestum fiet. De origine animæ crudita & graues extāt iam olim hominū in utramq; partem disputationes, aliis arbitratibus eas ex traduce propagari, quam sentētiā ut à primordiis fidei acceptam, Aethiopes hodie constanter retinent: aliis asserentibus animas singulas à Deo creari & corporibus iam conformatis infundi, quam sententiam iam maxima pars scholasticorum doctorum sequitur.

Quid hic quæso periculi est, si dicamus unicuiq; fas esse citra odiosam contentionem & pertinacem asseuerationem utrum ex iis uelit, eamq; quæ sibi magis probatur sententiam sequi?

Nunc ad eas tandem sententias uentum est, quæ diuinis literis & ueteris ecclesiæ traditioni aduersæ postremis

his temporibus per errorem, imperitiam uel ambitionem inuectæ sunt. Eas libelli auctor ita cauendas nõ negat, ut tamen priuato homini temerè apud quosuis de iis contendendum non putet, ubi certa sit offensio, utilitatis & profectus nulla spes. Adiunxit autem tres Christianæ prudentiæ regulas, quarum prima est, non temerè & passim ubiq; dicendum quicquid sentias; altera, nunquam dicendum contra quàm sentias; tertia, ubi gloria Dei & proximi utilitas postulat, liberè & constanter dicendum quòd sentias. Atq; his cautionibus et præscriptionibus om̄em se calumniæ aditum interclusisse ut nulla ad eũ parte adspirare possit, putabat. Sed castigator noster, qua est subtilitate, rimas adhuc aliquot, per quas penetraret, inuenit. Primùm quòd errores & corruptelæ quæ ut fermentum uitandæ monentur, ad postrema hæc tantùm & corruptissima tempora restringantur. Quasi uerò hæc postrema tempora triginta tantùm aut quadraginta annorum spatio definiantur. Certè consueuerunt ipsi suas sententias piæ uetustatis patrocínio & testimonio commendare: Papisticos autem, ut uocant errores nouitatis nomine condemnare: ut qui à trecentis uel quadringentis circiter ab hinc annis ab indoctis sophistis uel ab avaris & ambitiosis pontificibus inuecti sint. De istis erroribus non est nunc hic disputandi locus. Grauis enim res est, & diligētiore inquisitione opus habet. Illud tantùm hoc loco admonendum, nonnulla ab his pro capitalibus & exitialibus erroribus damnari, quæ si res
&c

Etæ æstimentur, tam grauius damnanda non sunt: cum
 & antiquitus per omnes ecclesias sint recepta & diuinis
 literis non aduersentur, imò probabilibus rationibus
 ex iisdem diuinis literis non destituantur. Quomodo
 admodum contra fatendum est piè initio receptis & cre-
 ditis, postea superstitionas opiniones & obseruationes
 accessisse, quas nonnulli ecclesiastica auctoritatis præ-
 posterè studiosi, defendendas sibi putauerunt, cuius
 rei exemplum in cultu et ueneratione sanctorum, cuius
 hic fit mentio maximè cernitur. Nam ueteres adduc-
 ti scripturæ testimoniis et exemplis, quibus manife-
 stum est preces iustorum hominum pro aliis susceptas
 plurimum apud Deum ualere, adhæc certo persuasi ho-
 mines non extingui morte, sed Christo coniunctos bea-
 tam uitam agere: eorum quoque precibus in cælo regnan-
 tium, se in hac uita peregrinantes iuuari magnopere op-
 tarunt ac postularunt: atque uotum illud suum ac desi-
 derium uel omnes in uniuersum, uel nominatim quoque
 aliquos ex iis, tanquam spiritu & animo præsentibus appella-
 ndo, tum in publicis tum in priuatis precibus declara-
 runt: non quo illos mediatores summos et propitiato-
 res apud Deum constituerent: sed ut precibus illorum,
 quas plurimum apud Deum ualere credebant, nostris
 quoque precibus adiunctis, facilius à Deo patre per uni-
 cum mediatorem et propiciatorem CHRISTVM,
 quod uellent impetrarent. Quomodo Chrysostomus,
 Quando, inquit, quod ex nobis est simul offerimus,

& accedit intercessio sanctorū, plurimum nobis confert. Neque per hoc puram & legitimam Dei inuocationem ullo modo corrumpi censebant, non sanè magis quàm cum in hac uita exemplo apostolico, fratres nostros Christianæ professionis uinculo nobis coniunctos impensius & enixius obsecramus, ut nos precibus suis apud Deum laborantes adiuuent. Hoc autem uel ipsi scholastici uiderunt, in quibus Alexander Alesius disputans de eo qui sit orandus, solum Deum simpliciter orandum & inuocandum asserit, ut à quo solo sit omne bonum, sanctos uerò magis se habere ex parte orantium quasi coadiuuantes, quàm illius qui oratur. Hęc nemo sanus impietatis damnare poterit. Sed hominum superstitio hos limites paulatim excessit. Tantum enim hęc sanctorum interpellatio excreuit, præsertim uirginis matris, ut aduocati & mediatoris Christi officium propemodum obscurarit. Maiore enim studio, & pleniore fiducia pleriq; matris & aliorum sanctorum, quos sibi patronos & aduocatos delegerunt, nonnunquam etiam obscuro- rum & incertorum, quàm ipsius Christi patrocínio & intercessioni se commendarunt, ac proprios Christi, tanquam iam aduocati & intercessoris officio defuncti titulum, ad matrem tanquam potiore uel certè leniorem & mitiorem transtulerunt. Neque id à uulgo tantum imperito factitatum est, sed etiam doctorum Theologorum scriptis & concionibus comprobatur. An nō aperte scribit Gabriel Biel uir alioqui non indoctus nec ineptus,

Quest. 9.
memb. 1.
art. 4.

in Cano.
lect. 80.

epus, patrem cælestem dimidium regni sui dedisse beatissimæ uirgini cælorum reginæ, idq; in Ester significatum fuisse, cui dictum sit ab Assuero, etiam si dimidium regni mei petieris dabitur tibi; ita patrē cælestem cū habeat iustitiam & misericordiam tanquam potiora regni sui bona, iustitia sibi retenta, misericordiam uirgini matri concessisse. Eandem sententiam ab insigni quodam Theologo publicè aliquando pro concione Luteciæ Parisiorum proponi audiui. Eadem in urbe cū adolescentens quidam ad supplicium illud exquisitum & horrendum fidei nomine duceretur; ac palo inspecto subinde exclamaret, Domine Deus habe miserationem mei, magni quidam nominis Theologus mulę insidens, identidē increpantis uoce & gestu occlamauit, dic inquit Maria mater gratiæ, mater misericordiæ &c. Sancta Maria ora pro me. Hęc & similia plura proferri possint, ut quod nonnullis in locis in precibus ecclesiasticis canitur. *Ora* In profaciis
initian. tra-
via precomio. patrē et iube filio. Item: O felix puerpera / nostra pians sceleratiure matris impera / redemptori. Hęc ut colorem aliquem inuenire possint, eiusmodi tamen sunt, ut pias aures non immeritò offendant; et ab optimis quibusq; & minimè supersticiosi improbantur. Quinetiam publicè ab iis quorum ad officium hoc spectat, corrigenda: ac sanctorum et imprimis uirginis matris ita ueneratio cōmendanda, ne Christi seruatoris honori aliquid derogetur, neue (ut Bonauēturæ uerbis utamur) dum matris In Tert. dist.
3. q. 2. excellentia ampliatur, filii gloria minuatur, & sic in illo

mater prouocetur, quæ magis uult filium extolli quàm seipsam, utpote creatorem creatura. Et mox, obiicientibus quod honor matris referatur ad filium, responderet idem ille Bonauentura. Verum id quidem esse, non tamen ex eo sequi, quòd omnis honor qui attribuitur filio, tribuendus sit matri; quia sic non esse filium honorare, sed potiùs filio contumeliam facere, dum honorem ipsi debitum quis alii attribueret. Hæc ille & quidem piè, quæq; aliorum incommodè dictis corrigendis rectè opponi & adhiberi possint. Verùm illis tam absurdis erroribus alii offensi, nō se intra abusuum & superstitionum reprehensionem continuerunt, sed simpliciter omnem interpellationem sanctorum cum Christo regnantium impietatis, blasphemix, & idololatriæ damnauerunt: ac ut eam magis odiosam ac tetram redderent, sanctos iam beato æuo cum Christo fruētes, mortuos homines, præter ecclesiæ consuetudinem appellarunt. Atq; hanc mortuorum, ut uocant, appellationem inter præcipuos errores Papisticos, ob quos uidelicet illorum communio suscipienda sit, posuerunt. Eam potissimum damnationis huius sententiam adferentes, quòd per eam pura, & legitima Dei inuocatio corrumpatur; & ad homines mortuos gloria soli Deo debita transferatur, cum iam supra satis ostenderimus, hac sententia si rectè intelligatur & usurpetur, nihil Christi officio, & gloriæ Dei derogari: cū & Christo ueri intercessoris & capitis ecclesiæ ac unici redemptoris ac propitiatoris officium relinquatur: & oratio

tio omnis ad Deum tāquam ad unicum fontem & largi-
torem omnis boni referatur. Quare & principibus in ea
societate uiris aliquando hæc sententia non tam absurda
uisa est, Lutherum & Oecolampadium omitto, quorum
aperta testimonia proferri possint: unū modò Bucerum
proferam, qui in defensione ad Abrincensem Episcopum
sic loquitur. Si quis perpensa infinita illa Dei in sanctos
indulgentia & facilitate & simul illorum in nōs miseros
adhuc conseruos suos & cōmembra charitate, animi ar-
dore huc prorumpat, ut illos ceu præsentes præsens ap-
peller, proq; se intercedere Deū roget, id licet in nulla scri-
ptura doceatur, si sic tamē fiat, nulli damnamus. Huius-
modi enim primū ipsum Deum orāt, & tota fiducia Dei
bonitate & Christi merito nitunt. Sanctos uerò inuocāt
ut unā orent, nō ut pro se orent, ipsis orare aut nō auden-
tibus aut negligētibus. His certē multū dissentanea sunt
illorū scripta, qui hanc appellationē sanctorū quocunq;
tandē modo fiat, blasphemix & idololatriæ cōdemnant.
Sed de hac re obiter dixisse sufficiat, ut intelligamus non
rectē à plerisq; nec eodē ab omnibus modo falsas istas &
impias doctrinas æstimari. Indignū autem refutatu est,
quòd enumerationē illam per errorem, imperitiam uel
ambitionē doli insimulat. neq; em̄ qui causas aliquot ex-
rores aut facti alicuius adducit, reliquas excludit, sed po-
tius reliquas eiusdē generis in iis intelligi & includi uult.
Nō igitur negare uoluit auctor errores aliquos per aua-
ritiam uel per uasfriciem obrepere potuisse.

Iure se reprehendere putat quod dicitur, ita doctrinæ palam impiæ fermentum cauendum, ut tamen non temerè apud quosuis de eo contendatur: quo quid uerius & sanius dici potuit? Præsertim cum de homine priuato loquatur; & expressè addatur, ubi certa offensio, utilitatis, nulla spes; & regula proponatur, ubi gloria Dei & proximi utilitas postulat, liberè et constanter dicendum esse quod sentias. Mirum autem cur dicat calliditatem laudari, cum dicitur. Non passim et ubiq; dicendū esse quicquid sentias. Quid, an non extremæ temeritatis est passim & ubiq; sine ullo hominum et temporum delectu, quicquid sentias effutire? Est igitur hoc Christianæ prudentiæ proprium & præcipuum officium, neq; solum à priuatis sed ab ipsis quoq; diuini uerbi ministris obseruandū. Idq; mādato & exemplo Christi et Apostolorum cōprobatur. Prohibuit em̄ Christus sanctum dari canibus, et de doctrina sua à pontifice interrogatus obtulit. Quare rectè ab Augustino differitur, aliud esse uerum occultare, aliud falsum dicere uel mentiri; illud enim nō semper uitiosum esse, hoc uerò semper. Sic enim de uerbis Domini scriptum reliquit. Quoniam potest nō ueritatis decipere, ut sic putent uitiosum esse aliquando uerum occultare, quomodo uitiosum est aliquando falsum dicere, rectè subiūgit. Nolite sanctum dare canibus: quia Dominus quamuis nihil mentitus sit, uera tamen aliquando occultare se ostendit, dicens. Adhuc multa habeo

beo vobis dicere, Ibidem: Qui ergo mundum & simplex cor habet, non debet sibi reus uideri si aliquid occultet, quod ille cui occultat, capere non potest, nec ex eo arbitrandum est licere mentiri: non enim est consequens ut cum uerum occultatur, falsum dicatur. Haecenus Augustinus. Si ergo uerum occultare licet, etiam ubi occasio aliqua eius proferendi offerri uideatur, quanto magis tacere licet ubi non modò utilitas nulla inuitat, sed certa etiam noxa & offensio expectatur.

Haecenus in iis quaestionibus quæ doctrinam spectant De caeremonijs & ritibus ecclesiasticis. uersati sumus: nunc quem candorem & qualem tandem æquitatem in explorandis iis, quæ de caeremoniis & traditionibus ecclesiasticis ad disciplinam populi Christiani pertinentibus dicta sunt, adhibuerit, uideamus. Primum itaq; scribit auctor libelli sacramenta à Christo instituta, castè & integrè obseruanda, nihil ut eorū institutioni tantam mutilis & imperfectis addatur, neq; ut superfluis detrahatur. Hoc cum simpliciter reprehendi non possit, aliud quod mox subiicitur dictum inuadit, quo scribitur, Apostolis, eorūq; successoribus ius potestatemq; cōcessam esse, ut pro tempore, & utilitate ecclesiæ ritus quosdam instituerent, quibus in publicis illis ecclesiæ conuentibus sacramenta illa diuinitus instituta administrarentur. An hic quicquam animaduertis cādide lector, quod non & uerissimum sit, & à grauiissimis uiris & ducibus illius etiam societatis confessum & affirmatum: Cuius rei exempla proferre haud difficile esset, nisi prolixitas prohibe-

hiberet & minus necessarium esse scirem Quis enim unquam non ingenuè agnouit, in celebratione publica sacramentorum, iam inde ab ipsis apostolis, & antiquissimis ecclesiarum temporibus, ritus quosdã ad ordinis & decori in iis conuentibus conseruationem, & ad dignitatis & uirtutis illorum cõmendationem & explicationẽ, institutos, & summo cõsensu per uniuersas totius orbis ecclesias obseruatos fuisse. Quid, an hæc pugnare putas & contradicere iis, quæ supra a firmata sunt, nihil sacramentorum institutioni tanquam mutilatis & imperfectis addendum? atqui hoc castigator noster persuadere conatur. Verum uel pueri primis dialecticæ elementis imbuti facilè hoc sophismaprehendent, & prauè uitrosq; hunc elenchum institutum esse clamabunt Non enim hæc re ipsa pugnantia sunt, nihil addi licere sacramentis diuinis, & addi licere, modò illud diuersa ratione fieri intelligatur: uidelicet nihil addi licere, quo sacramenta ut mutila suppleantur: addi uerò licere, quibus homines ad sacramenti dignitatem considerandam excitentur & commoueantur. Verum qua parte cum calceus urat satis apparet, cum de quibus additamentis loquatur mox apertè declaret. Agnoscit uerustam esse originem exufflationis, Chrismatis, & cerei paschalis, quibus accesserit sputum sale mixtum, aliaq; ut inquit, insulsiates. De hoc sputo, cui iniquior esse uideretur, aliàs erit dicendum. Non autem sine magna contumelia antiquitatis & totius priscae ecclesiæ, hanc & eius simi-
 les

les cæremonias, insulsitates appellat. Cur autem non has modò quæ leuiores uideri poterant, sed antiquissimas illas & sanctissimorum uetustissimorumq; patrum testimoniis commendatissimas, exufflationes & Christumatis cæremonias repudiauerint, ipsi uiderint: illud certè tolerandum non est, quod non modò illas ut minus utiles uel superuacaneas omiserunt, sed ut ineptas, ludicras, ridiculas, imò noxias & perniciosas plarique damnandas & profligandas ducunt: eosq; qui eas antiquitatis reuerentia, & præsentis ecclesiæ charitate, ac publicæ pacis studio adducti colunt atque obseruant, ut Papistas et Antichristianos insectantur: quæ insectatio non modò ad præsentem ecclesiam, iam pro dolor multis sordibus inquinatam, sed ad uniuersæ ecclesiæ, quatenus rerum ecclesiasticarum memoria repeti potest, infamiam et contumeliam pertinet. Rectè autem uidit, aduersus eos qui contumaciter hæc repudiant, uno uerbo litè dirimi et finiri posse, si dicatur, optimo consilio, Christi institutioni hæc à maioribus adiuncta fuisse: quæ sententia ut uerissima et certissima est, ita qui eam negant, summa impudètia et extrema arrogantia, maioribus nostris ignorantiam et stoliditatem, imò temeritatem et blasphemiam impingunt, qui sacramenta diuina quasi per se frigida et imperfecta, his additamentis et humanis inuentis corrigere et perficere uoluerint: Christoq; quodammodo incogitantiam et negligètiã exprobrauerint. Atqui pii homines, et de maiorum institutis sincere

DEFENSIO LIBELLI,

reuerenterq; iudicantes, facile uident & ex ipsorum scriptis obseruant longè alio consilio has cæremonias à maioribus institutas. Quare & hi qui inter istos saniores & moderatiore fuerunt, longè mitius et religiosius de huius generis cæremoniis senserunt. Ac imprimis operæ precium me facturū puto, si huius hominis importunitati excellentissimi & nominatissimi inter ipsos & summæ autoritatis uiri sententiam opposuero, is erit Martinus Bucerus, cuius hæc sunt uerba: Exorcismi, exufflationes, Chrisma, alba uestis, benedictio aquæ baptismatis, et si quos alios ritus ueteres ad baptismum usurparunt, ubicunq; adhuc in uera fide absq; ulla superstitione seruantur, pro bonis & piis exercitiis habeantur, Idem. Cōsultū inquit esset, si in essentialibus articulis religionis cōciliatio fieri possit, ut etiā in his & similibus ritibus, quos uetus ecclesia communiter & singulari attentione coluit, cōformes nos exhibeamus. Hæc certè uerba et maiorem reuerentiam erga hæc maiorum instituta declarant, longèq; meliorem firmæ concordie spem ostendūt. Impudens igitur calumnia est, oleum & cereum aliter adhiberi non posse, nisi Christo incogitantia exprobretur, qui nō satis prouiderit hisce materiis non minus quàm aqua, spiritus sancti gratiam representari debere. Neq; enim eorum qui hæc adhibenda primū instituerūt, longoq; tempore in hanc usq; ætatem adhibuerunt, ea mens fuit, ut iudicarent ea ad sacramenti huius substantiam & perfectionem necessaria esse, uirtutemq; aliquam baptismi adde-

In libro Ger-
manice scri-
pto Lypsiæ
anno 820.

addere, sed ut his signis tanquam uisibilibus uerbis, ut ab Augustino appellantur, homines de sacramenti huius conditione, dignitate et uirtute admoneantur; quando ita comparatum est, ut plerunq; homines magis signis in oculos incurrentibus, quàm uerbis aures personantibus moueantur. Quamuis non satis deplorari potest nostri temporis corruptela, quo sacramentũ hoc negligentissimè & indignissimè fere administratur. Nulla enim uel certè minima in eius administratione reuerētia adhibet, nulla institutionis præsentium ratio habetur, cæremoniæ omnes ut muta & inania simulachra exhibentur, quo fit ut apud alios in ludibrium et contemptum, apud alios uerò in abusum et superstitionem abierint. Hæc quæ uisio hominum accidunt, utinã corrigantur, sperarem inter saniores de ipsis cæremoniis ad legitimũ suum et primum usum restitutis non tantam contentionẽ fore.

In rituum et cæremoniarum diuisione monet libellus quasdam cæremonias per uniuersum orbem iam inde ab ipsis ecclesiæ initiis summo consensu obseruatas, et ad nos usq; propagatas fuisse, quarũ cum rationes perpetuæ sunt, perpetuam quoque obseruantiam esse conueniat. Mox uerò addit, ex iis qui per uniuersum fere orbem iam olim obseruabantur ritibus, nonnullos desuetudine paulatim abrogatos fuisse; atq; exempli gratia triplicem huius abrogationis causam apponit; uel quia nõ tantum momenti habere putabantur; uel quia populorum conmutatione utiles esse desierunt: uel quia popu-

li intemperantia in abusum uenerant. Hic castigatur, ubi
 dum in scirpo quærit, et pugnam ostendere conatur, ubi
 non modò pugna nulla, sed etiam summa consensus est.
 Si quis enim candidum animum adhibuerit, non modò
 hæc non pugnantia, uerum etiam maximè consentanea,
 nec consentanea tantùm, sed etiam consequentia esse de-
 prehendet. Nam ex traditionibus & cæremoniariis ob-
 seruationibus, quæ ob antiquitatem ad apostolos refe-
 runtur, quasdam uidemus in hunc usq; diem summæ re-
 ligione ab omnibus gentibus Christiani nominis cul-
 tas & obseruatas; quasdam uerò desuetudine paulatim
 abolitas: nonnullas uero quibusdam locis commuta-
 tas; cuius rei quæ alia causa est, quàm quòd ratio ob
 quam initio cæremoniæ huiusmodi institutæ sunt & in-
 ductæ, in illis firma & immota permanserit, in his uerò
 debilitata uel extincta uel commutata sit. Consequitur
 ergo si huiusmodi consuetudines & cæremoniæ ideo
 perpetuam obseruationem retinuerunt, quod earum
 rationes perpetuæ sint, ut quarum cæremoniariis non
 sit perpetua ratio, earum neque perpetuam esse obser-
 uantiam necesse sit, sed ratione cessante & ipsam cære-
 moniam seu consuetudinem, quæ legis instar habet, ces-
 sare posse. Porro rationem hic intelligi existimo utili-
 tatem, quæ non modò in fine utili ad promouendâ in po-
 pulo pietatem, sed etiam in accommodatione & colla-
 tione ipsius cæremoniæ ad eum finem, spectatur: uidelicet
 et si ea actio & obseruatio momentum aliquod & pon-
 dus

dus ad eum finem consequendum obtineat, ut exempli
 causa Aniuersaria Paschæ, id est, Dominicæ passionis et
 resurrectionis obseruatio, quæ non tantum in memoria
 eius quod mortuus est Christus et resurrexit, sed etiam
 in sacramento quo transitus è uita mortali ad uitam im-
 mortalem significatur ab omnibus, qua patet nomen
 Christianum gentibus celebratur. Atq; hic finis, id est,
 memoriæ Dominicæ resurrectionis et sacramenti hu-
 ius felicitis transitus frequens repetitio, quàm sit utilis du-
 bium non est: ad eum uerò finem plurimum conducit,
 si in singulos annos sub ipsum quod resurrexisset creditur
 diem, celebris populi conuentus habeatur, atque in eo
 conuentu psalmis, hymnus, canticis, lectionibus sa-
 cris et earum expositionibus, adhæc mysteriorum di-
 uinorum, solemniori participatione ac splendidiore
 quadam sacrarum cæremoniæ publicæ in CHRIS-
 T O lætitiæ significantium pompa, tanti benefi-
 cii memoria, tantæque eo beneficio nobis partæ beati-
 tudinis sacramentum, fidei populo inculcetur & quo-
 dammodo repræsentetur. Eadem ratio in aliis quo-
 que ecclesiasticis ritibus in hunc usque diem inde us-
 que à primis ecclesiæ CHRISTI temporibus ubi-
 que seruatis facillè perspici & explicari possit; cuius-
 modi sunt celebratio Dominicæ Ascensionis, Aduen-
 tus Spiritus sancti, Natalis dominici, Ieiunii uel absti-
 nentiæ quadragesimalis, Exorcismorum, abrenun-
 ciationum & cõsignationis in baptisinate, psalmorum &
 hymnorum

hymnorum decantatio, solennium precum et lectio-
 num in sacra synaxi recitatio, mulierum uelatio et silen-
 tium in ecclesia, facinorosorum hominū à fidelium cō-
 munionē legitima separatio, hæc enim omnia perpetu-
 am habent rationem, quare non mirum si earum quoq;
 obseruatio perpetua fuerit. De superstitionibus et abusi-
 bus quæ pastorum negligētia et imperitia, et populi ma-
 litia in eas irrepserunt, nihil nunc aliud dicimus, quā nos
 cum optimis quibusq; eas defendere nolle: sed prudenti
 consilio, eas omnes abusiones ab iis remoueri et tolli sum-
 mopere cupere, & quantum in nobis est, suadere, neq; ta-
 men propter agnatum & inductum rei per se bonæ ui-
 cium, rem ipsam abiiciendam ducimus; sed ad rem uti-
 lius conseruandam, uitia tollenda & rescindenda puta-
 mus. Porro cæremoniæ quædam & ritus sunt antiqui il-
 li quidem, & aliquanto tempore per ecclesias latè usura-
 ti, quos paulatim obsoleuisse & in desuetudinem uenisse
 se uidemus; ex quibus alii prorsus extincti sunt, aliorū
 uestigia adhuc tantū quædam & lineamenta seruan-
 tur. Horum ab libelli auctore tria genera commemorā-
 tur, quorum primum est eorum in quibus non tantum
 momenti putabatur, ut omnino eorum obseruatio tam
 accuratè retinenda uideretur; cuius generis est illud,
 quod à Tertulliano & Hieronymo adfertur, de prægu-
 statione lactis & mellis post baptismū, ad infantia ut in-
 quit Hieronymus significationem: qui ritus ad illud Pet-
 ri alludebat, Quasi modò geniti infantes lac et mel con-
 cupi-

cupiscite &c. Item non geniculandum dominico die, & per omnem Pentecosten, hoc est, quinquaginta illos à Pascha ad Pentecosten dies, sed stādo orationē faciendā, cuius ut apostolicæ habitæ, & in synodo Nicena cap. xx. constitutæ, & diuina ecclesiarum consuetudine firmatæ obseruationis, nullum nūc in ecclesia uestigium est reliquū. Certè inter Dominicū & quēuis profestū diem nullum discrimen obseruatur, nisi quòd solennibus quibusdam ieiuniorū diebus Diaconus ad genua flectenda hortatur. Item ieiunium quartæ feriæ & profabbati olim religiosissimè colebatur, quibus diebus & synaxes fieri apostolicæ esse ordinationis testatur Epiphanius. Sed illud quartæ feriæ ieiunium propemodum apud Romanos obsoleuit, nisi quòd nonnullæ gentes & priuatim nōnulli homines eo quoq; die à carniū esu abstineant. Profabbati uerò siue sextæ feriæ ieiunium in abstinentiam tantū carniū est conuersum, quomodo & totius ferè Quadragesimæ: quæ tñ abstinentia inanem tantū ueri ieiunii umbrā retinet, cum apud plerosq; deliciarum commutationem, & maiorē luxus profusionem, quàm corporis lasciui refrenationem ullam habeat. Alterius generis sunt quæ facta temporum commutatione, usum in ecclesia habere desierunt. Initio enim ecclesiis aliquot per insigniores ciuitates & prouincias constitutis, cum cotidie ex gentibus & Iudæis homines ad Christianismi professionem accederēt, uniuersali consensione constitutum & receptum fuit, ut statis tantum diebus, hoc est,

DEFENSIO LIBELLI,

pridie Paschæ & Pētecostes, solenni more in ciuitatibus
 baptismus administraretur: ut qui è gētib; in commu-
 nionem & tāquam in ciuitatem ecclesiæ adscribi uellent,
 certo tempore in ciuitatē uenientes, cōmodius à presby-
 teris & catechistis fidei doctrina informarentur: & scru-
 tiniis, Catechismis, ritibusq; nōnullis sacris ad baptis-
 mifunctionem præpararentur. Auſta uerò iam & propa-
 gata ecclesia, cūm extincta fere gentilitate Christum
 omnes profiterentur, soli q; propemodū infantes ad bap-
 tismum offerretur, quorum tenera ætas multis pericu-
 lis est subiecta, non uisa est amplius tam accurata libera
 temporum obseruatio necessaria, sed contrā potius libera
 quocunq; anni tempore baptizandi infantes facultas per-
 missa est: ita tamē ut solennis illius ritus in iis ipsis tem-
 poribus uestigia adhuc retineantur, quibus tamen tēpo-
 ribus uel pauci aliquot infantes baptizandi adhiberi sole-
 bant, ne prorsus inanis, ne dicam inepta & absurda pom-
 pa exhibeatur, si cæremoniæ illæ in gratiam eorū qui sa-
 cramentum hoc regenerationis percepturi sunt à maio-
 ribus institutæ, nemine præſente ad quem illę pertineāt,
 celebrētur. Tertio loto sunt quæ olim ecclesiæ initio tu-
 to & castè obseruabantur, sed postea multitudine & li-
 centia populi crescente in abusum uenerant: ut erant ces-
 lebrioribus temporibus nocturnæ in ecclesiis uigiliæ,
 ex quibus hoc religiosissimè tenebatur, ne noctu Pas-
 schæ ante noctis medium populus dimitteretur. Ves-
 timentis hæ nocturnæ uigiliæ in populo obsolete, à solis ses-
 10

Vide Rober.
 Tuiſenſem
 lib. 4. ca. 18

te monachis utcumq; retentæ, & maiorum prudentia in
 ieiunia sunt commutate, quæ ideo ieiunia dispensationis
 uocantur; sic ut ipsi ieiuniorum huiusmodi dies, ipsa-
 rum uigiliarum unde commutata sunt, hodieq; nomen
 obtineant. In his igitur & huius generis ritibus aut aboli-
 tis prorsus aut commutatis, facile cuiuis apparet eam ab-
 rogationis uel commutationis causam fuisse, quod non
 eadem utilitatis ratio in iis perpetua manserit. Non igi-
 tur hæc ullo modo pugnant, sed ut diximus maximè con-
 sentanea imò & consequentia sunt iis, quibus affirma-
 tur, earum cæremoniarum quæ ab ipsis initiis eccle-
 siæ ad hæc usque tempora sunt propagatæ, ideo per-
 petuam merito obseruantiam fuisse, quod earum rationes
 perpetuæ & immutatæ sint. Nituntur hæc omnia duo-
 bus illis pronunciatis non tam uulgatis quàm ueris, qui-
 bus dicitur. Manente causa effectum manere: & causa
 cessante, cessare effectum. Hanc quam modò explica-
 ui non dubito auctoris mentem fuisse, quam castiga-
 tor aut non intellexisse aut dissimulasse aut deprauasse
 uidetur. Non enim uoluit auctor in omnibus antiquis
 receptis cæremoniis hanc perpetuam rationem spes-
 ctari, sed in iis tantum quarum obseruatio perpetua, & in
 hunc usq; diem immota retenta est. Hæc cū uerè, rectè &
 sanè dicta sint, non erat quod homo intemperas ea ar-
 proptio homini, & sui repente oblito tribueret, quin potis-
 us æquus lector iudicet, an non si quis cōuiciis certare ue-
 lit, rectius illi Græcum cognomentum impacturus sit,

DEFENSIO LIBELLI,

cuius rem tam strennuè, grauiterq; calumniando & cri-
 minando exercet. Adhibetur ab auctore patronus Augu-
 stinus qui in epistola ad Ianuarium dicat. Si quid scriptu-
 ræ diuinæ præscribit auctoritas, non esse dubitandū quin
 ita facere debeamus, concludit ex eo castigatō aduersus
 libellum, ut quidem uideri uult, scripturam per se con-
 scientias stabilire, neque esse inutilem, etiam traditione
 αὐθεντικῆ non adiutam. Quis id uerò neget? Constat quidē
 dem multas esse utriusq; testamenti præceptiones, tam
 apertas & manifestas, ut cauillationem nullam admitte-
 rant, & explicationis nullius indigeant. At contra negari
 non potest, quædam esse in iisdem scripturis diuinis præ-
 cepta, quæ in quibusdam causis controuersiam & quæ-
 stionem habent, ad quam tollendam perpetua illa non
 scripta traditione plurimum adiuuamur. Expressum est
 & manifestum Christi mandatum, de docendis & bapti-
 zandis omnibus gentibus, in nomine Patris & Filii, et
 Spiritus sancti. An sub hoc præcepto etiam infantes con-
 tineantur dubitari meritò possit, nisi traditio hæc αὐθεντικῆ
 ad huius mandati intellectum, adiuuētum & lucem ad-
 ferret. Quod autem subiicit Augustinus. Si quid tota per
 orbem frequentet ecclesia, uocare in controuersiam in-
 solentissimæ esse insanix, quo dicto earum cæremonia-
 rum quæ traditionum apostolicarum & uniuersaliū con-
 suetudinum nomine uocantur, obseruatio commenda-
 tur, hoc existimat sanctum uirum pacis fouendæ causa
 utile esse censuisse, ut quod ad paucorum rituum cōsue-
 tudis

tudinem pertineat, de quibus nemo ipsorū litigare uel-
 let, adfertq; uerba sancti Augustini ex eadem epistola
 cum ait: Retineri quædam non scripta, uel ab ipsis apo-
 stolis, uel conciliis quorū est in ecclesia saluberrima au-
 thoritas, statuta: sicuti est quod Domini passio, & resurre-
 ctio, & ascensio in cælum, & aduētus è cælo Spiritus san-
 cti, anniuersaria solennitate celebrātur, & si quid aliud ta-
 le occurrerit quod seruetur ab uniuersa quacunq; se dis-
 fundit ecclesia. Concluditq; in hæc uerba, cuius obsecro
 pudoris est, ex hac paucitate immensum aceruum confi-
 cere, quod impostor noster molitur. At cuius obsecro
 pudoris est, impostorem temerè appellare, quem nullis
 us adhuc imposturæ conuiceris, atque id eo ipso in lo-
 co, quo qui uehementius & acerbius tecum agere uelit
 multo certiora imposturæ signa obiiicere tibi possit. Nā
 ita pauca ista exempla ex Augustino à te commemoran-
 tur, quasi ostendere uelis, iis ferè solis hanc definitionem
 uniuersalium toto terrarum orbe obseruatorum rituum
 contineri, excludiq; multa quæ hodie in ecclesia titulo
 uniuersalium rituum obseruantur. Cum Augustinū di-
 ligentius paulò legenti constet, hac regula multos ritus
 comprehendi, qui à uobis ut Papistici ridentur, exhiban-
 tur, & exploduntur. Cuiusmodi sunt uerbi gratia, exor-
 cismus, & exufflatio, & renunciatio diaboli in baptismo
 paruulorum. Sacramentum Chrismatis, & unguentum
 quo baptizatos ungit ecclesia. Consignatio crucis, seu si-
 gnum Dominicæ passionis in fronte baptizandorum.

Lib. 4. con-
 tra Iulian.
 De Symbol.
 lib. 1. cap. 1.
 & li. 4. ca. 1.
 De nupt. &
 cōcup. lib. 1.
 cap. 200.

De peccato.
nar. & re
miss. lib. 1.
cap. 34.
Contra lites
ras Petiti.
li. 2. ca. 104
De Trinit. li.
1. cap. 26.
Contra fau-
stian. lib. 1. 2.
De cura pro
mortuis. Tra-
ctat. 8. 4. in
Ioannem.
De Ciuitat.
De lib. 22.
cap. 10.

Commendatio defunctorum, & commemoratio marty-
rum ad mensam dominicam, certo loco, in solenni sacer-
dotis prece. Deprecatio sacerdotis super aquã baptismi,
super oleum, super Eucharistiam, & super capita eorum,
quibus manus imponitur. Longe ergo latius patet hæc
Augustini regula de iis quæ toto terrarum orbe ab uni-
uersa quacunq; se diffundit ecclesia, non scripta, sed tra-
dita obseruantur. Quod autem uideri uult hæc ipsa mo-
destiæ tantum & pacis fouendæ causa ab Augustino fu-
isse concessa, ut ex hac modestia uiam sibi sterneret ad li-
beram querimoniam qua postea utitur, Verũ id quidem
est, queri Augustinũ humanis quibusdam constitutioni-
bus & ut ipse appellat præsumptionibus sic omnia suo
tempore plena fuisse, ut præ iis multa in diuinis literis
saluberrima præcepta minus curarentur: quæ religio-
nem ipsam (quam paucissimis & manifestissimis celebra-
tionum sacramentis misericordia Dei esse liberam uo-
luit) seruilibus oneribus premant: ut tolerabilior sit con-
ditio Iudæorum, qui diuinæ legis sarcinis non humanis
præsumptionibus subiiciuntur. Hæc quidem Augusti-
nus, at ea minimè ad eos ritus quos tota per orbem ob-
seruat ecclesia, de quibus nunc solis nobis sermo est re-
ferenda sunt. Id quod ex adiunctis ab ipso Augustino
uerbis quæ à multis dissimulando prætereunt, ma-
nifestum est, quibus apertè profitetur, se de iis tantum
ritibus & obseruationibus loqui, quæ neque sanctarum
scripturarum auctoritatibus continentur, nec concilii

liis episcoporum statuta inueniuntur, nec consuetudi-
 ne uniuersæ ecclesiæ roborata sunt, sed diuersorum loco-
 rû diuersis moribus innumerabiliter uariantur, ita ut uix
 aut omnino nunquam inueniri possint causæ quas in eis
 instituendis homines secuti sint. Hæc enim eius uerba
 sunt, quæ cum ab aliquo obseruari & adferri posse puta-
 ret, concedit fieri potuisse ut Augustinus plus quàm par-
 erat, consuetudini detulerit. Nequaquam tamen eius
 consilium fuisse, sacramenta à CHRISTO tradita hu-
 manis commentis inquinare. At quæ illa humana com-
 menta sunt quibus uos sacramenta Christi inquinari
 putatis, non est obscurum. At qui in iis fere omnia repe-
 riri quæ ut ab uniuersa ecclesia in celebratione sacramen-
 torum antiquitus obseruata ab ipso Augustino com-
 mendantur, ex iis quæ iam supra commemorauimus ex-
 emplis notissimum est. Nec illud uerum est quod addit,
 Augustinum de iis tantùm cæremoniis loqui, quarum
 liber usus ecclesiis relictus sit. Nam ex ipsius explicatione
 longe aliud apparet. Interrogatus enim à Ianuario, An
 quinta feria ultimæ hebdomadæ Paschæ mane & uespe-
 re offerendum sit, hoc est Eucharistia celebranda, an ues-
 pe offerendum tantum, idq; ante cœnam an post. Respondet,
 tria esse rituum genera, qui in ecclesia obseruantur. Pri-
 mo loco sunt sacramenta à Christo instituta, ut est baptis-
 mus & communicatio corporis & sanguinis eius: et si
 quid aliud scripturis canonicis cõmendatur, secundo lo-
 co sunt ea quæ nõ scripto prodita, sed traditione accepta
 toto

toto terrarum orbe retinentur, quæ uel ab apostolis uel plenariis conciliis sunt statuta, cuius generis sunt anni- uersaria celebratio Dominicæ passionis & resurrectio- nis, & si quid aliud occurrerit, quod ab uniuersa ecclesia seruetur. Ad tertium genus pertinent quæ per loca ter- rarum regionesq; uariantur, sicuti est quod alii ieiunant sabbato, alii non, alii cotidie corpus et sanguinẽ Domini communicant, alii certis diebus, alibi singulis diebus offertur, alibi sabbato tantum et Dominico, alibi Domi- nico tantum. De his tribus generibus ita pronunciat. Ea quæ scripturæ præscribit auctoritas, sine dubio faciendæ esse: simili modo & illa quæ tota per orbem frequentat ecclesia, Nam de eo disputare quin ita faciendum sit, in- solentissimæ esse insanix. Quod uerò ad tertium genus attinet, eius quod per loca regionesq; uariatur, quo in genere quæstio proposita continetur, faciendum esse cuiq; quod in ea ecclesia in quam uenit inuenerit, quod quidem fidei aut moribus non aduersetur. De hoc tan- tum tertio genere hæc affirmat. Totum hoc genus res- rum liberas habere obseruationes, nec disciplinam ul- lam esse in his meliorem graui prudentiq; Christiano, quàm ut eo modo agat, quo agere uiderit ecclesiam ad- quamcunq; forte deuenit. Quod enim neque contra fu- dem, neque contra bonos mores iniungitur indifferen- ter esse habendum &c. Manifestum est igitur ex his Au- gustini uerbis, discrimen cæremoniarum quæ in omni- bus ecclesiis pari religione seruandæ sunt, & earum quæ
liberæ

liberam habent per uarias ecclesias obseruationem, quæ liberras in eo consistit, non ut quisq; suo arbitratu ea seruet, uel omittat & reiiciat, sed quod cuiq; ecclesiæ sua consuetudine frui liceat, nec una ecclesia alterius ecclesiæ consuetudini cedere & parere cogatur. Id intelligi uult de iis, quæ neq; contra fidem, neque contra bonos mores fiant. Nam ob has causas uel emendari oportere quod perperam fiebat, uel institui quod non fiebat. In hoc autem tertio genere constituit quædam, quæ diuersis diuersorum locorū moribus innumerabiliter uariantur, nec causa quam in eis instituendis homines secuti sunt, apparet, eas oblata facultate sine ulla dubitatione rescandæ existimat. Hæc est sententia B. Augustini in duabus epistolis ad Ianuarium satis copiosè & perspicuè explicata. Quod autem scribit à suis non reiici priscos ritus qui ad decorum & ordinem pertineant, neq; pro humanis placitis haberi, utinam istuc uerbum uerè & ex animo dixerint. Id enim si factum esset, non tanta in ecclesiis diuersitas, unde dissipatio & dilaceratio nascitur, extitisset. Nunc uerò abolendis multis prisca ecclesiæ ritibus, tanta uarietas ab iis inducta est, nulla ut penè similitudo cum prisca uel præsentis per maiorem Europæ partem diffusa ecclesia, relicta sit. At enim excipiet ad abolendos huiusmodi aliquos ritus superstitione & prauo hominum abusu se coactos fuisse. Verum ad pacem Christianam multò fuisset cōducibilius, si quod haud ita difficile fuerat, sublata superstitione & correcto abusu, pri-

DEFENSIO LIBELLI,

sci illi toto orbe seruati ritus retenti obseruariq; fuissent. Hanc quoq; auctoris huius libelli mentem esse crediderim, falsoq; illi astutiam obiici, ut qui sub fallaci integumento corruptelas omnes occultare uoluerit.

Putidum cauillum uocat quod ex actis apostolicis adfertur Paulum & eius socios ecclesiis ad quas ueniebant, obseruanda tradidisse decreta, quæ Hierosolymis frequentis synodo ab apostolis & senioribus erant cõstituta. Neq; recusamus sanè cur minus expendantur illa decreta, & qua de causa ad eam obseruantiam ecclesias apostolus hortatus sit, inquiratur. Fatemur ex uerbo Dei contra eos iudicatũ qui gentes oneribus Mosaicæ legis subiicere uolebãt, duob; his tantũ capitibus de sanguine & suffocato exceptis, quorum obseruationem saltem ad tempus pacis inter duos illos populos constituendæ & stabilienđe causa necessariam iudicabant. Atq; ex his quatuor capitibus traditionum apostolicarum, quæ in hac synodo decreta fuerunt illud discrimen cæremoniarum siue traditionum, quod ab auctore libelli propositum & à castigatore importuno reprehensum fuit, manifestissimè & pulcherrimè elucescit: uidelicet earum cæremoniarum quarum est perpetua ratio, perpetuam quoq; obseruantiam esse oportere, quarum uerò cæremoniarum, siue traditionum ratio ex temporum commutatione mutatur, earum quoq; obseruationem paulatim aboleri. Nã ut de fornicatione omittamus, quam gentes legi naturæ cuius in decalogo explicatio continetur, minimè aduersari

fari putabant, id decretum quoniam ad mores pertinet, ex generalibus illis institutis petitum uidetur, & de perpetua eius ratione quæ est castè pureq; uitam ducere dubiū non est. De Idolothyto siue immolatitio uideamus, Eius certè decreti ratio, quæ est ne idolorum cultui aliquid tribuere uideamur, hodie apud nos cessasse uidetur, cum & idolorum cultus & consuetudo illa in idolorum templis ex iis quæ idolis immolata erant epulandi in his locis obsoleuerit. Quibus uerò in locis adhuc idololatria obrinet, in iis huic decreto adhuc locus esse possit. De hac igitur abstinentia immolatitiarum carniū, quod primum caput est in apostolicis decretis, quam abstinentiam Catholicis Christianis quasi & ipsi aliquem cibum pollutum iudicarent, Faustus obiecerat, ita respondet Augustinus: Cur inquit non expediat immolatitio uesti Christiano Apostolus dicit, Nolo uos socios fieri demoniorum, non quasi natura ipsa immolatitiæ carnis sit immunda, alioqui & uestentē contaminaret, sed ideo sciens ab ea Christianus abstinere propter conscientiam, ne demonibus communicasse uideatur. Hæc certè ratio dum manet, hoc est periculum offensionis, ne idolorum cultui aliquid tribuere uidearis, cui & illud accedere potest ne hac epulandi consuetudine ad idolorum cultum infirmi reuertantur, hac inquā ratione manente etiam huius decreti obseruantiā ratam firmamq; manere cōuenit. Atq; his rationib⁹ nititur Paulus dū Corinthios tam accuratè ab Idolothytorum esu dehortatur. Neq; uerum

Lib. 21. con-
tra Faustum
Manichæ.
cap. 20.

cap. 8. et 10

uidetur quod scribit aduersarius paulo post ipsum Paulū abrogasse, quod pacis retinendæ causâ seruare suaferat. Nam cū inquit, Quicquid in macellū uenit, māducate, nihil interrogantes propter conscientiam, non abrogationem apostolici decreti inducit, sed eius decreti sententiam interpretatione explicat, ne peruerso eius intellectu in superstitionem laberentur, quia putarent se contaminari, si uel inscientes in immolaticiam carnem incurrerent. Ita hunc locum Chrysostomus & Theophylactus interpretantur. Theophylacti uerba quæ pauciora sunt adscribam. Cū haec inquit multis conuicisset ac cōfirmasset, abstinendum planè ab Idolothyetis, ne plus æquo hic curiosiores imò superstiores redderentur, adeo ut abstinerent etiam ab iis quæ in foro uenerunt, cum metuant ne & ea sint Idolothyta, omne inquit quod uenditur, edite &c. Hæc de Idolothyto dicta sint. Reliqua duo capita de sanguine & suffocato tantā olim religione à Christianis omnibus per uniuersum orbem obseruata fuere, ut prorsus adhuc necessitate quadam ad ea se astringi arbitrati fuisse uideantur, exempla pauca sed illustria commemorabo, De Biblide martyre ita scribit Eubescius: Quomodo inquit infantes ederent illi, quibus ne irrationabilium quidem pecudum sanguine uesci licet. Et Tertullianus in apologe. Erubescat error uester Christianis, qui ne animalium quidem sanguinē in epulis esculentis habemus, qui propterea quoque suffocatis & morticinis abstinemus, ne quo sanguine cōtaminemur

nemur, uel intra uiscera sepulto. Addit autem inter ten-
 tamēta Christianorum, botulos etiam cruore distentos
 à paganis admoueri solere, exclamat igitur, Quale inquit
 est ut quos sanguinem pecudis horrere cōfiditis, huma- Canon. 67.
 no inhiare credatis? Et in concilio Constantinop. vi. ge-
 nerali, proposito diuinę scripturę præcepto, dānantur ii
 qui cuiuscunq; animalis sanguinem arte aliqua cōdiunt,
 & sic comedunt. Extat quoq; seuerissima cōstitutio Leo- Constit. 58.
 nis Imp. qua grauissimis pœnis propositis sancit, ne quis
 huiusmodi cibum ex sanguine intestinis infarto, uel con-
 ficiat, uel diuendat uel emat; atq; huiusmodi cibum ne-
 farium, ac ueteri nouaq; lege interdictum pronunciat.
 Quę constitutio confirmatio est Canonis concilii Con-
 stant. vi. Testantur etiam historici tempore Calixti. ANNO 1114.
 Pomeranis ad fidem Christi conuersis inter cætera in-
 iunctum fuisse, ne quid immundum comedant, non
 morticinum, non suffocatum, non Idolothytum, neque
 sanguinem animalium. Omitto quod pœnitentiarii li-
 bri omnes, sanguine et suffocato uescentibus, tanquam
 rem illicitam perpetrantibus pœnitentiam indicūt. Hęc
 cum ita se habeāt, tamen iam inde ab aliquot seculis apud
 Romanos hęc obseruatio penitus obsoleuit. Nam apud
 Græcos & Armenios adhuc retineri intelligo, Apud Lib. 2. c. 28.
 Afros uerò iam tum ætate B. Augustini decreta hęc de Ira Faust.
 sanguine & suffocato non tam accuratè obseruabantur, Marichæ.
 quin, ut ipse ait, leporibus et turdis cæterisq; minutioris cap. 49.
 bus auiculis quę citra sanguinis effusionem occidi so-

lent, Christiani intrepidè uescerentur, atq; huius rei causam adfert, quòd his præcipiendis existimet Apostolos pro tempore rem facilem elegisse, & nequaquam obseruantibus onerosam, in qua cum Israelitis gentes aliquid communiter obseruarent; eo uerò transacto tempore cum iam in ecclesia gētium nullus carnalis Israelita appareret, à Christianis illa tam accuratè seruari desiisse. Constat igitur hæc, quæ de his apostolicis decretis dicta sunt, pulchrè cum libello conuenire, qui cæremonias illas & traditiones uniuersales, quarum perpetua sit ratio, perpetuò quoq; obseruandas asserit; si quæ uerò huiusmodi cæremoniæ uel traditiones paulatim obsoleuerint, id eò factum quòd eorum quoq; ratio iam desiisse putetur. Non est igitur putidum cauillum, sed firmum & manifestum argumentum, quòd ex apostolicis hisce decretis, ad cõmendandã obseruantiam eorũ, quæ ad utilitatem aliquã ecclesiæ à maioribus instituta & tradita sunt profertur. Neq; eò hoc exemplũ adfertur, quòd nihil ex communi ueteris ecclesiæ usu quauis causa remitti posse demonstratur, cũ apertè in libello dicatur, ex iis qui olim per uniuersum ferè orbem obseruabantur ritibus, quosdã certis de causis paulatim desuetudine abrogatos, sed ut exemplo cõfirmetur quòd in libello propositũ fuit, apostolis eorũq; successoribus potestatẽ cõcessam, ut præter ea quæ diuinitus sunt mandata, pro tẽpore & utilitate ecclesiæ ritus quosdã instituerent, & tanquã leges quasdam ferrēt, quibus disciplina populi regeretur, & contineret.

Loquor

Loquor aut̄ ex sententia, quæ fere ab omnibus recepta est, mandatū illud diuinū de sanguine præsertim & suffocato quod ab Israëlítico populo tam seuerè & frequenter exigebatur, ad gentes nihil pertinere. Quare fatendū est aliqua hic ab apostolis & presbyteris penes quos tunc erat gubernatio ecclesiæ constituta & populo fideli iniuncta fuisse, ad quæ alioqui diuina nulla expressa lege obligabatur: quæ non propriè diuinæ præceptiones, sed apostolicæ uel synodicae seu ecclesiasticæ traditiones appellant. Hæc si cãdidè aduersarius expendisset, interrogationē illam suā quam superbè tanquā è fastigio insultādo producit, imporrūā & alienam esse uidisset. Rogat enim utrum obseruatu facilius sit, quod apostoli mandarunt, Paulus confirmauit, an quod ab ignotis auct̄oribus est profectū. Et si apostolorum institutū præferat, cur sanguine citra religionem uescatur, Chrisma uerò abrogandum non credat. Ad hæc quid responderi & possit & debeat & ex ipsius libelli sententia facillè colligi potest, & nunc abunde explicatum est. In his uidelicet omnibus apostolicis & ecclesiasticis decretis & institutis, quas traditiones uocamus, rationem & causam esse spectandam, qua manente & ipsa manere conueniat, cessante uerò, & ipsa cessare uel possint uel debeant. Ad hæc, pacis concordia & reuerentiæ cuiusdam erga ecclesiam habendam rationem, ne temeraria nouatione ecclesiæ præsentis status perturbetur, & ueteri ecclesiæ iniuria & ignominia inferatur. Quod igitur ad sanguinem & Chrisma attinet, de

auct̄or

auctoribus utriusq; traditionis non disputamus, sufficit
 nobis B. Augustini sententia, qui id quod uniuersa per
 orbem frequentat ecclesia, siue ab apostolis siue plenar
 riis conciliis institutum & commendatum sit, citra con
 tentionem & disceptationem faciendum esse pronun
 ciat. Præsertim cum & apostolica Pauli auctoritate ni
 tatur. Si quis uideretur contentiosus esse, nos talem con
 suetudinem non habemus, nec ecclesia Dei. Huius esse
 generis usum Chrismatis in ecclesia negari non potest,
 quem & uetustissimum & per omnes totius orbis eccle
 sias summa consensione & religione obseruatum esse
 constat. Habet autem perpetuam eamq; augustissimā si
 gnificationem: nam eo interior & inuisibilis spiritus sanc
 ti unctio, qua Christo quodammodo in regnum quoda
 dam & sacerdotium spirituale inaugurati cōformamur,
 tanquam sacramento designatur: Christiani, nominis
 dignitatis & officii sui admonentur. Quare nō abrogan
 dum prorsus eius usum, quum ea abrogatio, offensio
 nem & iniuriam tum præsentis tum ueteris ecc
 lesiæ adiunctam habere uideatur; sed ut cum utilitate,
 fructu ecclesiæ, & citra superstitionem usurperur adni
 tendum & laborandum esse putamus, à qua sententia
 neq; Bucerum abfuisse, quædam eius modestiora scripra
 declarant, & supra eius rei testimonium adduximus. De
 sanguinis uerò abstinentia longe alia ratio est, cum qui
 eam abstinentiam neglexerunt, eius quoq; causam (quæ
 fuit ut diximus, duorum populorū in ipsius fidei rudi
 men

mētis conciliatio) iam olim cessasse & desuisse existimēt: quemadmodum & alias nonnullas etiam uetustissimas & apostolicas habitas traditiōes & cæremonias, iam olim simili de causa obsoletas & abrogatas uidemus. Alioqui Paulum non solūm communi apostolorum, & seniorū decreto institutarum, sed etiam suarum quas ecclesiis à se institutis proposuit traditionum preconem & cōmendatorem fuisse constat, cūm Corinthios collaudat, quòd omnia sua meminerint, & quas illis tradidit traditiones tenuerint. Voluit ergo Paulus huiusmodi traditionum quæ usum aliquem in ecclesia habent non temerè auctoritatem uiolari, neq; aliud uideo hoc Pauli exemplo, libelli auctorem confirmare & ostendere uoluisse.

Deinceps ritus quidam commemorantur antiquissimi, quorum adhuc lineamenta quædam seruentur, sed qui non ad eum cuius gratia initiò instituti sunt usum & finem adhibentur; quos tamen pacis causa donec aut finem restituuntur, aut aliud de iis legitima auctoritate statuatur, obseruandos libellus existimat. Ad hanc classē interpretes nec syncerus admodum, nec uerus referri coniiicit histrionicos quos uocat gestus, simiis, ut ait, quæ hominibus conuenientiores, eos puto quibus sacerdotes hodie sacris operantes utuntur. De quibus non credo auctori cūm hæc scriberet aliquid in mentem uenisse, quare non est quòd de iis dicamus, nisi quod si præter modum & decorum hic aliquid admittatur, id modeste corrigi non petulanter rideri cupiamus. Magis autem credo

do hæc de solenni illo ritu cuius supra est facta mentio
 intelligi cum uoluisse, quo pridie Paschæ & Pentecostes
 aqua baptismati destinata certis precibus & cæremoniis
 quodammodo sanctificabatur. Item cerei Paschalis be-
 nedictio & accensio, quæ omnes cæremoniæ tum usum
 aliquem habere poterant, cum præsens circumstaret re-
 generatorum cætus, cuius gratia hæc omnia suscipiebantur.
 Nunc uerò inanis & quasi anima destituta hæc pom-
 pa uidetur, cum nemo adsit eorum quorum gratia hæc
 à maioribus instituta fuerunt. Quare initio legis illius
 qua statutis tantum illis temporibus extra mortis peri-
 culum baptizare licebat, gratia facta, et quouis tempo-
 re baptizandi facultate concessa, infantes tamen ali-
 quot in eum usum conseruari et ad baptismum adhi-
 beri solebant, ut est auctor Rupertus Tuiciensis cum ait
 concessa passim ad teneræ ætatis cauenda pericula, bap-
 tizandi facultate, baptismi tamen sollemnitatem uel in
 paucis cum Dominica resurrectione celebrari. Et in
 libris quibusdam ecclesiasticorum rituum, pueri nati
 per octauas ante Pascha uel ante Pentecostem referua-
 ri iubentur, si id citra periculum fieri possit, ut in sabbato
 sancto Paschæ & Pentecostes baptizetur, quem morè ad-
 huc in aliquibus ecclesiis seruari audio & ut ubiq; donec
 aliud legitimè constituatur idem mos obtineat, oprandū
 puto. Eā quoq; auctoris mentē hoc loco esse nō dubito.
 Quare uide mihi pie lector an hic tam inimicæ & acerbæ
 inuentioni locus fuerit, ut in hæc uerba eruperet cū ingt.

Pax tua nugator, cuius studio quæuis pietatis ludibria obtegis, quâdo ter proditoria est, à nobis procul faceffat.

Admonet auct̄or quosdam ritus olim uniuersales & summa religione cultos paulatim obsoleuiffe, quos per legitimam auct̄oritatem, et quâ minima fieri possit per turbatione ut in usum reuocetur cōuenire existimat. Hic ingenuitatis signū castigator requirit, quòd nō palam de quibus ritibus loquatur expresserit. Id ego nō astu ut hic suspicatur, sed tamē consilio factū puto. Neq; em̄ proposito illi fuisse uiderur, de singulis his articulis quibus ferè tota religionis causa cōtinetur, accuratè distincteq; differeretur: hoc enim & alterius & maioris est operis; sed satis habuit generali hac, & tamen nō obscura descriptione, tanquam indicio quodã, piorū & in studio pietatis nō prorsus rudiū & imperitorū considerationē excitare. Ad hūc uerò locum quod attinet, nō omnino istum à mente auct̄oris aberrasse puto, cum in hunc ordinem usum calicis ponat. Hoc tamen inter illum et hūc interesse existimo, quòd inter hostilem insectatorem, et amicum monitorem. Scio enim auct̄orem in calicis usu commendando, non ea uerborum acerbitate qua ille papatum et putidum clerum inuadit, usurum fuisse, sed hac potius moderatione, quam Aeneæ Syluii postea Pii II. Pontificis uerba de sacerdotum cœlibatu præ se ferunt. Quorundam causam aliquam uisam fuisse, cur Laici Domini calicis usu prohiberentur, nunc uerò multo maiores et grauiores urgere causas, cur restituendus uideatur.

DEFENSIO LIBELLI,

Minime uerò omnium illi probari scio rationem quam nonnulli in usurpando calice sequuntur, quæ cum diris & atrocibus conuiciis, maledictis & insectationibus reliquæ per Europam ecclesiæ coniuncta est, qua præter necessitatem pacis & concordiae uinculum uiolenter dirumpitur. Atque haud planè scio an hic Lutheri priores sententiæ plus ualere debeant, cum scribit ad Bohemos, præstare pacem & unitatem quam Christus ubique præcepit, se-
 ctari, quàm de speciebus sacramenti contendere. Et alibi rogat, obsecratque lectores, ut seruent unitatis uinculum, quæ longè præponderat sacramento, quo ceu signo significatur. At uerò cum hic usus dominici sanguinis simul cum Dominico corpore in huius sacramenti administratione, & Christi institutionem, & totius ecclesiæ amplius millæ annis, & in hunc usque diem totius orientis consuetudinem habeat, multorumque religiosorum & uerè Catholicorum hominum animos hæc consideratio commoueat, multisque huius usus mutatio ab ecclesiæ societate discedendi, eique obrectandi occasionem præbeat, optandum uehementer, atque adeo elaborandum uideretur, ut generali constitutione, antiqua hæc, & longo tempore perpetuata, integra Sacramenta administrandi consuetudo reuocetur & calicis seu sanguinis Dominici publicus usus non abolitus, & perpetuo edicto abrogatus, sed temporario statuto, & sub forma ut aiunt prouisionis intermissus atque suspensus, exigente illud temporum necessitate, cuius causa sæpè ecclesiastica statuta mutantur, de-
 nuo

Ad schedulam
 inhibitionis
 sub nomine
 Episcopi
 Aquisgranensis.

nno restituatur. Quòd si tam citò, ut generali constitu-
 tione id fiat obtineri nequeat, considerandum piis & eru-
 ditis uiris relinquo, quibus uera ecclesiarum conciliatio,
 & piarum conscientiarum pacatio cordi est, còsultum ne
 & probandum censeant, si quæ ecclesiæ citra acerbam &
 odiosam, aliarum ecclesiarum insectationem & damna-
 tionem, manente concordia Christianæ uinculo, adhi-
 bita quoq; diligenti inculcatione fructus, qui ex huius
 Sacramenti participatione suscipitur, sensim & paulatim
 utriusq; Sacramenti usum reducant. Et quemadmodum
 nonnullarum primum ecclesiarum desuetudine, à plena
 integraq; communicatione, quamuis generali obserua-
 tione, & publica còstitutione firmata, paulatim recessum
 est, ita paulatim quoq; ad eandem plenam integramq;
 communicationem redeatur, quod sine ulla nouitatis per-
 turbatione, haud ita difficulter, fieri posse uidetur. Ad
 hæc diligens cautio adhibeatur, ne quid in sanguinis dis-
 pensatione tanto sacramento indignum admittatur,
 quam inter præcipuas causas unam fuisse constat, cur su-
 perioribus sæculis in tanta uidelicet populi incondita
 turba calicis dispensationem, ut quæ sine periculo effu-
 sionis uix fieri posse putabatur, non adhibendam esse iu-
 dicarint. Alioqui etiam post tempus Constantiensis sy-
 nodi, doctis & grauibus uiris uidelicet cum periculum
 nullum timeretur, etiam dominicum sanguinem admi-
 nistratū fuisse Thomas Vualdensis in iis quos aduersus
 Vuiclephū ad Martinū pontificē scripsit, libris testat. *

* Quare neg-
 contra men-
 tem Concilij
 facturi uide-
 tur, si qui uel-
 nunt priua-
 tim petenti-
 bus, sangui-
 nem Domi-
 nicum una eū
 corpore ad-
 ministrant.
 Lib. 5. de Sa-
 cramentis
 Tomo 2. cap.
 86.

DEFENSIO LIBELLI,

Præter hūc calicis usum, audebo & aliud quiddam cōmemorare, idq; ut opinor non præter auctoris mentem quod ad hāc classem pertineat, ne sacerdos hęc mysteria solus obeat, sed adiunctos semper aliquos habeat ut ministrum ipsos è clero ministros, cū quibus synaxin faciat, & sacram hanc cōmunionem participet; id quod quā religiosissimè olim obseruatū fuisse ex monumētis ecclesiasticis manifestissimū est, & doctores oēs ingenuè agnoscunt. Quin & ecclesiasticorū rituum explicatores, ingenuè fatentur, eam esse legitimam missam, cui intersint sacerdoti respondentes, offerentes atq; cōmunicātes. Porro huic rei cōfirmandæ Canon uetustus qui ab aliis Calixto ab aliis Anacleto tribuitur, adhibet; cuius hęc sunt uerba. Peracta cōsecratiōe oēs cōmunicēt, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus: sic em̄ apostoli statuerunt & sancta Romana tenet ecclesia. Est igitur hęc cōsuetudo ut inter plures qui sacræ huic actioni præsentis sunt, hęc sacra communio celebretur, & apostolorū statutis & Rom. ecclesiæ mori consentanea, & rectè à quodam posterioris licet ætatis dictū est, propriè cōmunionem dici nō posse, nisi plures de eodē sacrificio participēt. Quare & eruditus ille Monachus Ioannes Hoffmeisterus in hęc uerba suā de hac re sententiā prodidit. Res inq; ipsa clamat tam in Græca quàm in Latina ecclesia, nō solū sacerdotem sacrificantē, sed & reliquos presbyteros, Diaconos, nec non & reliquam plebem, aut saltem plebis aliquam partem cōmunicasse, quod quomodo cessauerit mirandum

104. Cochleus contra ruse. de sacris. Missæ Iod. Clichthoueus in Canon.

Micrologus. in libello cui Titulus, uerbum Dei carnem factum unicum & perpetuū esse sacrificiū.

dum est. Et ut bonus ille usus in Ecclesiam reuocetur la-
borandum. Nec negligendam puto, commonitionem
doctissimi illius Philosophi, sed tamen Christiani, & re-
rum Christianarum non imperiti, Viti Amerbachii.
qui in annotationibus in Epiphaniï orationem à se con-
uersam, hæc scripta reliquit: Illis inquit, temporibus non
solebant ita crebro Missas facere, sine distributione Sa-
cramenti, si tamen ulla fecerunt, ut nos facimus, & sæ-
pe quidem plus quàm negligenter, & impurè. Vtinam
tandem iustum in hoc tanto mysterio pharmacum ad-
hiberetur à nostris, potiùs quàm à Thurcis aut hæreti-
cis uastarentur omnia. Hæc illi quidem, cum quibus
multorum piorum & eruditorum uirorum uota con-
ueniunt. Addam uerò & tertium, in quo non parum
quoque momenti consistit, idq; non præsentem ecclesi-
am calumniandi & reprehendendi, sed eius dignitati et
tranquillitati consulendi studio. * Optandum uidetur ut
iuxta apostolicum mandatum et priscum ecclesiæ morè,
in publicis ecclesiæ precibus, cantionibus et lectionibus,
quæ populi causa suscipiuntur, populi quoq; ratio aliqua
habeatur: neque in totum et perpetuò ab omni commu-
nitione precum et lectionum diuinarum, fidelium uulgus
arceatur. Manifesta sunt uerba Pauli, non intelligi posse
se quod dicitur, nisi per linguam significantem ser-
monem exprimas: et cum qui ob imperitiam quod di-
citur non intelligit, fieri non posse, ut ad alterius gratia-
rum actionem Amen respondeat. Et oraculum illud
cuius

* Huic uoto
suffragatur
Eras. De mo-
do orandi.
Optandum
inquit, esset,
ut totus cul-
tus diuinus,
lingua toti
populo nota
perageret-
ur, quemad-
modum olim
fieri consue-
uit: omniaq;
sic explana-
re distincte
sonarentur,
ut ab atten-
tis possint
intelligi.
1. Cor. 14

Aen. Sylvius
hist. Bohemi
cæ lib. 1. ca.
18.

Tom. 3.
opusculor.
Tract. 15.

cuius monitu. Pontifex Romanus, cum senatu Cardina-
lium, Sclauorum genti cōcessisse dicitur, ut patria lingua
in sacris operandis uterentur, ad omnes gentes Christia-
ni nominis pertinere uidetur. Omnis spiritus laudet Do-
minum & omnis lingua cōfiteatur ei; & Tho. Caieranus,
uir haud dubiè doctissimus & acutissimus alicubi scri-
psit, melius esse ad ædificationem ecclesiæ, orationes pu-
blicas, quæ audiente populo dicuntur, lingua uulgari in
ecclesia dici, quàm lingua latina, idq; cum à quibusdam
reprehenderetur, respondet se fundasse super doctrina
Pauli 1. ad Corinthios xiiii. Atq; haud ita difficile esset,
per eos qui ecclesiæ gubernationem tenent, in his, & his-
ce similibus, ad normam prisca & purioris ecclesiæ, cor-
rectionem & instaurationem fieri, nisi quorundam ani-
mos inanis metus occuparet, & uana superstitio implica-
ret; quod tamen nisi fiat spem nullam uideo, firmam in
ecclesia consensionem & cōcordiam futuram: aut schis-
matum & dissidiorum seminaria defutura. Neque illud
quoq; uidere possum, quomodo non ipsi quoque, quibus
ecclesiæ cura demandata est, perturbata & dilacerata ec-
clesiæ rationem reddituri sint, quam pro officio suo cu-
rare, & causas unde hæreses & schismata nascuntur, præ-
scindere neglexerūt. Sed hæc obiter monuisse nunc satis
sit, ad rem igitur reuertamur.

Expendendum illud dicit, quid ualeat illud Augusti-
ni neq; contra fidem, neq; contra bonos mores iniungi.
Primum certum est Augustinum de particularibus cer-
tarum

tarum prouinciarum & locorum Cæremoniis & obser-
 uationibus loqui, cum inquit ad Ianua. Quod neq; con-
 tra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, in-
 differenter esse habendum, & pro eorum inter quos ui-
 uitur societate seruandum. Item his de causis, id est, aut
 propter fidem, aut propter mores uel emendari oportet,
 quod perperã fiebat, uel institui quod non fiebat; & Epi-
 stola altera ad eundem. Miror inquit, quid ita uolueris,
 ut de his quæ uariè per diuersa loca seruantur, tibi aliqua
 conscriberem, cum una in his saluberrima regula reti-
 nenda sit, ut quæ non sunt contra fidem neq; contra bo-
 nos mores, & habent aliquid ad adhortationem uitæ me-
 lioris, non improbemus, sed etiam laudando & inuitan-
 do sectemur. Atq; huius mutationis quæ fidei uel morū
 causa fit, uel perperam facta immutando, uel quæ nõ fie-
 bant instituendo, exempla apud August. extant. In qui-
 busdam locis Africæ præsertim, consuetudo è gentilitate
 ducta obtinuerat, ut ab iis qui ad memorias martyru
 conueniebant, epulæ inferrentur, ac conuiuia celebra-
 rentur, quod quidem August. à melioribus Christianis
 fieri negat, & à B. Ambrosio Mediolani abrogatum fu-
 isse, testatur. Item non omnes Ecclesiæ consuetudinem
 Psalmos & Hymnos in Ecclesia canendi receperant,
 quod ad imitationem orientalium Ecclesiarum Amb.
 Mediolani instituerat, hunc canendi morem ubi nondū
 obtinuit, utiliter institui posse asserit, cum non modò fi-
 dei & bonis moribus non aduersetur, sed etiam Exem-

August. C8.
 fest. lib. 6.
 cap. 2.

De ciuit. Dei
 lib. 8. ca. 27.

Epist. 119.

plis & præceptis Apostolicis nitatur, & ad commouendum ad pietatem animum nō parum momenti habeat. Manifestum est igitur Augustinum de tali mutatione uel uarietate loqui, quæ nihil publicæ, antiquæ, perpetuæ & uniuersali Ecclesiæ consuetudini deroget. Quamquam negari non potest, ut supra quoq; explicatū est, nonnullas etiam uniuersales consuetudines usq; eò degenerare posse, ut etiā paulatim aboleri possint, modò id sine graui Ecclesiæ læsione fiat. Sed id eò trahi non potest, ut cuiusuis particularis Ecclesiæ iudicio, imò aliquando unius hominis arbitrio, quæuis Ecclesiæ etiam antiquissimæ, quæq; si rectè explicentur & usurpētur cum lucro aliquo pietatis uel certè sine insigni detrimēto, & cū Ecclesiasticæ pacis, quod minimè cōtemnendū est, compendio seruari possint traditiones & Cæremoniæ, conuellantur & excindant. Neq; satis est ad quasuis Cæremonias reiiciendas insimulare eas quòd fidei repugnent, ea uidelicet causa quod hoīm arbitrio nihil addendū sit diuinis mandatis, cū non intelligendū sit diuinis mandatis addi, quo nihil dignitati & perfectioni diuinorū mandatorū detrahatur, quin potius aliquo modo ad obseruationē & illustrationem diuinorū mandatorum cōducit, atq; eò plerūq; oēs uniuersales illæ & perpetuæ in Rom. Ecclesia seruatur, & à nonnullis sublatæ Cæremoniæ pertinent. Quod de ludicris ineptiis scribit, quæ in Ecclesiam irreperunt, eæ certè si quæ sunt, bonis moribus minimè sunt consentaneæ, cū Ecclesiam Christi grauitas & decorum impri-

mis deceat: quare cur minus prætermittantur causa non est. Sed cum huiusmodi ludicris ineptiis totam in Papatu, id est, Romana ecclesia, religionem fœdatam assumit, metuo ne ineptias illas ludicras, priuata sua, suorumq; æstimatione potius quàm aliorum doctorum & religionum uirorum iudicio metiatur.

Non negat auctor libelli ut aduersarius quoq; agnoscit, quin eo usq; aliquãdo inualescere possit superstitio, ut exemplo ænei serpentis res quoq; ipsa è medio tollenda sint. Verùm in eo inter ipsos minimè conuenit, quod hierationem hanc ad omnia ferè quæ iam olim in Romana ecclesia usurpantur, delenda & euertenda detorquet cum dicat: In Papatu nihil non simile esse serpenti æneo præter originem, scilicet, quæ Deum auctore habet. Itaq; concludit, cum magna pars superstitionũ, de quibus hodie cõtrouertit, impiis erroribus implicita, imò delibuta sunt: necessariò hoc remediũ adhibendũ, ut prorsus illarũ usus abroget. Nos uerò superstitionũ & errorũ defensionem minimè suscipimus: magnã uerò partem earum Cæremoniarũ quæ ab ipsis abrogatæ sunt, & abrogandæ censentur, ita ab iis quæ accesserunt erroribus & abusibus, repurgari & prisco suo nitore restitui posse cõfirmamus: ut nihil prohibeat, cur minus reuerentiæ & pacis causa earũ uerus & legitimus usus, retineatur & obseruet. Atq; huius sententię astipulatores laudare possum, uiros quos se, neq; eruditiõne neq; iudicio, neq; pietatis studio inferiores agnoscere cogent. Quid em̃ an non Lutherus & Bucerus

DEFENSIO LIBELLI,

ut ceteros omittam, sæpè & apertè proclamant, se non detrectaturos, cur minus cæremonias plerasq; omnes & traditiones, in ecclesia Romana publicè receptas communiter obseruent, his modò adiectis conditionibus, si doctrina Euangelii de iustificatione gratuita per fidem in Christum non impediatur: nec in illis cæremoniis fas lus & iustitia constituatur: nec ut præcepta diuina capitalis peccati pœna proposita exigantur: & de uero illorum usu populus doceatur: de quibus conditionibus, nõ est nunc disputandi locus. Nec obscurum est, ad quas Cæremonias & traditiones hæc referèda putent: nam in hoc

Luther. in
epist. ad Ga
lat. in epist.
instructoria
de utraq; spe
cie. De arti
culis Chri
stianæ fidei
Bucer cõtra
Antidid. In
deliberatiõe
Lypfica anni
1529. Contra
episc. Abrin
sensum.

ordine commemorant ferias, ieiunia, ciborum delectus, uerticè rasum, ornamenta ecclesiastica, indumenta missatica, altariũ luminaria exorcismos, exufflationes, Chrisma, albam uestem, benedictionem aquæ Baptismatis, & his similia. Vides igitur prudentissime lector, quàm hæc dissentanea sint huius castigatoris sententię, qui non aliud repurgandæ Ecclesiæ, à superstitionibus & erroribus, qui forte his superstitionibus accesserunt, remedium superesse asserit, nisi ipsis Cæremoniis quibus adiuncta est superstitio, extinctis una atque deletis. Si enim uiri illi prorsus necessariam illarum cæremoniarum abrogationem iudicassent, neq; illis saluis, saluam religionem consistere posse existimassent, nullis sanè pactis & conditionibus, ad illarum obseruationem se induci permisissent. Quanquam est quod in istis uiris desiderem. Nam si his conditionibus seruatis, nihil harum cæremoniarũ & tra
dicio

ditionum obseruationem obesse religioni & Ecclesiæ iudicarunt, cur non potius in ecclesiis suis reformandis, hanc formam proposuerunt, ut his conditionibus seruatis, quod sine magno tumultu & maiore cum utilitate fieri poterat, cæremoniæ ipsæ, quæ per se pietati non ob sunt, suo loco relinquerentur? Atq; hic mihi non impertuna uidetur expostulatio eruditi illius Culmariensis Ioan. Hofm. ad art. 13. Monachi. At obiiciunt inquit, & nostras traditiones, propter admixtas superstitiones esse impias; ut quid ergo saluis traditionibus, non fecerunt impetum, aut si maius impressionem in superstitiones? Certè in hoc conducti fuerunt, non ut spoliarent Ecclesiam bono tranquillitatis, sed ut potius repurgarent ipsam ab omni specie iniquitatis, sed hæc alterius loci sunt. Ad castigatorem nostrum redeo, qui auctori libelli, quod concedat interdum eò usq; inualefcere posse superstitiones, ut res ipsæ tollendæ sint, uersutiam obiicit, quod disputando subtiliter, de usu tolerabili, crassissimas quasq; superstitiones obliquè saluas & intactas manere uelit. Hic æqui lectoris iudiciũ appello; neq; enim libelli auctor superstitiones saluas cupit, quas si quisquam alius, extremè odit. Sed cum multis doctis, & pia prudentia præditis uiris, illæsis plærifq; cæremoniis, superstitionem ab iis auelli posse & debere existimat: neq; enim consequens est, ut si aliquibus in locis superstitio res aliquas per se minus utiles & necessarias ita inuasit & occupauit, ut nisi his sublatis superstitio tolli nequeat, statim hoc ad res omnes & cæremonias, qui-

bus aliquo modo superstitione adhæret transferatur. Neque enim exemplum Ezechię, qui summo in eo regno imperio præditus, cum animaduerneret populi superstitione, nisi sublata materia & occasione, quod illi perfacile fuit, prohiberi non posse, serpentis ænei simulachrum Dei quidem iussu erectum, sed iam olim suo usu defunctum, cõfregit, eò ualere debet, ut cuiusuis magistratus arbitrio & concionatorum aliquorum hortatu, antiquissimę & iam olim per uniuersum Christianum orbem usurpatę ceremonię, ob errorem & abusum, qui optimis rebus atq; præclarissimis institutis agnasci solet, tollantur & euertantur, præsertim cum grauissimorum uirorum iudicio uia pateat, saluis ceremoniis & rebus ipsis, quarum si recte usurpentur bonus usus esse potest, errorem & superstitionem segregandi & remouendi. Modestius certè, ut ferè in omnibus. M. Bucerus, qui aduersus Latomum ita scribit: Non esse necesse omnia uertere, quę supra mille annos in usu fuerunt, noua uerò tantummodo & noxia irreligiosorum hominum inuenta, commutanda esse antiquis dogmatibus & institutis: & in Dialogo Germanico de præparatione ad Conciliũ, ad Guilhel. Com. Nassa. Illis inquit tantummodo institutis contradicitur, quę recentiores Pontifices & Episcopi suę tantum utilitatis et dignitatis gratia cõstituerunt, nõ uerò iis quę sancti et antiqui patres, et ueri Episcopi instituerunt et obseruarunt. Extant et moderatiora scripta, Philip. Melanch. de Ceremoniis, ut cõscribit ad Philippum ducem Catorum, Rogo uestram cels. propter
Christi

Christum, ut quātum fieri piē potest, pacis publicæ causa ueteres Cæremonias cōseruet; nunquā enim mores et ritus, sine magnis scandalis nouātur; et Christianismus in ritibus minimē est situs, sed in timore Dei, fide, charitate, et obediētia erga magistratus. Quanquā non ignōro, uariis illum in locis, tria traditionum et Cæremoniarū genera constituere. Primū quod legi diuinæ aduersetur, et sine peccato obseruari nequeat, eas sine dubio uolandas: alterum cōtinet adiaphora, quorum est politicus finis ut sunt ferix et cantiones &c. ea in Ecclesia tetinenda: tertium et ipsum adiaphora continet, sed quibus accedit opinio cultus, et meriti aut necessitatis, huc refert ieiunia ecclesiastica & discrimina ciborū, huiusmodi ritus prorsus tollendos & abiiciendos asserit, atq; huc trahit exemplū Ezechie. Sed in hoc tertio genere, nō satis firma ratio ne nititur, atq; adeo secum & cum suis repugnare uides. Si enim in his ritibus falsa opinio tantum offendit, cur re salua atq; integra, opinio nō tollitur? quid q̄ eam opinionē ii ipsi quibus illā assignat, non agnoscunt, sed falsō sibi attribui dicūt: quid quōd & ipsi & alii opinionibus his re motis & uero sine restituto hos ipsos ritus non modō nō uituperandos docēt, sed etiā ad illorū obseruationē pacis et charitatis causa sese offerūt? Sed hæc admonuisse sufficit: nā hanc disputationē persequi, lōgum esset, et præter institutū. Ad exemplum autē Ezechie ut redeamus, negari non potest in Ecclesia quoq; Catholica, tēpus incidere posse, quo ad eius mutationem sit ueniendum, cui rei

con

*In confess.
August. po-
sue. in con-
fess. Saron.
in 14. ad
Rom. in Loc.
commun. an-
ni 47.*

confirmandæ & illustrandæ testimonium adferam lo-
 anni Antonii Delphini è Casali maiore scriptoris Ita-
 lici, uiri eruditi quidem, sed pōtificiæ potestatis, quam sus-
 præcōcilia effert, nimii fortassis assertoris. Is in libro iii.
 de ecclesia, de Elibertini Concilii decreto, quo statuitur
 picturas in ecclesia nō esse debere ne quod colitur & ado-
 ratur in parietibus depingatur, quo pacto accipiendum
 & exponendū sit, hūc in modū differit. Fortè inq̃ patri-
 bus Orthodoxis, qui Elibertino Concilio intererant uis-
 sum fuit necessarium edere tale decretum; quoniam po-
 pulus eò uenerat superstitionis, ut picturas tanquam num-
 men aliquod uenerarentur ac colerent. Quòd si aliquan-
 do, ut est humana insipientia & temeritas in populis ob-
 tingat, ne superstitio atq; idolatria figat altius radices
 quàm porrò difficillimum sit reuellere, tamen possunt,
 ac debent Catholici pastores Ecclesiæ curare diligentur,
 ut quibus in locis tantum periculum sit, tantaq; abomi-
 natio, ad tempus imagines & simulachra, omnia tollan-
 tur de medio, actu interim bene instituātur & admoneā-
 tur simplices ac rudissimi quiq; de cultu Dei & sancto-
 rum. Ita Ezechias rex æneum serpentem, quem antea
 fregit, zeloq; motus religionis demolitus est. Hæc ille,
 atq; hic, ipse est scriptor ille Italicus, cuius libellus, hoc
 dictum adducit, tanti non debere esse ullum abusum ut
 propter illum tollatur bonus usus, &c. Quod dictum à
 castigatore sugillatur, ut quod uerum non sit, si sine ex-
 ceptio.

ceptione intelligas. Itaque illi alterum rectius ut existimat & sanius dictum opponit. Quæ Deus instituit, nullo abusu aut uitio posse aboleri: quæ autem humanitus sunt tradita, postquam errore uitiata sunt, ab iis abstinendum. Hoc sane dictum si exceptionem omnem tollas, multò minus in se ueritatis continet. Nam eorum institutorum, quæ ad homines referuntur, multa sunt discrimina: quædam enim, ut iam satis ostendimus eam in ecclesia auctoritatem obtinent, ut non statim ob errorem, abusum uel offensionem quorumuis abolendæ sint. Sed de his iam satis dixisse uideor.

Quòd scribitur in libello, Constitutiones nonnullas quamuis exiguum habeant usum, tamen unitatis retinendæ & scandali uitandi causa esse seruandas, agnoscit ueri specie non carere, dolum tamen subesse confirmat, cum mox adiicitur exceptio: In iis quæ plerumque utiles sunt, quarum tamen obseruatio priuatim uel noxia sit uel impossibilis, ad mentem legislatoris esse confugiendum. Exemplum adfertur, de ieiuniis & discrimine ciborum, in iis qui corporis infirmitate & debilitate tenentur, qui ex mente legislatoris, ad obseruantiam ieiuniorum & abstinentiæ certorum ciborum, minimè obligantur, quis hic dolum aliquem animaduertat? At hic castigatorem exclamat, ergo lex de ciborum delectu, qua interdicitur esus carnis, ouorum, lactis & butyri, publicè noxia non censetur? Vnde uerò hæc tam exitialis noxa? quod conscientia inquit humanis decretis, seruiliter opprimuntur &

DEFENSIO LIBELLI,

onera Tyrannidis imponuntur aduersus Pauli sententiam: Nemo nos iudicet in cibo & potu &c. Quid adhuc decretis tenemini? Item; State & ne iterum subiiciamini iugo seruitutis. Nō inficiatur auctor, homines aliquando imperitos & supersticiosos, hac Ecclesiastica constitutione, ad tyrannidem & oppresionem & laqueum conscientiarum esse abusos. At quàm ciuile est ex hominū uitiiis, quos Plato legum Tyrannos appellat, legibus bonis ad suam libidinem, uel ignorantiam aduentium ipsas leges insectari? Quòd si huius cōstitutionis Ecclesiasticæ sententiam ex eius ueris interpretibus cognoscas, nihil in illa iniquū, nihil Tyrannicū, sed summa æquitate tēperatū inuenies. Qui em̄ ieiunii stata tempora, & certorū ciborū abstinentiam præscripserunt, non hoc egerunt, ut timidus & perculsis cōscientiis laqueos iniicerent, sed ut tardos & cessantes, tãquam calcaribus & stimulis quibusdã, ad carnis lasciuiam coërcendam, excitarent. Neq; quòd cibum aliquem immundum & pollutum ducerent, aut regnum Dei in esca & potu collocarent, sed quòd etiam à licitis & concessis rebus aliquando abstinere laudabile, & exemplis præceptisq; diuinarum literarum consentaneū sit. Neq; quòd in ipso ieiunio cibiq; detractio, meriti aliquid & iustitiæ constituerent, sed quòd ieiunium & deliciarū abstinentia, cū uera resipiscentia & pietatis studio coniuncta plurimū momenti ad Dei clemētiam impetrandam, & pœnas peccati debitas mitigandas habere, sacræ quoq; literæ passim testantur. Non aspernabitur credo

credo quisquā, paulò modò æquior Erasmi sentētia, quē tamē Cæremoniis iniquiorē fuisse nōnulli causantur, cū nō Cæremoniis ipsis, sed abusui & preposteræ Cæremoniariū fiducię inimicus fuerit. Is itaq; in Epistola de interdītu esu carniū ad Episcopū Basiliēsem ita scripsit: Nūc ieiuniū & delectus ciborū huiusmodi sunt, ut si quis rectē utatur, adminicula sint ad ueram pietatē. Valet igitur ieiuniū & ciborū delectus, ad duas quasdā res. Primū ad dōmandā corporis lascitiā, ne ferociat aduersus spiritū. Deinde conducit ad placandam iram diuinā, nostris sceleribus prouocatā, nimirū cū uidet nos, de nobis ipsis pōnā sumere, ille remittit uindictam suā. Hęc planē cōsentanea sunt iis, quę scribuntur à B. Thoma Aquinate, nisi quod duob; hisce finibus tertiū adiungit. Assumitur inq; ieiuniū (in quo etiā delectus ciborū continet) principaliter ad tria. Primū ad concupiscentias carnis cōprimendas. ii. Corint. vi. in ieiuniis, in castitate, quia per ieiunia castitas cōseruatur. Secundò assumitur ad hoc, quòd mens liberius eleuetur ad sublimia contemplanda, unde dicitur Daniel. x. quòd post ieiuniū triū hebdomadarū reuelationē acceperit à Deo. Tertiò ad satisfaciendū pro peccatis, unde dicit Iohel. ii. Conuertimini ad me in toto corde uestro in ieiunio, fletu & plāctu. Porrò quod de satisfactiōe pro peccatis dicit, nō aliud intelligit, quā quod de placatione irę diuinę, & remissiōe uindictę ab Erasmo dicit. Rectē quoq; & ex ecclesię sententia idē hic Erasmus de amabili ecclesię cōcordia, delectū inquit ciborum ac

Secunda se-
cūda qua-
sione 147.

ieiunia non indixit Ecclesia, nisi ad sanitatem corporis & animi. Itaq; qui piscium esu periclitantur aut ieiunio, & ualitudinem corporis & animi uigorem lædi sentiunt, hos nequaquam obligat ecclesiæ constitutio. Qui uerò sentiunt se ex abstinentia carniū & ieiunio, & corpore & animo melius habere, quæ rogo contumacia est, uel le in odium Ecclesiæ hoc reiiicere, quod tantam adfert utilitatem? Idem in Epistola supra commemorata, præceptum inquit Ecclesiæ de ieiunio, non obligat infantes, non admodum senes, non ægrotos, non inopia laborantes, non deniq; cæteros, qui ob aliam quampiam causam non ferunt in ediam, multò minus de esu carniū. Hi si uescuntur, utiq; uesci uidentur ex eius sententia qui legem condidit. Sed operæ prætium est ut scholasticos ipsos qui uocantur doctores, quos nonnulli nimix superstitionis insimulant, quid de hac & similibus Ecclesiæ constitutionibus sentiant, quamq; legum istarum, siue statutorum interpretationem adferant, audiamus. Itaq; apud Gabrielem Biel fidelem & diligentem sententiarum se antecedentium doctorum collectorem, ex Thomæ præsertim sententia hæc leguntur. Præcepta inquit Ecclesiæ positiua, non eodem modo obligant, sicut præcepta naturæ uel diuina: nam præcepta diuina sunt de iis, quæ per se sunt de necessitate salutis, unde his præcipiuntur actus uirtutum, fidei, spei & charitatis, aut prohibentur ea quæ sunt per se mala, ut sunt actus uitiorum, & ad illa omnes tenentur in quolibet casu. Præcepta uero ecclesiæ

Dist. 16.
quæst. 3. in
4. sentent.

elixia seu iuris positiui, sunt de his quæ ordinant ad uir-
 tutes, & iis præcipiuntur, quæ non per se, et in quolibet ca-
 su sunt bona, sed quandoq; possunt esse mala. Et prohibe-
 bentur, quæ non semper, et in omni casu sunt mala sed
 in casu possunt esse bona uel indifferentia, et ideo nõ est,
 nec debet esse intentio legislatoris, ut semper obseruetur
 præceptũ; & per hoc ut dicit Thomas, præcepta iuris po-
 sitiui, magis obligãt, ex intẽtione legislatoris, quã ex ipsis
 uerbis. Idẽ. Causa inq; rationabilis, propter quã soluens
 præceptũ aliquod Ecclesię, ut de ieiunio nõ est habendus
 transgressor ea est qua existente etiã legislator iustus, nõ
 uellet legem seruari, puta quando ratio legis cessat; et li-
 cet ratio legis non semper exprimat, tamen nos eam
 cõiecturare debemus, et ad limitem illius legem amplia-
 re uel restringere. Lex em̃ debet esse honesta, possibilis,
 secundum naturam, id est naturalem rationẽ; unde ubi-
 cunq; locum habet ratio legis, etiam locũ habet ipsa lex;
 unde cessante ratione legis, cessat obligatio. Ipsius quoq;
 Thomæ inter scholasticos præcipuæ auctoritatis hæc secunda se-
cũda quæst.
96. art. 6.
 sunt uerba. Omnis lex ordinatur ad cõmunem hominũ
 salutem, et in tantũ obtinet uim et rationem legis, si ue-
 rò ab illo deficit, uirtutem obligãdi non habet. Item, sta-
 tuta inquit cõmunia proponuntur, secundũ quod multi-
 tudini conueniunt, et ideo legislator in iis statuendis at-
 tendit id quod communiter habetur et in pluribus acci-
 dit; Si autem ex speciali causa in aliquo inueniatur, quod
 obseruantix statuti repugnet, non intendit talem legis
 lator,

lator, ad statuti obseruantiam obligare. Idem quod proprius ad institutum pertinet, ieiuniū inquit absolute consideratum, non est de necessitate præcepti, sed est de necessitate præcepti unicuique tali remedio indigenti. Et quia multitudo hominum ut plurimum indiget tali remedio: quia in multis omnes offendimus, tum etiam quia concupiscit caro aduersus spiritum, conueniens fuit ut ecclesia aliqua ieiunia statueret, ab omnibus communiter obseruanda. Hæc & his similia apud scholasticos scriptores occurrunt, in quibus quæso æquissimè lector quid Tyrannicum, quid ad oppressionem conscientiarum comparatum, & non potiùs, ut in initio dixi, summa æquitate temperatum agnoscis. Ineptè autem ad hanc ecclesiasticam cõstitutionem improbandam, adducuntur loca Pauli, nemo uos iudicet in cibo & potu, & quid adhuc decretis tenemini, ne iterum subiiciamini iugo seruit. Constat enim hæc à Paulo dicta esse aduersus Iudaicam seruitutem qua pseudoapostoli conabantur gentes ad Christum conuersas, ad præceptam Moisi legem ciborum quorundam tanquam immundorum, perpetuam euitationem, ut necessariam astringere, non autem pertinere ad temporariam quorundam eduliorum abstinentiam, quæ pietatis studio, hoc est carnis edomandæ, spiritus in Deum erigendi, uindictæ Dei anticipandæ & mitigandæ causa ad tempus præscribitur atque suscipitur. At qui ad hos fines si rectè & ex mente Ecclesiæ usurpatur, tantummodo delectus ille ciborum, ab ecclesia præscri-

scriptus referri debet. Quare rectè Erasmus. Ieiunium inquit & ciborum delectus, non possunt intorquere hoc nomine damnari, quòd nihil omnino conducant ad pietatem, si quemadmodum oportet adhibeantur. Quòd autem nonnulli nò ad carnis & cupiditatis coërtionem, sed ad luxum & deliciarum commutationem, hoc ciborum discrimine abutuntur, ii certè contra mentem legis faciunt, & in legem ipsam committunt, ut non incommodè ab erudito illo & multis sui ordinis prudentiore monacho, scriptum est. Da inquit mihi hominem, qui delectum ciborum iuxta Ecclesię præscriptum obseruat, & uidebis ab eo nihil culpa dignum fieri; nam qui carnis um esu certis ac statis diebus interdixerunt, non ita instituerunt ut interim nos piscibus, uel alia obsoniorum specie saginaremus, quod autè ita fit, deploramus, nò cõmedamus &c. Cõsequitur ergo eum tandè uerè traditiõnẽ Ecclesię obseruare, qui nò solũ carnis abstinet, sed qui sibi omnibus delitiis interdicit, qui porro nò minuunt sed potiùs mutant delicias esculentorum, non obseruãt ecclesię traditionem, sed mali genii suggestionem. Hęc ille: Nec illi probãdi sunt, qui mente huius legis nò satis animaduersa, ad superstitionem, imò impiã proprii corporis debilitationẽ, hoc ecclesię statutum detorquent, dũ nimia inedia, uel noxiõ cibo, morbos sibi nõnunquam & mortẽ accersunt, de quibus uide q̃ decreto rũ libro scribitur, & Thomas in summa, quibus locis adducuntur Hieronymus, qui dicat. Non refert utrum magno uel paruo te

Adart. 2. 50.

De consecr.
dist. 5.
secunda se-
cunda dist.
quest. 147.
art. 10.

inte-

interimas; quia de rapina holocaustum offert, qui uel ciborum nimia egestate, uel manducandi uel somnii penuria immoderata corpus affligit. In primis autem illorum hominum imperita superstitio, & superstitiosa imperitia damnanda & execranda est, qui huius salubris constitutionis ad hominum salutem (qui esse finis omnium legum debet) latae sententiam & uim ignorantes, eam ad Tyrannicam conscientiarum oppressionem, & hominum exitium, & diuinę legis transgressionem, hoc est charitatis uiolationem conuerterunt, dum citra discrimen, à quibusuis, intentata mortalis culpę pœna, eius rigidam & exactam obseruationem exegerunt, multosq; hac superstitione implicatos in summa incommoda & pericula corporis & animę coniecerunt, & perinde quasi cardo pietatis in eo uerteretur uerę pietatis et charitatis exercitiis, hæc humana decreta prauę intellecta præposuerunt. Sed hic grauisissimi uiri Brasmi uerba adscribere malo. At quidam inquit clamant, quis nesciebat in cæremoniis non esse constituendū finē pietatis, imò quis nescit totam religionem hæcenus fuisse redactam ad cæremonias, ac uigorem Euangelicū fuisse per eas propemodū antiquatum &c. In Gallia, ut scribunt, duo periclitantur non ob aliud, nisi quia duobus quadragessimæ diebus cõmederunt carnes coacti morbo, uide quid faciant cæremonię, nimirum ut ob hominū cõstitutiones uiolemus præcepta Dei, leuius ducentes paricidium, quã præterire constitutionem pontificum, quanquã hoc nullus Pontifex

Lib. 22. epi.
Rola.

rufex ueruit, ne ægrotus ea sumat, quæ postulat ualetudo.
 Atq; hæc impia & superstitiosa persuasio adhuc in non
 nullarum prouinciarum & ciuitatum gubernatoribus
 hæret, qui per Quadragesimam in totū macellum clau-
 dunt, & seueris edictis carniū uenditionem prohibēt,
 hoc est, infirmis, debilibus, languidis (quorum in ciuita-
 tibus præsertim populosis magna turba est, qui citra car-
 nis esum ualetudinē ac uitam tueri non possunt, & pisciū
 esu grauiter læduntur) his inquam quantum in ipsis est
 mortem uel certè morbum indicunt. At inquit, ne-
 mo ægrotum occultè uesci prohibet, ridiculum, quasi
 non satis prohibeat uesci, qui prohibet uendere. Maior
 enim hominum pars ita comparata est, ut uesci non
 possit nisi emat, quomodo emet uerè si non sit qui uen-
 dat. Sed interim inquiet si id permittatur aperitur fene-
 stra malis, qui hoc prætextu uescantur, cū non sit ido-
 nea causa, his Erasmi respōsum oppono. Hoc periculum
 si spectaret ad homicidium, aut aliquod graue malum,
 audirē: nunc tolerabilius arbitror, ut sexcenti uescantur
 carnibus citra necessitatem, quàm ut unus hac supersti-
 tione pericliteretur de uita. Proinde mihi non displicet
 mos apud Italos, iuxta quem etiam in Quadragesima
 publicè in macellis uenduntur carnes uitulorū, hœdo-
 rum & agnorum, sed à paucioribus ne quid desit ægro-
 tis, aut iis qui ægrè carent esu carniū, nec quisquam no-
 tat eumentem aut uescentem, etiam si nihil morbi præ se
 ferat. Sunt enim causæ quas ex uultu non possis depre-

hendere & Christianæ charitatis est, in meliorem inter-
 pretari partem, quicquid rectè fieri potest. Ostendimus
 hæctenus maculas & laves, quibus hæc salubris cõstitutio,
 uel à luxuriosis uel à superstitionis hominibus, aspergi-
 tur & cõtaminatur, à quibus si ex sententia ecclesiastico-
 rum scriptorum recta doctrina uindictur, nihil habebit
 hæc constitutio incõmodi, neque Christianæ libertati, nec
 paulinis illis dictis, ullo modo aduersabitur. Quare &
 Philippus ipse in apologia, hæc quidè Pauli testimonia
 profert, sed aduersus necessitatē tantum humanarum tra-
 ditionum: ad iustificationem & remissionem peccatorum:
 qua opinione detracta, publicæ utilitatis & tranquillita-
 tis causa seruari debeant. Nemo uerò his ieiuniis & cibo-
 rum abstinentiis, ab ecclesia præscriptis, ad iustitiam &
 remissionem peccatorum plus tribuit, quam à diuinis li-
 teris iis operibus pietatis causa susceptis, tribuitur, nem-
 pe si cum uera pœnitentia, ex fide fiant, opera esse bo-
 na & grata Deo, quæ carnem domando & uirtutes exci-
 tando, iustitiam bonæ uitæ augent; & ad Dei iram pla-
 candam, & peccati pœnam temperandam, uel euadend-
 am indistincto perspicuum est. Non nescimus autem esse non-
 nullos, qui nulla uiua fide adhibita, nulla habita pœni-
 tentiæ ratione, nullo uitæ in melius commutandæ pro-
 merito sibi aliquid & iustitiæ arrogat, qui certè abusus,
 non ecclesiæ constitutioni, cuius sententiæ prorsus repu-
 gnat,

gnat, sed hominum peruersæ & superstitiosæ opinioni attribui debet: quâuis præcipua culpa penes eos sit, quibus docendi populi munus incumbit, & usq; adeo in his constitutionibus proponendis, sanam ecclesiæ sententiam non exponunt, ut etiam superstitioni populi fomētum præbeant. His uitiiis dum quidam ex aduerso occurrere uolunt, abiecta omni charitate & reuerentia, qua ecclesiæ Christi obstringuntur, publicam ecclesiæ consuetudinem temerè uiolāt, cū iis, diebus qbus antiquitus, per oēs ecclesias ieiunium ciborūq; parsimonia religiose obseruari solet, conuiuuiis & carniū epulis, passim à quibuslibet indulgetur. Atq; si Deo placet huic licentiæ & deformitati, libertatis Christianæ & reformationis ecclesiasticæ nomē obtenditur, cū uera libertas & reformatio in eo cōsistat, si proposita & explicata ex mēte ecclesiæ uera abstinendi & ieiunādi ratione, opera detur, ne inani superstitione conscientia implicent, uel nimia & importuna licentia, ecclesiæ perturbentur. Sunt aut nonnulli, qui à delectu ciborū & similibus cōstitutionib⁹ rectè explicatis, non profus abhorreāt, sed eas in ecclesia utiliter retineri, uel restitui posse fatent, modò absit præcepti necessitas. Ita em̄ Lutherus, libenter inquit unā cū iis, utemur iisdem cibus, seruabimus item ferias & ieiunia ipsorum, modò nos ista omnia uoluntate libera seruare permittant, & istas minaces uoces omittant, mandamus, aggrauamus, excommunicamus, &c. Et Bucerus in de liberatione Lypfica. Si rursum inquit de huiusmodi tē-

In Epist. ad Galat.

poribus conuenire possit, eoq; modo uoluntarium ieiunium, per Christianam exhortationem, sine præcepto restitui, ad hoc libenter omnes, operam nostram conferremus, siue sit Quadragesima, siue quatuor tempora, alia uel ieiunia, quomodo cūq; ecclesiæ illud sint ordinaturæ. Ibidem: Bonum inquit esset si magistratus, cum ueris animarum curatoribus, talem abstinentioniam in cibis & aliis rebus ordinarent, quæ ueræ emendationi seruiret, & neque fidem, neque publicam pacem, & charitatem impediret uel turbaret: in eo omnes Christiani libenter obtemperarent. Certum est & Erasmo, & optimis quibusq; uiris, hūc nimium præcepti rigorem, quem aliqui proponunt displicuisse, ac displicere, & temperamentum hic aliquod desiderare. Ita enim scribit ad Ioannem quendam Episcopum: Nullus est inquit uerè pius, quin si rem attentè consideret, mallet in his rebus obligationem, uersam in exhortationem: ut nunc quidem sunt tempora, minus esset laqueorū, & plus esset ex animo ieiunantium, maximè si in uita sacerdotum, reluceret Exemplum abstinentioniæ temperantiæq; Christianæ. At si huiusmodi præceptorum positiuorum ut uocant, seu statutorum ecclesiasticorum, uera interpretatio & explicatio consideretur, haud multum à consilio seu exhortatione differre comperientur, nisi quòd forma quædam præcepti, ad licentiam quorundam hominum concircandam, tanquam septum quoddam & repagulum, carnis lasciuix oppositum sit. Certè ut supra ostendimus

Lib. 22.
Epist.

mus maximum discrimen inter diuina præcepta, & hæc
 positiua ipsi quoque scholastici scriptores constituunt,
 cum disertè tradunt, illa omnes obligare; hæc uerò eos
 tantummodo, quibus eorum obseruatio ad pietatem
 conducit: nec in eorum transgressione, ubi causa quam
 uocant rationabilis adest, peccatum ullum mortale com-
 mitti. Non prorsus iniqua uidentur, quæ inter cætera à
 Thoma, cuius suprâ quoque testimonia adduximus in
 hæc uerba scribuntur: Præcepta quæ per modum com-
 munis statuti proponuntur, non eodem modo obli-
 gant omnes, sed secundum quod requiruntur ad finem
 quem legislator intendit; cuius auctoritatem si aliquis
 transgrediendo statutū contemnat, uel hoc modo trans-
 grediatur, quod impediatur finis quem intendit, peccat
 mortaliter talis transgressor: si autem ex aliqua ratio-
 nabili causa quis statutum non seruet, præcipuè in casu,
 in quo etiam si legislator adesset, non decerneret esse ser-
 uandum, talis transgressio non constituit peccatū mor-
 tale. Et si quorundam sententia rigidior hic uidetur, ne-
 mo credo prohibebit, mitiorem sententiam sequi, quæ
 à Gersone, & à multis optimisq; uiris Gersonem imitan-
 tibus explicatur, qui in huiusmodi præceptorum trans-
 gressione, in solo scandalo & contemptu, quæ haud du-
 bia diuinæ legi repugnant, peccatum mortale collocât.
 Atque hac ratione, non ineptè, ab Alfonso Veruesio ui-
 ro Hispano discrimen ueteris & noui testamenti tradi-
 tionum exponitur. Veteris inquit legis traditiones, ob-

*Secunda se-
 cunda quæ-
 stione 147.
 art. 8.*

fixæ erant præceptis & interminationibus: nostræ uerò traditiones, nihil capitalis periculi adferunt transgressoribus; modò absit animus impius aut contemnens. Huic consentanea scribit Ioachimus Perionius Ciceronianus Sorbonæ doct̃or, ex Sorbonæ opinor suæ sententia. Multæ inquit sunt in Ecclesia Cæremoniæ, quæ sub consilium cadunt, quæ autem sub præceptum cadunt, ne earum quidem uiolatores omnes nostri peccati reos esse uolunt, nisi fortè contemnant. Quid quòd Caieranus disertè scribit in eundem Thomam, ex ui uerborum, nulli ieiunium ecclesiasticum inueniri præceptū, loquendo de præcepto strictè. Quod si de ieiunio uerum est, multò magis de delectu ciborum id uerū erit, qui delectus ieiunio seruit. Hæc paulò latius à me dicta sunt, ut doli suspicionem, qua falsò grauatur, à libelli auctore repellam: immerito quæ illi impingi, quod susquæ de quæ ferat, si conscientia humanis decretis seruiliter opprimantur, ostendam: ut quæ lex illa siue cõstitutio ecclesiastica de ciborum delectu, à calumnia illa, qua ut noxia & perniciose traducitur, uindicetur; nec à uero reformationis studio, quod illi insultando obiicitur, hic auctor alienus esse demonstretur. In clausula huius disputationis de Cæremoniis & traditionibus admonet auctor, ritus per se uitiosos, publicè per eos qui præsunt ecclesiæ tollendos: priuatim uerò ab agnoscantibus uitium cauendos; hic nihil aliud à castigatore reprehenditur, quàm quod malignè extenuetur, quod summā detestationem meretur. At non

tuit

fuit ea mens auctoris, ut aliquam superstitionē noxiam, extenuādo tueatur, sed ut in ea tollenda & euitāda Christiana prudentia & moderatio adhibeatur, quæ nulla cū grauiore perturbatiōe & offensione ecclesiæ cōiuncta sit. Iudicet uerò lector, an non potiori iure notandi sint, qui in Cæremoniis & obseruationibus ecclesiasticis, ea odio se et atrociter exaggerāt et exasperant, quæ piorū et bonorum uirorum iudicio, lenitionē et mitigationem admittunt. Cū autē continuò in libello duplex error in rituum diiudicatione notetur, eorū qui nimio odio superstitionis, ritus qui citra superstitionē seruari possunt, pro noxiis et impiis temerè damnant; et eorum, qui inconyderato zelo uel cæco amore, supersticiosos et impuros ritus, pro religiosis et sanctis defendunt; prius illud interdum contingere fatetur, sed nihil illud ad præsentem causam facere, cū nemo exipsis abiiciendū contendat, nisi quod manifesta impietatis labe, turpiter corruptum est. At cum omnia propemodum in ecclesia, manifesta impietatis labe corrupta dicant, sit ut omnia quoque abiicienda, nihilq; ferè ex prisca ecclesiæ consuetudine relinquendum esse contendant; cū alii non minore respurgandæ ecclesiæ studio præditi, aut nō tantam impietatis labem, in plerisq; agnoscant; aut si labe aliqua sit, eam tamen ita auelli et demi posse, ut tamen res ipsa et tanquam corpus cui adhæret non statim abiiciatur et extinguatur.

Hic finis est.

M. Hæc

M. Hæc habui suauissimè Placidi, quæ hæcenus pro defensione libelli huius dicenda esse putavi. Sed te credo iam audiendi tædio fatigatum, gaudere quoque quòd ad lectionis finem, tanquam ad portum peruentum sit. P. Minimè uerò, non enim ut uenter cibo quamuis delicato, ita auris auditione rerū gratarū facile satiatur: sed quid, hæc ne in lucem edere, & publica facere statuisti? M. Nihil etiamnum ea de re constitui. Sunt enim qui deterreant, quòd putent nonnullos offendendos & irritandos, quorum ut crabonum aculei minimè sint contemnendi. P. Id uerò nihil est quod te commoueat. Primum enim nihil tam moderatè tamq; circumspectè scribi potest, quod in tanta iudiciorum uarietate & malignitate, non in aliquorum hominum offensionem & reprehensionem incurrat: ut hac ratione omnibus omnino à scribendo abstinendum sit. Deinde eam mihi, & in aduersario refellendo modestiam, & in rerum quarum patrocinium suscepisti, defensione & explicati-
one, eam rationū firmitatem adhibuisse uideris, ut nullam iustam reprehensionem hoc scriptum meritò extimescat: iniusta uerò reprehensio, potiùs bonorum omnium, reprehensori odium, quàm infamiam aliquam & probrum innoxio scripto conciliabit. Quare non uideo quid ab edendo te prohibeat: uideo uerò quæ excitare & mouere te debeant: cum quantum ego quidem iudico hoc scripto uia quædam sternatur, & commonstretur ad ueram & solidam nonnullarum controuersiarum conciliatio-

liationem constituendam; quo certè hoc tempore nihil utilius cogitari potest. M. Equidem Placidi eam in scribendo modestiam & orationis lenitatem secutus mihi uideor, ut tu ipse & quicumque hæc audient facillè intelligant, non personæ aut partis alicuius odio, sed solo innocentia tuendæ & ueritatis uindicandæ studio, hanc prouinciam à me susceptam fuisse; nisi quòd aliquando nimia castigatoris improbitas inuitum ad du-riorem paulò responsionem compulerit. Quis enim ferat hominem religiosissimum & Catholicæ fidei obseruantissimum Arrianismi insimulari, patronū detestandæ impietatis traduci, prophanum deniq; hominem appellari, qui aliud simulando, principium hoc fidei de æterna Christi deitate malitiosè conuellat? sed hanc cicatricem refricare nolo. Dedi etiam operam, quoad eius fieri potuit, ut me intra causam continerem; ne uel quod nonnulli solent, à causa digressus, in personarum criminationem diuerterem, quod sophisticum, imo sy-cophanticum esse puto. P. Nihil hic à te peccatum uideo. Aequum enim est ut qui sibi iniustè iustam & ueram sententiam calumniandi licentiam sumpsit, iustè iniustam calumniam depellendi, libertatem concedat. Est enim hoc iure naturæ sancitum, ut iniustam uim inferenti, iusta defensione resistatur. M. Ego certè nullo istius uiri odio teneor; sed potius insignes eius dotes suspicio; quin etiam ob eximiam eruditionem, & comparatam iam longo tempore rerum sacrarum peritiam,

DEFENSIO LIBELLI,

ea illum aliquando moderatione esse putabam, ut si cum æquis & religiosis uiris committeretur, spesq; aliqua legitime conciliandæ & pacificandæ ecclesiæ offerretur, de summo illo rigore aliquid sit remissurus: & multa uetustati, charitati & paci sit concessurus: Verùm licet hæc spes inconsideratis hisce & intempestiuis scriptis, non parum sit debilitata, non diffidimus tamen, quin ubi fortè impetus ille & æstus animi, quem falsa persuasio & uana imaginatio concitauit, resederit, alium se & mitiorem æquioresq; sit exhibiturus. Longè etiam falluntur, qui me & libelli auctorem, ecclesiæ reformationem & Euangelii cursum quoquo modo impedire, & non potiùs omnibus modis adiuuare & promouere uelle arbitrantur. Verùm qui hanc reformationem ecclesiæ prouinciam sibi sumpserunt, non recta nobis uia ingredi uidentur. Nam ratio quam sibi proposuerunt, neque ad perpetuitatem in posterum continuandam satis solida, neque ad uniuersitatem Christiani nominis colligendam, satis idonea uidetur. Cùm enim in toto Christo ut pulchrè differitur à B. Augustino duo spectanda sint, caput & corpus, sponsus & sponsa, Christus & ecclesia, quibus duobus duo uincula nos astringunt, fides & charitas: huius posterioris non satis accuratam ab iis habitam esse rationem existimamus. Sed hæc res magna est, neque temerè tractanda, & iam satis diu congressi uidemur, alias fortassis erit uolente Deo, conueniendi & latius differendi locus.

P. Ego

P. Ego uerò tibi pro isthac humanitate, qua me tam benignè ad studiorum tuorum communicationem admisit, ingentes habeo gratias: atque hæc tua benignitas fiduciam mihi addit, ut sæpius te adire, ac de religionis causa tecum conferre non uerear. Velim autem imprimis ut quando otium erit, de optima quam putes ratione, instaurandæ & pacificandæ ecclesiæ, ex te audire. Nam uideo te hanc rem non leuiter cogitasse. M. Equidem Placidi quantum per ingenii exilitatem & ualerudinis tenuitatem licuit, nonnunquam de eo negotio me cogitasse profiteor, sed sæpe meum impetum retardatum, quòd nullum propemodum usum horum studiorum uiderim, neque etiamnum uideam. Nam nonnullos doctissimos uiros ea de re prudentissimè scripisse, & rationes non incommodas monstrasse uideo, sed surdis fabulam cecinisse. Itaque non consilia & rationes, sed homines desunt, qui rectis consiliis & ueris rationibus obsequantur. Quod quamuis ita sit, non possum tamen, quo ecclesiasticæ pacis studio tenor, quin aliquando in ea meditatione uerser, & cum bonis uiris, in quibus æquitatis & moderationis uestigia deprehendo, de hac causa sermonem libenter conferam. P. Macte uirtute Modeste, neque te sinas ab hoc proposito, quorūuis hominū malignitate abduci: & si pauciores uideantur (uidelicet magna ex parte hominibus partiū favore impeditis) qui id uestrum institutum probent,

ne dubites tamen, quin adhuc non exigua bonorum uirorum multitudo reliqua sit, qui nimiam partium uehementiam exosi ad moderationem istam aspirent. Et si tale nihil sit, sufficiat uobis, quod cōscientiam uestram, summo illi gubernatori Deo, qui pro suo arcano iudicio omnia moderatur, approbare potestis. Deum autem precor, ut & uobis adhuc moderationis studia persequenda uires & facultates suppeditet; & multorum hominum, ac in primis utriusque ordinis principum uirorum animos, ad moderata & ueræ ecclesię instaurationi, & pacificationi accommodata consilia flectat.

F I N I S.

ERRATA QVAE OB EXEM-
plaris Cacographiam obrepserunt.

Pag. 18. lin. 15. eum lege id Ibi. li. 18. tamen si le. tamen si pag. 19.
li. 18. post affirmare. adde possum pag. 22. li. 25. le. habita pag. 23. li.
15. cum le. tu pag. 26. li. 1. ecclesia le. ecclesiae Ibidem li. 17. hæc hæ-
reditate le. hæreditate hæ pag. 36. li. 18. vanas le. varias Ibid. li. 22.
quile. quæ pag. 37. li. 7. duobus le. duabus Ibid. li. 13. dele in Ibid.
li. 17. cupiant le. cupiunt pag. 38. li. 16. & 17. le. repurgarint pag. 40
li. 14. dele quia pag. 42. li. 22. verè le. vero pag. 43. li. 3. dele rō
pag. 47. li. 8. hoc le. hic pag. 56. li. 8. le. duxisse pag. 57. li. 12. le. aliorū
pag. 58. li. vlt. dele quæ pag. 59. li. vlt. leg. testimonia pag. 60. lin. 3.
le. plurium Ibid. li. 22. le. vellet pag. 70. li. 8. quod le. quorū Ibid.
li. 22. vero le. viros pag. 71. in margine le. 95 pag. 76. li. 22. facile le.
facile pag. 78. lin. 1. ac deo le. à deo pag. 79. li. 25. nō aliquando de-
le non pag. 81. li. 20. rectius leg. tectius pag. 86. li. 17. le. renouatam
pag. 96. li. 18. post intelligentiæ adde fuit pag. 107. in marg. le. Mariæ
pag. 117. li. 13. le. hymnis pag. 141. li. 19. ecclesia le. ecclesiae pag. 150.
li. 15. tamen le. tum pag. 152. li. 9. le. abutentium pag. 153. li. 1. leg.
sententiam.

1819639

OCN 68038379

ERRATA QVAE OBI

PLINII HISTORIAE NATURALIS

Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text appears to be organized into several paragraphs or sections, but the specific words are difficult to discern due to fading and the quality of the scan.

